4789

జ యం తి.

సంపుటము ౧

సంచిక ౨

సంపాదకుడు :

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, బి. ఏ.

'జయంతి' ఆలోచనాసంఘము.

సారస్వతము:—

శ్రీ వున్నవ లక్ష్మీనారాయణపంతులుగారు, బారిష్టరు, గుంటూరు.
,, వింజమూరి రంగాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్., ,,
,, ఇవటూరి కనకాచలం పంతులుగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టీ., పర్లాకిమిడి.
,, నందూరి వెంకట సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., ఏలూరు.

ధర్మశాస్త్రము:—

శ్రీ మహామహోపాధ్యాయతాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారు, విజయనగరము.
,, కిలాంబి రంగాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్., ,,
,, బంకుపల్లి మల్లయ్యశాస్త్రిగారు, పర్లాకిమిడి.
,, కావ్యవ్యాకరణతీర్థ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు,
చెన్నపట్టణము.

లలితకళలు:—

శ్రీ అడివి బాపిరాజుగారు, బి. ఏ., చెన్నపట్టణము.
,, బెల్లంకొండ రాఘవరావుగారు, పమిడిపాడు.
,, గోడవర్తి రామదాసుగారు, బి. ఏ., ఎమ్. ఆర్. ఏ. యస్., జయపురము.

వార్తాశాస్త్రము:—

శ్రీ మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టీ., విజయనగరము.
,, బసవర్సు రామచంద్రరావుగారు, ఎం. ఏ., కలకత్తా.

చరిత్ర – రాజనీతి:—

శ్రీ భావరాజు వెంకటకృష్ణారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.,
రాజమహేంద్రవరము.
,, వింజమూరి గోవిందరాజాచారిగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., చెన్నపట్టణము.
,, కోలవెన్ను రామకోటీశ్వరరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., చెన్నపట్టణము.

భౌతికశాస్త్రము:—

శ్రీ డాక్టరు ఏ. ఎల్. నారాయణగారు, ఎం. ఏ., డి. ఎస్. సి.,
ఎఫ్. ఐ. పి., విజయనగరము.
,, డాక్టరు జయంతి చినకామేశ్వరరావుగారు, ఎం. ఏ., డి. ఎస్. సి.,
చెన్నపట్టణము.
,, పాతూరి పట్టాభిరామయ్యగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టీ., బందరు.

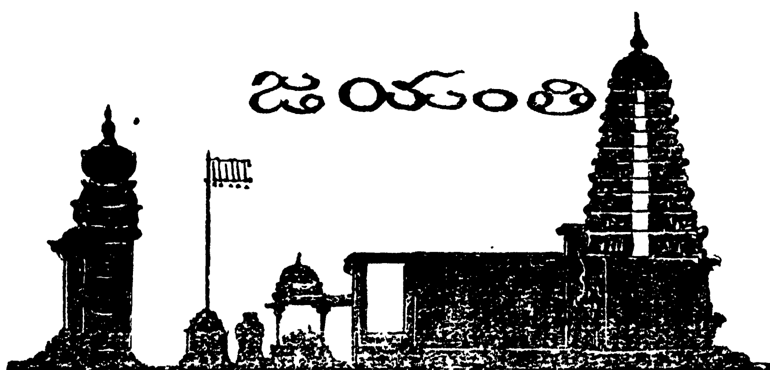
రసాయనశాస్త్రము:—

శ్రీ కాశీకూరి సూర్యనారాయణగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టీ., చెన్నపట్టణము.
,, నుసర్ల రాజుగారు, బి. ఏ., బందరు.

ప్రకృతిశాస్త్రములు:—

శ్రీ గోపరాజు రామచంద్రరావుగారు, ఎం. ఏ., ఆనందకళాశాల, కొలంబో.
,, డాక్టరు వుప్పల లక్ష్మణరావుగారు, ఎం. ఏ., డి. ఎస్. సీ., (జర్మనీ)
,, పురాణం సూరిశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., బందరు,

విషయసూచిక.



సాక్షాత్కారము.

ఈయనిలాధ్వమెల్ల నినదించెడుమువ్వల మ్రోత దూరమై
పోయిన గోతతిన్ బిలుచుపోలిక నేదో వినిస్వనించెడున్
రాయిడిపొందుచున్ దలచరాక నగర్చి పురానుభూతముల్
తీయని భావముల్ స్మృతికిఁ దెచ్చుకొనన్ వలవంతఁగుందెదన్.

ఒకసారి నాలోననూహించి యేమియో స్త్రీవోలె సిగ్గుపొందెదను నేను
ఒకసారి యెదపొంగియూగించి కవివోలె మృదుకంఠమెత్తి పాడెదను నేను
ఒకసారి హృదయమూరక బాధపడి కంటి తుదలందు నీరుజార్చెదను నేను
ఒకసారి వీతహేతుకముగా సౌఖ్యమ్ము విరిసిపడ్డట్లు నవ్వెదను నేను

ఏమహాభావమో వచ్చి హృదయ మావ
రించి నాసంధులను గదలించివైచు
నామహాభావ మరసెద నన్నుకొలది
నావిలోచన పథమెల్ల నల్లనయ్యె.

అనవసరమ్ముగా హృదయమంతయు సంచలనమ్ము పొందిక
న్గొనలను బాష్పముల్ తరుముకొంచుఁ బ్రవాహము కట్టివచ్చునే

ధ్వని వినిపించినన్ హృదయతాపము వాపునదే యటంచుఁ గ
న్గొనెదను కాకపోయి కనుగొందును శూన్యములైనవృత్తులన్.

మనసున నేదియో చిఱుత్రమానల చేరువ నాలుగుంపున
ల్లనియొక పెద్దకాల్వ దర్శిలన్ బ్రవహించెమనట్లు లీలగా
గనబడు భావ సుస్థిరతఁ గాంచగఁ గన్నులు మూయునంతలో
వెనుకటి లీలగూడ కనిపించక శూన్యతయే బయల్పడున్.

ఇది అతిలోకభావ మొకో యొన్నగలౌకిక భావమో పదిం
బది హృదయాంబుజాతమును వ్రచ్చిబయల్పడఁ జూచు లోననే
యొదిగి చరించఁజూచు మఱియున్ తనువెల్ల వడంకిపోయి నా
హృదయ మనంతవేగమున నిట్టటు కొట్టుకొనం దొడంగెడున్.

అతిభయవేగసంచలితమైన హృదంతర మోర్వలేక యే
గతినయినన్ విదల్చుకొనగా మదినెంచెద దీని గాని నా
యతనములెల్ల వ్యర్థమయి యంతకునంతకుఁ బీటవెట్టి నా
మతికదలించి వైచు నొకమాదిరిగా విడవన్నయట్లుగా.

ప్రతినిమిషంబునన్ హృదయభారము తగ్గునటన్న యాశయే
మతిఁగలుగన్ గతించక క్రమక్రమ వర్ధితమైన యీభరో
న్నతి అతిసూక్ష్మవైఖరిని నాహృదయాంతరితాంతరప్రవి
స్తృతగమనంబులన్ జెలగిరేపెడు నాయెద మూలముట్టుగన్.

ఈదృజ్మార్గములన్ నిరాకృతులు కావే! సాకృతుల్ గావు కా
దేదో సల్లదనాలలో మెరుపులై హేలాచలద్రేఖలై
ప్రోదిం గట్టెడు మొల్కలై త్రిజగతీ పుణ్యాంబు సాకారమై
నాదేహం బతివేల కంపము కదున్ నమ్రత్వమున్ పొందెడున్.

తదీయచంద్రుడు.

వీఁడెవఁడో కుమారకుడు వేదపుక్రొంజివురుల్ ఫలించియే
పోడిమిలేని నాహృదయముం దనవైపున కాకృషించుచు
న్నాఁడు శిరస్తటీచలిత నవ్యవిలాస మయూరబర్హాస
ప్రౌఢభిరమ్యచూడుడు సరాగవిలోచన మందహాసుఁడున్.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.

తదీయచంద్రుడు.

నాకు మూఁడవనాటనే నాగమింప
వలయు వలయంపుగొనలు రేకలను దీర్చ.
నేను వైశాల్యములను గుణించుచుండి
లట్టికన్మొత్తు నాదుకార్యక్రమాన.

నేను నాయంత నన్ను పూర్ణింపసలుపు
యత్న సాఫల్యములను నూహాప్రపంచ
మందు నిర్మించి యానంద మందుచుండ
కన్న మెరపించిపోవు నాగమ్య రేఖ.
లక్ష్య మెఱుగక యే—కాగలాడు
తనదుజతకునై వేచియుండు నన్నతపదమ్ము
లనెడు నమ్మికతోడ—తానై యతించి
ఫలముగనునట్లు—వలయ రేఖలను నింపి
పూర్ణిమారాత్రియందు సొంపులను గురియు
నాసొగసుచూడ నాకె యానందమొదవు.

ముక్తేవి నరసింహదాసు — సూరపనేని రామగోపాలరావు

ఫలశ్రుతి.

౫

నీప్రసన్న మాధుర్యములు జీర్ణించుకొన్న
లేత నవ్వుదొంతర పిసాళించెబోలు
కాక యిది యేమిటే యీ వికచవసంత
నవ్య మృదు మల్లికా ప్రసూనముల పొలుపు ?

నాయెద పరీమళ సనాథమై యనంత
భావ వీథులయందు శంపా ప్రకాశ
రమ్యమౌ నీయపాంగాను రాగ రేఖ
రీతులను పోల్చుకొనుచు పరిభ్రమించు.

౬

నాహృదయ మూలమున సమున్మత్త పరిమ
ళాభిరామమ్ము లౌ ప్రణయాంక భావ
కుసుమమాలలు నీ ముందు కుప్పవోసి
చూచుకొమ్మని నీవంకఁ జూచినాను.

అమృత వాహిను లందు విశ్వములు దేల
నీవు కన్నులలో నవ్వినావు దేవి!

గళిత గర్వాండనైన నాకంఠ సీమ
రంజితమ్మైన దివ్యహార మ్మదేమి!
ఈయమూల్య భాగ్యము భరియింపలేక
తడవ తడవకు పెట్టెలో దాచుకొందు.

నాయని సుబ్బారావు

కిన్నెరసానిపాటలు.

౧. కిన్నెరసాని పుట్టుక.

[కిన్నెర మహాపతివ్రత. అందరు తెలుగుకన్నెలకి మల్లేనే ఉద్విగ్నహృదయ. ఎక్కువ తెలుగుకుటుంబాలకి సామాన్యమైన అత్తాకోడళ్లపోరాటం ఆయింట్లో వెలిసింది. కొడుకు సుఖమెఱగని అత్తకు కిన్నెరమీద నిందలారోపించటం పనిఅయింది. ఒకప్పుడు అవిడచేసిననింద భరించటం కష్టమయింది. కిన్నెరహృదయం శోకంచేత ప్రళయసముద్రమై పోయింది. కిన్నెరభర్త యేంచేస్తాడు. తల్లిని కాదనాలేడు. భార్యను వోదార్చనూలేడు. ఆవేశహృదయంతో కిన్నెర అడవులవెంట పరుగెత్తుతోంటే భర్త పట్టుకోపోయినాడు. అతనికౌగలిలోనే ఆవిడ కరిగి నీరై వాగై ప్రవహించింది. భర్త శోకించి శిలఅయినాడు. ఈకథజన ప్రచారంలో లేదు. కిన్నెరసానివాగు భద్రాద్రిపోయేత్రోవలో వుంది. ఆవాగుచూశి ఆమధురనామం నిరంతరం మననంచేసుకోటంవల్ల కల్పించుకొన్నకథ. ఈవాగు గోదావరిలో పడుతుంది.

[ఆంధ్రనదిగౌతమీప్రవాహంబునకును
నిత్యజీవన దాత్రికిన్నెరలసాని.]
వనములను దాటి 'వెన్నెలబయలు' దాటి
తోగులనుదాటి దుర్గమాద్రులను దాటి
పులులయడుగుల నడుగులుకలుపుకొనుచు
'రాళ్లవాగు' దాటి పథాంతరగములు దాటి—
అచట కిన్నెరసాని—

నాయాత్మయందు

ఇప్పటికి దానిసంగీతమే నదించు.

(వెనక వ్రాసిన పద్యము.)

ఓహోహోకిన్నెరసానీ!
ఓహోహోకిన్నెరసానీ
ఊహామాత్రములోపల
నేలనిలువవే జవరాలా—ఓహోహో!
కరిగిపోతి నిలువెల్లను
తరలించితి నాజీవము.

మురిగిపోయి నాగుండియ
మురిగిపోయి నేప్రియురాలా! ఓహోహో
తనయెడ తప్పే యున్నది
అనుకోవే నాథునిదెస
వనితలు నీవలెక తినలు
కనిపించరువే యెందును—ఓహోహో!

ఇంత కోపమేమిటికే
యింత పంత మేమిటికే
యింతులు జగమునపతులకు
ఇంతలు సేయుదురటవే-ఓహో!

నీనవ్వులు నురుగులుగా
నీవళులు లవి తరగలుగా
నీకన్నులు మీనులుగా
నీకరణిని ప్రవహించెద – వోహో!

ఇప్పుడె గదె నాకౌగిట
కప్పితి నీశోకమూర్తి
అప్పుడె నిలువున నీరై
యెప్పుడు ప్రవహించితివే-ఓహో!

నిజఘనము నిసుకతిన్నె
గా జూచిన నాకన్నులు
ఊడి పడవు నేలపైన
నురిసి పోవులోనలోన – ఓహో!

అంత పగే పూనితివో
అంత కోప మందితివో
ఇంతీ నను శిక్షింపగ
నింకొకమార్గము లేదటె-ఓహో!

మున్ను భగీరథభూపతి
వెన్ను వెంట పరుగెత్తిన
అన్నాళ్ళనునీవైఖరి
నున్నది నీచన్నత్రోవ – ఓహో!

రాలపైన తొలి నాళుల
కాలిడగా నోర్వలేవు
రాలను కొండల గుట్టల
నేలా ప్రవహించెదవో-ఓహో!

పరుగెత్తెదు నీవేణీ
బంధము పూనితి చేతను
కరమున వేణికి బదులుగ
కాల్వగట్టెనీటిపొరలు – ఓహో!

నీవు మహాపతిశీలవు
కావని నేనంటి నటే
అటు లంటిన నాకంఠము
కటారి త్రెంచక పోతిన-ఓహో!

ఎడమచేత నీ కొంగును
ఒడిచి పట్టుకొంటి చెలీ
తడిచేతను కొంగులేక
తడబడితిని ప్రియురాలా – ఓహో!

వెన్నెల వలె తెల్లనినీ
సన్నని మేని పసందులు
కన్నులకును కనిపించెను
చిన్నితరగ చాలువోలె-ఓహో!

నీపాదమ్ములు మోచిన
నాఫాలమ్మున చెమ్మట
యీపగిదిని వాగువైన
నీపై ప్రేమము నెరపెడి – ఓహో!

నీయొయ్యారపునడకలు
మాయురె కనిపించెనుపో
మలకలుగా ప్రవహించిన
సెలయేటిభవన్మూర్తిని-ఓహో!

నీవే నాజీవితమణి
నీవేనా జీవేశ్వరి
నీవే నాచూడామణి
నీవేనే ప్రియురాలా! ఓహో!

నీవే యిట్లైతివిపో
జీవములుంషునె నామై
నీవలె నేను ప్రవాహం
బై వచ్చెదరానీవే- ఓహో!

ఈవు రసాకృతి వగుటను
ఈ వైఖరి ప్రవహించితి
నేను శిలాహృదయుండను
పూనుదునెదనీవైఖరి- ఓహో!

మునుపే నీకన్నులు కని
అనుకొంటిని నీవు నదీ
వనితవు మానుషజన్మము
కనినావని మనసులోన- ఓహో!

ఈతరగల కదలికలో
నోతరుణీ! నీకొంత
శ్రీ తారుణ్యముతోచగ
పోతివటేపరువులెత్తి- ఓహో!

నినుకౌగిట నదిమిననా
తనువుం పులక లణగలేదు.
కనువిప్పితినో లేదో
నిను కానగలేనైతిని- ఓహో!

ఈదురదృష్టుడ నేమని
రోదించెద నడవులందు
నీదే నీదే తప్పని
వాదించిన వడవులెల్ల- ఓహో!

ఇదిగో చేతులను చాచితి
ఏడ్చుచుంటి కంఠమెత్తి
వనితా విని పించుకొనక
పోతివటే ప్రియురాలా- ఓహో!

ఇన్నాళ్లను నాజీవిక
వెన్నెలవలె వెలుగచేసి
కన్నులక్రమ్మెడి చీకటి
కప్పిపోతివే ప్రియులారా- ఓహో!

నీకై యేడిచి యేడిచి
నాకంఠము సన్నవడియె
నాకన్నులు మందగించె
నాకాయము కొయ్యబారె- ఓహో!

ఈ యేడుపు రొదలోపల
నాయెడ లేనే నెరుగను
నాయీదేహ మదేమో
తాయివోలె నగుచున్నది- ఓహో!

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఋగ్వేదసంహిత

ద్వితీయాష్టకము. సూక్తము ౧-౨౯.

దేవత—ఇంద్రుడు ఋషి—పురుచ్ఛేపుడు.

పిలిచిన తోడ శీఘ్రముగ పేర్మిని బోవుచు నెల్లవారికిన్
ఫలము నొసంగి హవ్యము నపారముగా గొనుచుంటి వింద్ర మా
లలితనుతిం గుశాదుల జెలంగెడు హవ్యమునంది నీవు వి
చ్చలవిడి వచ్చి కర్మగల శాలలలో నివసింపవే వడిన్.

అరులను దునుమాడి యందఱరక్షింపు మను దీనవాక్యముల్ వినునెవండో
శూరులతో గూడి వీరవైరుల జంపి యుద్ధభయంబుల నుడిపెనెవడో
విప్రస్తుతులనొంది వివిధాన్నములొసంగి చరుపురోడాశముల్ మరగెనెవడో
సుప్రసిద్ధగుణాళి శోభగల్గుచు నుతికృతులు వీనుల నాలకించునెవడో

యట్టి దేవేంద్రునకు నరు లధికగమన
విలసితాశ్వంబునకు గడ్డి వేయునటుల
యజ్ఞముల హవ్యముల నిచ్చి యతిశయమ్ముగ
సేవజేయుచు నున్నారు చింత లేక.

శూరుడు పారుమానవుని సూక్ష్మముగా నరికట్టునట్లు నీ
బీరము చూపి నీరదము వేగ నదల్చిపయః ప్రవాహముల్
పారగ చేసినాడ వనపాయముగా నతిశుష్కమేఘముల్
శూరుడ! లేవగొట్టితివి చూడగశక్యమె నీదుకృత్యముల్.

తావకాద్భుతకృత్యముల్ పావకునకు
వరుణునకు మిత్రునకు నీకు వాసవుండ!

తెలియునట్టులు చాటించి దివ్యలోక
మంతటను వెల్గజేసెద నధిక భక్తి

యాగపూర్తింజేసి యభిమత ఫలముల నిచ్చువాడా! ధనమిచ్చువాడ !
సర్వయజ్ఞములకు సాగుచువైరుల గొట్టువాడా! గట్టిపట్టువాడ
ఘనమరుత్తులకెల్ల మొనగాడవై యున్న మొసగువాడా! సుఖమొసగువాడ
ఇష్టికర్మలలోనఁ గష్టము లేకుండ జూచువాడా ! మమ్ము గాచువాడ

దోషులగు శత్రువుల పారదోలువాడ
ప్రధనములయందు బాధింప బడనివాడ!
ఋత్విజాళికి మంగళ మిచ్చువాడ !
ఇంద్రుడా! రమ్ము వేగ మాయిష్టిఁజూడ.

శత్రువగు వృత్త్రివలెమా
శత్రువులన్ను బారద్రోలుశక్తి గలిగి నీ
వాత్రతఁ బితరులకు వలెఁ
జిత్రముగా మాకు ఫలము జేర్పు మహేంద్రా !

పాపఘ్నుడ వని నిమ జన
మోపి కడుంజెప్పుచుండ నో యింద్రుడ మా
పాపము గొట్టువె ! వర్షప్ర
తాపమునఁ బ్రపంచనిఖిలతాపమును వలెన్.

ఇంద్రునిబోలి మాకధకహీనతుల్ వినగోరి వచ్చునా
చంద్రుడు మాకుబాధలిడుశత్రులబుద్ధులు మాన్పుగాక, ని
స్తంద్రతమాధనమ్మొదుచు తస్కరుఁ నుచ్చపదంబునుండి యా
చంద్రుడె వారిచందమున జారగజేయును గాక ప్రీతితో.

మిక్కిలిసామర్థ్యవమై
మిక్కిలి రమణీయమగా నమేయ ధనంబుల్
జక్కని పుత్త్రులఁ బౌత్త్రుల
నక్కజ మగునట్లు మాకు నందింపు హరీ !

దురధిగముండవు హరి ! మా
నిరవధి నుతివాక్యసరణి నిస్త్రీపంగఁగ్
బరమకృపాయత్తుఁడవై
బిరబిర రావేమి మామపిలుపును వినుచున్.

దుర్మతు లగునరపీరుల
మర్మములను గొట్టి హరి సమర్థునసుండీ
యర్మిలి హరి రక్షకుఁడై
ధర్మము గాపాడ మనకు ధర్మంబెటులౌ !

పాపవిరహితమార్గముం బట్ట వలయు
సంతతధనమును గైకొని చెంతఁ జేరు !
దూరమునననున్న దగ్గరఁ జేరియున్న
మమ్ము రక్షింపశక్తుఁడ ! రమ్ము ప్రీతి.

అధిక బలము గలిగి యొందఱ రక్షింతు
మరణరహిత ! నీవు మానవులయు
ధనమొసంగి మమ్ము ధర్మాత్ములం జేసి
యుద్ధరింపవలదె ! యుద్ధచరిత !

స్తుతుల నతులమహిమ సూర్యునివలె నిన్ను
బ్రీతిఁ బరప నీవరాతిఁ గొట్ట

నెట్టిరథము నైన నెక్కి మా దగు యజ్ఞ
శాల కూర్చి రమ్ము శక్రదేవ!

సర్వత్ర శత్రుపుత్త్రులు
గర్వాత్ములు గాన వారి గర్వము నడపన్
బర్వున వచ్చి మహేంద్ర! య
ఖర్వ బలముతోడ వారిఁ గడదేర్పఁగదే!

సరసనుతి ప్రపంచమున సంతసముం దెనవయ్య! వైరికిన్
విరసత పుట్టఁజేయుదువు విస్తృతపాపుల సంహరించి శ్రీ
కరయజమాన యాగముల గాచెద వెప్పుడు, ప్రాణికోటులన్
స్థిరముగఁ గావ నీశ్వరుడు సృష్టిని జేయఁడె నిన్ను శక్రుడా!
కావ్యతీర్థ నేమాని వెంకట నరసింహశాస్త్రి.

[శ్రీ కావ్యతీర్థ పండిత నేమాని వెంకట నరసింహశాస్త్రి గారు బరంపురం కళ్లికోట కళాశాలలో సంస్కృతాధ్యాపకులు. వారిదర్శనం కళింగవన్యంతి చూడటానికి వెళ్లినప్పుడు నేను సుఖలింగంలో చేశాను. వారు ఋగ్వేద సంహితలు తెలుగు చెయ్యటం ఆంధ్రభాషకి మహోపకారం అని మాతలంపు. వారి శైలి మరీ పలచనగాక మరీ బిగువుగాక చక్కగా అర్థబోధ అయ్యేటట్టు ఉన్నది. వారు చిన్నప్పటినుంచీ కవిత్వం వ్రాసినవారు కాదు. కాని ఈ కావ్యం మొదలెట్టినతోనే వారిలో అవ్యక్తంగా దాగివున్న ఒక మహాశయ్య బయటికి వచ్చింది. ఆశయ్య సౌందర్యం మా ప్రచురించిన యీకాస్తలో కనపడుతుందో కనబడదో అని మా సందేహం. పూర్తిగా అదిచదివితే తెలుస్తుంది. ఒక మహా పురాణం తెలుగుచెయ్యటానికి తగినమహాశయ్యా ధారాశుద్ధీ వారికవిత్వంలో వున్నవని మా ఊహ. జ. సం.]

గ్రామ్యమా? వాడుకభాషా?

(విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, బి.ఏ. బందరు.)

వాడుకభాషనే కొందరు 'గ్రామ్యభాష' అంటున్నారు. గ్రామ్య భాష అనటం ఎంతవరకు సమంజసమో చూద్దాము. గ్రామీణులైన జనులు వాడుకునేది గ్రామ్యము. గ్రామ్యమనగా అసభ్యమని యర్థము. గ్రామీణులు మోటువారు. నాగరికతలేనివారు. అందుచేత వారు నగరస్థులు సభలలో వాడే అంత భావగౌరవం కలభాషవాడరు. దానివలన గ్రామ్యం అపర్గ్రాహ్యం కావచ్చును.

మేము మాపత్రికలో వాడేభాష గ్రామ్యభాష అని ఈమధ్య ఎవరో వ్రాశారు హైదరాబాదా "సుజాత"లో. సజీవమైనభాషా ఆభాష పొందేమార్పులూ ఆభాష మాట్లాడేందుకు బొడ్డుఅయిన ప్రదేశాల్లో సువ్యక్తంగా కనబడతవి. అక్కడ దాన్నిగురించి సానుభూతి వుంటుంది. అట్లాగే ఇంగ్లీషుభాష నేటికాలంలో అసలయిన వాడుకభాష కావాలి అంటే,లండన్‌లో కనపడుతుంది. తెనుగుభాషకృష్ణా, గుంటూరు, గోదావరి, విశాఖపట్నంజిల్లాలల్లో మాట్లాడేది అట్లాంటిది. ఇతరభాషలతో కలసివుండే ప్రదేశాల్లో ఈభాషమార్పునందు అంతసానుభూతివుండదు. బరంపురం, హైదరాబాదు, చిత్తూరు ఇటువంటి యితరభాషా సంపర్కం కలచోట్ల వాళ్లకి గ్రాంథికభాష నిలబెట్టుకోటమే కష్టం. అందుచేత భాషపొందేమార్పు లని కూడా యెక్కడ సంబాళించుకుంటారు? దానిమూలంగా వాళ్లకి దీనియందు సానుభూతి తక్కువగా వుంటుంది.

అయితే మీచోట్లనే వాడుక భాషని నిరసించేవాళ్లు వున్నారు గదయ్యా అంటే వున్నారూ! మేముచెప్పింది ఉత్సర్గ విషయం. అపవాదకాదు అంటాము.

గ్రామ్యశబ్దం విచారిస్తే ఈగ్రామ్యశబ్దం వాడుకభాషయందు ఎందుకు ప్రయోగింపబడుతోందీ అంటే 'యస్త్వపభ్రంశో గ్రామ్యః' అన్ననన్నయ్యగారి సూత్రంవల్ల. తెలుగుకి సంస్కృతం మాతృకగా చేసిన నన్నయ్యగారు తెలుగువ్యాకరణం వ్రాశేటప్పుడు సంస్కృతమర్యాదలు పాటించారా? కాదు. తెలుగుభాషాస్వభావం వారికి బాగా తెలిసి ఆమర్యాదలన్నా చేశారా ? 'శాస్త్రిమపౌరుషమాద్యం' అన్ననన్నయ్యగారికి తమయందు ఋషిత్వం సిద్ధించిందేమో చూశారా ! అట్లాగయితే మనం ఆంధ్రశబ్దచింతామణి తెరుస్తూనే 'ఓంనమోనన్నయా థర్వణ చిన్నయసూరిభ్యో మహాఋషిభ్యః' అనటం లేదేమి ?

సంస్కృత లాక్షణికులు 'కటి గల్లాది' శబ్దాలు గ్రామ్యములన్నారు; కాని 'గచ్ఛతి' అన్నదానికి ఏఅపభ్రంశరూపమో 'గచ్ఛైతె' అంటిది తీసికొని అది గ్రామ్య మనలేదేమి ?

ఆ, కటి గల్లాది శబ్దాలు మనగ్రంథాల్లో బహుగా ప్రయోగించారే మరి ?

అందాకా యెందుకు ? సరసభూపాలీయంలో 'కన్నులు' 'చన్నులు' గ్రామ్యాలుఅన్నాడు. మరిఅవ్విలేకండా మనకు కావ్యం నడవదే. ఎట్లా?

అసలు గ్రామ్యంఅంటే మనపూర్వులవుద్దేశం ఏమిటి? మనమే మనుకుంటున్నాము, పూర్వులవుద్దేశం అసభ్యమైన భాష అని. కొన్ని బజారుమాటలు నలుగురు పెద్దమనుష్యుల్లో సభలలో మాటాడరానివి వుంటయ్యి. అవీ. పూర్వం సంస్కృతంలో కటి గల్లాను లట్లాంటివి. చన్నులు ఇప్పుడు అట్లాంటిది.

సభలలో మాట్లాడేది సభ్యం. ఈవాడుకభాష, సభలలో, అది గ్రామ్యం అనేవారుకూడా మాట్లాడుతున్నారు. బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారి ఉపన్యాసం రక్తిగా వుంటుందిఅంటే యెందుకని? వారు వాడుకభాష ప్రయోగిస్తారు. కాకుధ్వని వాడుక భాషలోనే

వున్నది. గ్రాంథికభాషలో కాకువు సాధించుకోవాలి. గ్రాంథికభాషా వాది అన్నకొద్దీ కాకువురమ్యత తెలియనివాడని అర్థం.

ఈకాకువుగ్రాంథికభాషలో ఇమిడ్చేటందుకు తిక్కన్నపడ్డకష్టం భగవంతుడికి తెలును. అందుకునేభాగవతం అర్థం చెప్పటం కష్టం, భారతం చదవటంకష్టంఅనీ అంటారు. భాగవతంలో వేదాంతార్థం వెగలను. భారతంలో కాకుస్వరం తెలియదు. అది తెలియకనే భారతంలో ఏమున్నదీ అంటారు కొందరు.

కాకువు అంటే భావద్యోతకానికి ఉచ్చారణలో చూపేఒడుపు. ఒక భాషాసామర్థ్యం ఆభాషలో కాకుధ్వనినిపట్టి తెలుస్తుంది. ఆకాకు ధ్వనిని గ్రాంథికభాషకన్న వాడుకభాష మిక్కిలిగా ప్రయోగిస్తుంది. వాడుకభాషా అంటే ప్రత్యయాల మార్పుమాత్రమేగా అనుకోవచ్చు. నేటి కొందరుకవులభాష ప్రత్యయాలు మారిస్తే, వాడుక భాషకన్న అమితకనాకష్టం అవుతుంది. శ్రీనాథుడి కవిత్వమో ప్రత్యయాలు మారిస్తే దానిక గ్రామ్యత్వం సిద్ధించదు.

సంస్కారం పొందినహృదయం, వాక్కు కలవాడు వ్రాసినా మాట్లాడినా భాషక కొంతగౌరవ వుంటుంది. గౌరవంగల శబ్దాలువాడతారు. సంస్కార రహితులైన హృదయమూ, వాక్కూ కలవాళ్లు గ్రాంథికభాషలో వుండేప్రత్యయాలు చివర కలిపినా, అది అల్లాగే వుంటుంది.

ఈవాడుకభాష యెందుకు వద్దూ! అని అడిగితే పండితులు చెప్పేకారణాలు ఏమిటంటే ఇందులో శబ్దాలు ఇష్ట వచ్చినట్లుగా మారుతున్నవి. ఆమార్పుకు హద్దులేదు. అందువల్ల గ్రాంథికభాష మారిపోతుంది. అని. మార్పుకు హద్దులేదూఅంటే హద్దువున్నది. గోడని ఎవ్వరూ 'గేడ' అనరు. 'చూడటం' 'చూట్టం' అవుతుంది. 'ఒక్కరితకు యాభైరూపాలు పట్టించినవ్యాకరణం ఈమాత్రం చెయ్యలేదూ?

కొందరు నన్ను అడిగారు! పద్యాలూ వ్రాస్తావు నువ్వు. వాడుకభాషా వ్రాస్తున్నావు! నీ కది యిష్టమా! ఇది యిష్టమా! అని. రెండూ ఇష్టమేనన్నా! దానికి వారు ఒప్పుకోరు. ఒప్పుకోక 'ఆ! అది ఎట్లా'! అంటారు. వారన్నది నాకు తెలియటం లేదు.

బ్రహ్మశ్రీ ఆచంట సాంఖ్యాయనశర్మగారు మనదేశానికి భీష్ముల వంటివారు. వారు అన్నారుగదా! 'ఈక్రొత్తభాషవల్ల భారత భాగవతాలు మూలపడతవి' అని. ఈభాషవల్లనే అట్లా జరిగేటట్లయితే అది యిదివరకే జరగాలి. బొబ్బిలిపాటలు, కామమ్మకథలు, రామదాసు కీర్తనలు, కొంతవరకూ త్యాగయ్యకృతులూ ఇవన్నీ వాడుక భాషలోనే వ్రాయబడ్డవి. అవ్వీ అచ్చుపడ్డవి. దానివల్ల భారత భాగవతాలకు వచ్చిన నష్టం లేదు అన్నా.

అయితే భారతభాగవతాలు ఈభాషలో వ్రాయవచ్చునా? అని అడిగారు. నేను కాదు అన్నాను. వాడుకభాషకి అంతసామర్థ్యం లేదు నేను రామాయణం ఈభాషలో వ్రాయాలని కాదు ఈభాషలో వ్రాసినా ఆభాషలో వ్రాస్తే, ఏఅందం వచ్చిందో, ఆఅందం రాదు. ఆరెంటి తారతమ్యానికి బొబ్బిలికథని రంగారాయవిజయంతో పోల్చి చూస్తే తెలుస్తుంది.

ఈభాషచదివితే పిల్లలు పాడయిపోతారూ అన్నారు. ఈయూనివర్సిటీవారూ గవర్నమెంటువారూ పెట్టే గ్రాంధికనామక గ్రంథాల వల్ల పాడవుతారేగాని, శక్తిగల జీవంగల నడికారం ప్రయోగించిన వాడుకభాషాగ్రంథాలు చదివితే చెడిపోరు, అంటాను.

భాష స్వభావం తెలుసుకోకుండా గ్రంథస్థభాషలోవున్న ప్రత్యయాలకి మాత్రమే ఆగౌరవం కలిపిస్తే, దానివలన భాషకి చాలా నష్టంవుంది. పిల్లలకి అటువంటిభాష నేర్పరాదు. ఆభాష తగినంత జీవంగల

భాష అయివుండాలి. నిర్జీవమైతే గ్రాంథిక భాషఅయినా పిల్లలకు నేర్పకూడదు. గ్రాంథిక భాష అన్నపేరుతో తప్పురూపాలు కోటాన కోట్లుగా వున్న భాష (ఇప్పటి స్కూళ్లల్లో పెట్టే పుస్తకాలభాష) వాళ్లకి నేర్పరాదు. సామాన్యంగా పిల్లలచేత నేడు స్కూళ్లల్లో చదివించేనవల లూ అవ్వీని, కుర్రవాడికి భాషలోవుండేశక్తిని తెలియనియ్యటంలేదు. భాషశక్తి కారకంలోనూ కాకువులోనూ హృదయోద్వేగం ప్రకటించే మాటల్లోనూ వుంటుంది. ఆశక్తి తిక్కనరచనలో సమృద్ధిగా వుంది. కొందరి కవులల్లో అది కనపడనే కనపడదు.

'వచ్చుచున్నది' 'వస్తున్నది' వస్తోంది' అన్నరూపాల దగ్గర కాదు తగాదా. బాహుళ్యంమీాద, భాషాస్వభావంమీాద. ఈరూపాల న్నీకూడా వాడికి తెలియవలశిందే. అవి వాడేచోట్లు, వేరుగా వుంటవి. పసిపిల్లలకి చెప్పే చిన్నిచిన్ని కథల్లో 'వస్తోంది' అని వాడవచ్చు. ఇం కేదైనా అయితే 'వస్తున్నది' అనవచ్చు. 'వచ్చుచున్నది' గ్రాంథిక భాషారూపం తెలిశేటందుకు.

మనభాషలోకి యితరదేశ్యాలు యథేష్టంగా ప్రయోగించ వచ్చు. 'ఫీలు' కూడా భాషలోకి వచ్చింది. 'సప్లయి'మొదలైనవి శబ్దరత్నా కరంలోనే వున్నవి. 'వస్తాడు' అన్నది—నింద్యగ్రామ్యం. ఇది ఎలా వుందంటే, దొరగారితో కలిసి, 'టీ' త్రాగచ్చుకాని పంచముణ్ణి దగ్గరకు రానీయరాదు. మహమ్మదీయుడికి శూద్రమర్యాద వచ్చింది. దొరకి దొరమర్యాదే సిద్ధించింది. మాలవాడికి ?

అనింద్య గ్రామ్యమైనది 'కలకంఠుడు.' ఎందుచేత? అనుశాసకు డికి పూర్వం వ్రాశాడు ఏకవో ఆమాట. కవు లందరూ వ్రాశేవరకూ యీఅనుశాసకుడు ఆగరాదూ! అనింద్యగ్రామ్యాలు అన్నీ తెలిశేవిగా! ఎవరో కొందరు పండితులు 'ఇదిగ్రామ్యం వద్దు' అంటే ప్రతి వాడున్నూ 'ఛీ! యిది గ్రామ్యం' అనే వారికన్న పదిరెట్లు ఎక్కువగా!

'అన్నాడు ధర్మరాజు' అన్నవాక్యంవుంటే 'అది గ్రామ్యంలే' అనటం. బాబూ! అది చాలా గ్రాంథికం! 'ఏకవాక్యంబునం దొకానొక్కండు దక్క సర్వపదంబులు క్రమనిరపేక్షంబుగం బ్రయోగింపం జను' అన్నాడయ్యా చిన్నయ్యాఅంటే, దానికర్థం తెలియదుమల్లీ.

భాష ప్రవాహిని. మారుతూవుంటుంది. కనుక మారేభాషని పట్టుకోటానికి వీలులేదు అని భాషావాదులతర్కం. దీనికొక పండితులు చక్కని అభ్యంతరంచెప్పారు. ఏమని అంటే. అవును. మారటం స్వభావం. ప్రకృతిలో ఆదోషం వున్నది, ఆదోషం తీసివేసేందుకే మేము దాన్ని యిట్లావుండాలని నియచ్చించామూ, దాన్ని సూత్రబద్ధంగా చేశాము అని. ఇది బాగుంది. కాని సూత్రబద్ధం చేయకమునుపు ఆభాషయొక్క పరిణామానికి దానివైశాల్యానికి ఎడమిచ్చి చెయ్యాలా? వద్దా? కుర్రవాణ్ని అల్లరిచిల్లరగా తిరగనీవద్దు. అయిదయింతరవాత, వాడు ఆడుకోవద్దూ! ఇంట్లో అదేపనిగా కూర్చుంటే గుదులెత్తి బోదకాళ్లువస్తవి. మనభాష కిదివరకే బోదకాళ్లు వచ్చినై. కొంచెం కాలు సాగనివ్వాలి.

కొందరన్నారూ! మార్పు మార్పు అంటావు. మారుపే ప్రధానమా? ఇంకేంకారణాలు అక్కరలేదా? మార్పుకోసమే మార్పా? అని. మార్పుకోసమే మార్పుకాదు. వాడుకభాషలోచెప్పే కొన్ని భావాలు సరిగ్గా తెలియచెయ్యటానికి గ్రాంథికభాషకి సామర్థ్యంచాలదు అని. పూర్వం నన్నయ్యగారు నిబంధించిన నిబంధన చాలకనే భాషయింతగా మార్పిపోయిందని. కనక ఆసామర్థ్యం ఎంతవరకు వుందో అంతవరకూ వదలిపెట్టవలె నని. అప్పుడు దానికి సూత్రాలు నిర్మించు. నీసూత్రాలు దాటడెవ్వడూను.

అట్లాఅయితే వాడుకభాషకే సామర్థ్యం చాలదు. వాడుకభాష వాడుకలో వున్నభావాలని మాత్రమే చెపుతుంది. గ్రాంథికభాషలో మనకు వాడుకలో లేని భావాలు చెప్పవలసి వస్తుంది. పైగా, గ్రాంథికభాషకి అటువంటి భావాలతోనే యెక్కువపని వుంటుంది అని అన్నారు. అవును.

ఆభాషాసామర్థ్యం ఆభాషది. ఈభాషాసామర్థ్యం ఈభాషది. రెండు నూకావలయున నేనాఊహ.

నిజమైనమాటకి పద్యమూ గద్యమూ రెండే మార్గాలు. మూడవది పాట. పాట ఏభాషలోనైనా వుండవచ్చు. పద్యం గ్రాంథిక భాషలో వుండాలి. గద్యం వాడుక భాషలో వుండాలి. పద్యం ఎందుకు గ్రాంథిక భాషలో వుండాలి అంటే, ఛందోబద్ధమైనభాషకు పద్యమూ, పద్యానికి ఛందోబద్ధమైనభాషా సరిపోయినవి. ఇదివరకు మనవాళ్లు సృష్టించి యేర్పరచిన వృత్తభేదాలు గ్రాంథిక భాషాస్వరూపానికి తగిపోతవి. వాడుక భాషలోనే పద్యాలు వ్రాయాలి అంటే, ఆవృత్తాలు మారాలి. కాదు ఈవృత్తాలే ఆవాడుక భాషలో వ్రాస్తాము అంటే ఆవృత్తాలకి ఆభాష తిరిగిపోయింది. మళ్లీ అంత ప్రయత్నంచేసిన కవులు ఆవృత్తాల్లో యీభాషని వంచితేగాని అంతసాఫీ తిరగదు. అది కాల గర్భంలో వున్నపని.

వచనంలో వాడుక భావాలు చెప్పటానికి వాడుటభాష కుదిరినట్లుగా గ్రాంథిక భాష కుదరదు. వాడుకలో లేనిభావాలకు గ్రాంథిక భాష కుదరవచ్చు. మిక్కిలి వాడుకలో వుండేభావాలు ఆభాషలో చెప్పటం పరమ అసహ్యం.

వాడుక భాష వ్రాస్తే కొందరు మా కర్థం కావటంలేదు. చదవటం యెట్లాగో తెలియటంలేదు అంటారు. వారు మాట్లాడటంలో వున్న ఒడుపు తెలియక అట్లాఅనటం. ఆ ఒడుపే భారతంనిండా వున్నది. వారు భారతం చదివికూడా అట్లాగే అంటారు అయితే.

కొందరు “దుయ్యబట్టటం” మొదలయినవి ప్రాంతీయాలు. అవి వాడితే యెట్లాగబ్బాఅంటారు. ప్రాంతీయాలు గ్రాంథిక భాషలో కొల్లలుగా వాడతారుగా మరి. ప్రాంతీయశబ్దాలు అనితోసివేయటం గ్రాంథికభాష చేయదు. ఆవిషయంలో గ్రాంథిక భాష భాషావైశాల్యం పరిగణించిం దన్నమాట. అట్లా తప్పు పట్టుకుంటే వాడుకభాష తనవైశా

ల్యం సంకుచితపరచుకుంటోంది అనిఅర్థం. ప్రాంతీయశబ్దాలుభాషా దేవి విస్తారమైనతనువు. అవి తీశేస్తే ఆవిడ గుజ్జు అయిపోతుంది. కావ లిస్తే ప్రాంతీయశబ్దాల పట్టికలు ఇవ్వవచ్చును.

వస్తోంది, వెళుతోంది, ఇటువంటి మాటలు వికారంగా వున్నవనీ అవి కుంటినడక వ్యత్యస్తపుమాటలనీ అంటారు.

"వస్తోంది" అన్నమాట "వస్తున్నది" అని ఉండాలని వారిఊహ, వాడుకభాషకు కూడా కొన్ని నిబంధన లేర్పరచి, దాన్ని సంస్కరిద్దా మని వారి ఉద్దేశం.

ఇదివరకు నన్నయాదులసంస్కారం వీరు ఒప్పుకోలేదు. ఎందు కనీ. దానికి సామర్థ్యంలేదని. అది వికృతంగా వున్నదనీ. మరితాము చేయబోయే సంస్కారానికి ఆదళ పట్టదూ, కొంతవరకే నాయెను.

కొందరుకవులకు అదొక మోస్తరు ఒత్తుఅక్షరాలు రాకుండా నీళ్లవలె సాఫీగా నడుస్తున్న కవిత్వమే కవిత్వమనిపించినట్లు, కొందరికి అందరికీ అర్థమవుతున్న శబ్దాలే యేరి అదొక మోస్తరు సాఫీగా వుండాలని వాడుకభాష.

ఎవడు వాడేభాష వాడు వ్రాస్తాడు. నేనుమా 'నందమూరు'లో చిన్న తనంలో నాకువచ్చిన భాషా నేను చదువుకోగా నాకువచ్చిన భాషా రెండూ నాలోకలిసి యే పరిణామంపొంది నానోటివెంట వస్తుందో అది మాట్లాడతాను. అదే వ్రాస్తాను.

ఎవరు ఎట్లావ్రాసినా ఎట్లామాట్లాడినా వారివ్రాతకి వారిమాటకి భిన్న త్వం వుంటుంది. ఆవ్రాసేవారూ ఆమాట్లాడేవారూ వ్యక్తిత్వంకలవా రైతే అదీ కనపడుతూ వుంటుంది. తనువ్రాస్తూంటే తనఆత్మ అందులో కనబడుతూ వుంటుంది. ఆ ఆత్మనిబట్టి అతను వాడేశబ్దాలూవుంటవి. మన కునచ్చితేఅందం. నచ్చకపోతే బాగులేదు అంటాం. ఒకడికి పుల్లకూర ఇష్టమైతే ఒకడికి ఇగురుకూడ ఇష్టం.

ఇది నాచెవికి మహా అసహ్యంగా వినబడుతోంది అంటే, నాచెవికి చాలా శ్రావ్యంగా వున్నది.

అనేక మారుమూల శబ్దాల్లో క్రొత్తక్రొత్త రకంగా కూర్చిన సమాసా లల్లో తెనాలి రామలింగ కవికి సౌందర్యం కనపడ్డది. అతని ఆత్మలోంచి ఆకవిత్వం వచ్చింది. అటువంటి మార్గంపోయినకవి లేడు భాషలో మళ్లీ. అతన్ని కాదంటానికి మనకు వాక్కు చాలదు.

ఒక కవిఅన్నాడు నాఆత్మ యిదిరమ్యం అనినిర్ణయించిన దానికి నువ్వెవరు కాదనేందుకు అని.

ఒకొక్కని స్వభావం వేరయినకొద్దీ అతనిశబ్దసముదాయం అవి చెప్పే రీతీ భేదిస్తూవుంటుంది. అతని స్వభావంవల్ల ఆశబ్దాలే ఒకకొత్త వంపు తిరుగుతవి. ఇతరులకు ఇంతా అది కొత్తగావుంటుంది. అతనిభావం తెలుసుకోవాలీ అంటే, ఆ అతనిమాటలవంపు వానిస్వభావంవల్ల ఆమాటలకు వచ్చే మార్పూ ఓపికతో తెలుసుకుంటేనేకానీ తెలియదు.

అది అందిరికీ తెలిసేటట్టుగా వుండాలికానీ అందరూ అతన్ని తెలుసుకునేందుకు ప్రయత్నిస్తారా అని అంటే? అందరూ అతన్ని తెలుసుకునేందుకే ప్రయత్నించాలి.

కవి, వ్రాయసకాడు ప్రభువువంటివాడు. వాడిభాష మనము చదువుకోవాలి. ఆసేతుశీతాచలం ఇంగ్లీషుచదవటంలే! ఎందుకు? దొర వాడూ! కాని వాడిభావం మనకు తెలిసిసేటందుకు వాడూ ప్రయత్నం చేస్తాడు.

రమ్యతావిషయమే చెవివల్ల నిర్ణయించాలి అంటే, దానికిచివర దొరకదు. "సహృదయ" శబ్దానికి లక్ష్యం నిర్ణయించాలిశినట్లు. నీచెవికి అందం తెలియదూ అంటే నీచెవికి తెలియదు. చివరకు పదిమంది అన్నమాటకు పైచేయి యిస్తే అది ఒక బోర్డులోవున్న మెంబర్ల చేత చేతులెత్తించినట్లే. భాషకికూడా ప్రజాస్వామ్యపద్ధతిసూత్రాలు పట్టించి పాడుచెయ్యటం అవుతుంది.

మారు మూలశబ్దాలు అని యింకోతగాదా. ఇది యింగ్లీషులోంచి "ఆబ్ సొలీటు" మాటలు అన్నదానిలోంచి తెచ్చుకున్న కొత్తవిషయం. ఒక పండితులు అన్నారుగదా ఒకకవి తానొకశబ్దమువాడుకలో

నుండగా వినవంతసేపు అది ప్రాతశబ్దమనీ; ' వాడుకలో వినటంతోనే క్రొత్త నవనవ లాడుశబ్దమవుతుందనీ. అన్నారు. ఆవాడటం ఒక్కడు వాడినాలవుతుంది. అయితే ఒకచక్కనివాడుకలో ఉన్నమాట కాల కర్మదోషంచేత తనువినకపోతే అంతచక్కనిమాట తనభాషలో నుంచి ప్రాతమాట అని మినహాయించుకోటమేనా! అందుకనే శబ్దానికి వాడుతున్నారా! లేదా! అనికాదు. అది సుందరమైన దవునాకాదా అని. ఈబహుధా విచారాలన్నీకట్టిపెటితే—

ఏకవికి, ఏవ్రాతగాడికి, ఎప్పుడు ఏది రమ్యంగా వుందనితోస్తే అది వ్రాస్తాడు. అది రమ్యంకాదూ అని తోస్తే కాలం తోసేస్తుంది. ఒకప్పుడు రమ్యమైనదాన్నిరమ్యంగాలేదని కాలం అనుకునివదిలివేస్తే అదేమళ్లీకొన్నాళ్లకు దాన్నిపునరుద్ధరిస్తుంది. అటు జరగదూ! ఈఅనంత కాలంలో, అనంతభాషల్లో, అనంతమార్గాల్లో, కొన్నిమంచివిపోకా, కొన్ని చెడ్డవే నిలవకా, ఎట్లా వుంటుందో యెవ్వరుచెపుతారూ!

వి. సత్యనారాయణ.

నన్నయ తిక్కనలు.

కద్రూవినతలశీలము.

విశ్వనాథ వెంకటేశ్వర్లు గారు.

నన్నయ తిక్కనలిర్వురును ఆంధ్రసరస్వతి నోచుకొన్న ఫలము పంటలు. తెలుగులో కవులెవ్వరున్నారని చెప్పుటంచు నాంధ్రేతరభాషా పండితులకుఁ గూడ వారిపేరులు వదనముద్రావతారమంత్రములు.

ఇంక నాంధ్రసారస్వతాభిమానులయందుఁ గొందరికి నన్నయ్యయే కవి. కొందరికిఁ దిక్కన్నయే కవి. సంస్కృత భాషయందు పక్షపాతము కలవారికి నన్నయ్య తిక్కన్నను దాటినవాఁడు. తెలుగునుడికారమునకుఁ బడిపోవువారికి తిక్కన్నకు బృహస్పతియే చాలఁడు. వారివీరికైనను తమయుద్దేశములను స్పష్టీకరించుటకు ధైర్యము చాలదు. నన్నయ్య తిక్కన్నలపోలిక గాంధిఠాగూరులను పోల్చుట వంటిది. గాంధి వడుకునూలుగోచి ధరించును. ఠాగూరు పట్టుచొక్కాలు సముద్రము కెరటాలు తాల్చున. గాంధి సర్వముండిత శిరస్సు బోడిగాఁ గనఁబడును. ఠాగూరు గడ్డపు దీర్ఘమనోహర వక్రకేశ నైగనిగ్యములు మనవిమర్శనాబుద్ధికి చోటియ్యవు. లోకమునకు తొందరలో గాంధి బోసి నవ్వొకన్న ఠాగూరు ప్రయత్నతః పరికల్పిత నాగరక మృదుమందహాసమే హృదయమున కెక్కును. కాని గాఢమనస్కునకు హృదయము ముడికిపోవువానికి బహిస్సౌందర్యమునకుఁ దక్కువ వెలకట్టు వానికి గాంధిబోసినవ్వు స్వభావసిద్ధమైన ఛందోగమనము యత్నముచేసి కల్పించినది కానిది, గోచరించును. అదినిడివిగాఁ ద్రవ్వి రెండువైపుల ఛాయావృక్షములు నాటి నెమ్మదిగా ప్రవహింపచేసిన పంటకాలువవంటిది కాదు. అడవిలో స్వతః ప్రవాహిని యగు సెలయేటిలో గలస్వభావసంపద. దానిలో నున్న ఛందోగమనము స్వభావమైన హృదయమునకే గోచరించును.

తిక్కన్నరచన గాంధి వంటిది. నన్నయ్య రచన ఠాకూరువంటిది. నన్న

య్య పచ్చితేనియలకాలువ ప్రవహింపఁజేయును. తిక్కన్న భాగీరథి ప్రవాహము తరుముకొని పోవును. నన్నయ్య తేనెకాలువయడుగున నేమున్నదో కానిపించదు. ఆకాలువలో నున్న తొంబది పాళ్లసౌంద ర్యము పైన చిన్నారి తరగలతో ముగ్గులు పెట్టునా తేనెలోనేయున్నది. తిక్కన స్వచ్ఛభాగీరథీ పయఃప్రవాహమున నద్దమునవలె నడుగు ననున్న సకలజంతు సంతానము రత్నసమూహముకనబడుచునే యుం డును.

వారి రెండు ప్రత్యేక ఘట్టములు తీసికొని పోల్చిచూపుటకన్న నేకకథావస్తువు వారు రచించిన తావుగలదేని యచట వారిని పోల్చి చూచుటకు వీలుకలదు.

ఆదిపర్వము ద్వితీయాశ్వాసమున నన్నయ్యయు ఆనుశాసనికములో ప్రథమాశ్వాసమునఁ దిక్కన్నయు గరుత్మంతుని చరిత్రము కథాంగ ములు గా రచించిరి. ఆరచనలు పోల్చినచో వారియిర్వురిరచనామార్గ ములు మనకు దెలియ గలవు.

అంగమైన కథ నన్నయ్యకుఁ బ్రధాన కథవంటిదికాదు. నన్నయ్య తా నొక పురాణ మాంధ్రీకరించుచుండె ననుకొనెను. ఆయనకు కథ నడి పించుకొని పోవుట ప్రధానము. అందు మనకు కథ నడచుటతక్క నేమియు కనబడదు. తిక్కనతనకథాంగమునకు సైతము ప్రధానకథకెట్టి శక్తియిచ్చునో అట్టి శక్తినిచ్చును. ఈయనకుఁ గథనడుపుకు పోవుట ప్రధానముకాదు. ఔచిత్య భంగము రాకూడదు. తాను వ్రాయునది పురాణము. ఇదిదానికి అంగము అని తలచడు. తాను వ్రాయుచున్న ది కావ్యమన్న యూహయే ఆయనకు గలదు. ఆయనపాత్రములు సప్రా ణములు. వారిహృదయ మాడుచునే యుండును.

తిక్కన్న మాట తూచి వేయును. నన్నయ్య తేనె ప్రవహించుటయే చూచుకొనును. తిక్కన్న తనపాత్రల భావోద్వేగము మానసికస్థితి వారుపన్యసించు వాక్యములలోని సందర్భశుద్ధి యివన్నియు ప్రధాన ముగా పరిగణించును. నన్నయ్య ఆవంకకే పోడు. తిక్కన్న పాత్ర

ములు గాఢశీలములు కలవారు. హృదయము పరిపక్వమై తాము చేయుకార్యముల యొక్క తాము చెప్పుమాటల యొక్క ఫలాఫల ములు చక్కగా తెలిసికొని వాని ననుభవించువారు.

వినతకద్రువలు కశ్యపుని సేవించి యిరువుర వేవుర సుతులను బడసిరి. వినత యండంబు లెన్నాళ్లకు నవియ లేదు కద్రువకు వేయుమంది బిడ్డలు పుట్టిరి. వినత, వగపు, మత్సరము, గదిరి తనయండములలో నొక దాని నవియించెను.

దాన నపరార్థకాయువి
హీనుఁడు పూర్వార్ధ తనుసహితు డరుణుఁడనం
గా నుదయించె సుతుండు మ
హానీతియుతుండు తల్లి కప్రియమెసగన్ ?

—నన్నయ్య.

'అపరార్థకాయ విహీనుఁడు' అనినఁ జాలును. పూర్వార్ధతనుసహితు డననక్కరలేదు. కాని ఆయన కవిత్వ మా సమాసఘటనంబున నున్నది. 'మహానీతి యుతుండు' అని యీ సందర్భమునఁ జెప్పనక్కర లేదు. దానివలన సమకూరు మహార్థము లేదు. కాని అశబ్దముల వలన పద్యములకు ధారాశుద్ధి వచ్చుచున్నది.

పులు గొక్కఁడు పూర్వాంగము
గలిగి జనించుటయు వాని గని యాసతి కే
న్నుల నశ్రుజలంబులు పె
ల్లొలుకగ శోకమున మునుగు నుల్లముత్తోడన్
సి వ్రాలి పడియుండ—'

—తిక్కన్న.

ఇందు నన్నయ్యను బోలిన యొక శైలియెడల ప్రయత్నము లేదు. ఎంత వరకు నవసరమో అంతవరకే చెప్పబడినది. ఆగ్రుడ్డు నవియించుకొన్న వినతమనోభావములు తిక్కన్న చిత్రించినాడు. దానినే నన్నయ్య 'తల్లి కప్రియమెసగన్' అని ఒక మాటలో త్రోసివేసినాడు.

తేది.............................
అట్లుపుట్టిన యరుణుడు తల్లికి శాపమిచ్చి తనదారినిదాఁజనినాఁడు. నన్న యగారియరుణుడు తల్లియెడలఁ గోపించి శాపమిచ్చి కోపముతోడనే నిష్క్రమించినాడు. అతనికి కోపము వచ్చినకారణము కూడతనకు సంపూర్ణదేహాత్వసిద్ధి లేకుండ చేసినందులకే. తిక్కన్నగారి యరుణున కందునకుఁ గాదు. 'మత్సరమున జాపలంబునను' అవియించిన దని. ఆద్యరుణము లామెలో నున్నందులకు.

అట్లు శాపమీయగా—

....

వెలవెల బారుచు వడకుచు
నలుకుచు తనమోము చూచు నయ్యంగన న........
ప్పలుగు కృపఁజూచి తల్లీ!
వలవ దడల నిది విధాతృవశమున వచ్చెన్'

ఇది తిక్కన్నరచన. వినత వెలవెలబారుచు ననూరుని మోముచూచుచున్నదట.

ఆవినత యప్పటి మౌగ్ధ్యము దుఃఖము సుతప్రేమ దిగ్భ్రాంతి యెంత రమ్యముగా నీ కొక్కమాటలోఁ జెప్పఁబడినవి. దిగ్భ్రాంతయైన తల్లిని జూచి యరుణుడు తనయౌద్ధత్యము మానినాడు. కరగిపోయినాడు. 'తల్లీ! వలవ దడల విది విధాతృవశమునవచ్చెన్' ఆ 'తల్లీ' అన్న సంబోధనలో ననూరుని హృదయదుఃఖము తరుముకొని వచ్చుచున్నది. ఆశాపమ్ము విధాతృవశమున వచ్చినదట. ఇదినీతి. నన్నయ్యగారు వ్రాసిన 'మహానీతియుతుండు' అన్నవిశేషణము తిక్కన్నయనూరునకు బాగుగాఁ జెందును.

ఉచ్చైశ్శ్రవమును చూచినసందర్భమున కద్రూవినత లిద్దరును సముద్రతీరస్థ ప్రమదవనమునవిహరించుచుండిరి. ఆసమయమున నన్నయ్యసముద్రమును వర్ణించినాడు. తిక్కన్న ఉద్యానవనమును వర్ణించినాడు. నన్నయ్యసముద్రవర్ణనలో అప్రతిహతుడు. ఆసముద్రగాంభీర్యమునకును నన్నయ్యశైలీగాంభీర్యమునకును సరిపోవును. ఇతనిశైలీగాంభీర్యము

ఆగాంభీర్యమును ధ్వనించుచున్నది. అరణ్యపర్వము తృతీయాశ్వాస మున అగస్త్యుడు సముద్రము చుళుకించఁబోయినప్పుడు, నన్నయ్య చేసినసముద్రవర్ణన ఆమహాకవిసముద్రమునుచూచి యెంత పొంగి పోయెడువాడో తెలుపగలదు. ఇంగ్లీషులో కొందరుకవులు కొండలను చూచి సముద్రమును చూచి తన్మయత్వమునుపొంది వానినిగూర్చి కవిత్వము వ్రాసినవారు కలరు. మన యాధునికకవులు వారివలె మనకవులు ప్రకృతిచిత్రములను చూచి హృదయము పొంగి వ్రాయలేదనియనుకొనుచుందురు. నన్నయ్యసముద్రవర్ణనలు చూచి నచో ఆయన ఆసముద్రము వంకఁ జూచుచు నెన్నాళ్లు గడపెనో యని పించును.

తరువాతకథలో నన్నయ్య తిక్కన్నల పాత్రపోషణలో చాలభేద మున్నది. ఇద్దరికద్రువలు వినత నెట్లా మోసముచేయుట యని యూహిం చుచున్నవారలే. కాని కద్రువ యిట్లూహించుచున్న దని నన్నయ్య విషయమున చప్పున తెలిసికొనవచ్చును. తిక్కన్నకద్రువభావము తెలిసికోరాదు, తిక్కన్నవినత ముద్దరాలు. సద్భావ. 'అయాగో' 'ఒథెల్లో'ను ఎట్లు మోసములోనికిదించెనో, కద్రువ వినతను అట్లుదించి నది. తిక్కన యిట్టిచోట్ల మహాశిల్పియనదగును. గుర్రమును చూచుట తోడనే దానితోక నల్లగా నున్నది అన్నది నన్నయ కద్రువ. వినత కాదన్నది, వెంటనే కద్రువ పందెమునకు చరచినది.

ఇందు కథారమ్యత లేదు. అంత వెంటనే కద్రువపందెము సఱమనిన వినతకు సంశయము కలుగకపోదు. కాని యిట్టియూహాలతో లాభము లేదు. ఇంక తిక్కన్నగారు.

> 'వినతహాయమింతయొప్పనె
> అనూనధవళప్రభాఢ్య మై యని పలుకఁగా
> విని కద్రువ యపరాంగం
> బున నీలిమ దోఁచె ననియె.'

వినతహాయ దేహధావళ్యము మెచ్చుకొనుచున్నది. 'చివరతోక నల్ల గా నున్నదిలే,' అని కద్రువ యున్నది. వినతమాటయేగిట్టదుకద్రువకు. వినతఅనినమాట కాదనుటయే కద్రువపని. వినతయున్నచో కద్రువ కంతయీర్ష్య. తనయెడల కద్రువ యింత యీర్ష్యగలదియని వినతకు తెలియదు. వినత యున్నదిగదా?

'యిటులాడితి, నవ్వులకాడితో, నిజంబునకునో నీనుచూపునకు పోలిన భంగియొ చెప్పము' అన్నది.

కద్రువ మోసముచేయుటలో అందివేసిన చెయ్యి. 'అయాగో' కులప్ప గారు. నవ్వు తెచ్చుకుని తానుసద్భావవలెనే ఆ! 'అదేమిమాట! నల్లగా కనబడుచునే యున్నదిగదా!' అన్నది. పాపము వినత మరల చూచి కాదన్నది. అప్పుడు కద్రువ 'వృధామాటలెందుకు? పన్నిదమేమిచెప్పు, మన్నది. నన్నయ్య కద్రువవలె యిదిహఠాత్తుగా చెప్పినమాటగాదు. మాటమీదమాట పెంచి తనదురుద్దేశ్యము వినతకు తెలియకుండ జేసినపని.

"అనిన విని కద్రువ వినతవదనంబున చూడ్కినిలిపి
నీవు గెల్చిన దాస్యంబు నీకు నేను
చేయగలదాన నేను గెల్చినను నీవు
నాకు చేయ్యంగగలదాన వీకడింది
పన్నిదము సర మని తెగబాటి బలికె"

ఇందు 'వినతవదనంబున చూడ్కినిలిపి తెగబాటిపలికె' అనుటలో చిత్రమున్నది. ఆచూపు ఆ తెగబాటిబలుకుట వీనివలన వినతబెసికి పో లేదు. ఆచూపుతైక్ష్ణ్యము ఆమాటవేగము కద్రువచేయుచున్న మోస మునుగూర్చి ఆలోచింపనీయవు. వినతరక్తమును గూడ వేడి యెక్కించి కద్రువపందెమునకు సరియే యనిపించెను. అప్పుడు

"ఆపొలతి యట్లు పలికిన
శాపముప్రేరేపనరుణజననికి నుత్సా

"హా హా పేత మయ్యొ చిత్తం
బాపన్నిదమునకు నేమి యనగల దధిపా"

కవికి సామాన్యబుద్ధికి గోచరించనిభావములు గోచరించును. మనమొక చెడ్డపని చేసినచో, ఇట్లెందుకు చేసితివని యితరులధిక్షేపింతురు. మనము నితరుల నట్లే యధిక్షేపింతుము. కాని దైవము తోసుకవచ్చుచున్నప్పుడు అదిచేయుట చేయకపోవుటలకు మనమెవ్వరము ? ఈజిజ్ఞాస కర్మసిద్ధాంతికి దెలియును. అటే కవికిగూడ దెలియును. కనుక వినతపడినయీ తొందరకు వినత యేకాదు కారణము. అరుణుడిచ్చినశాపము కూడను. తరువాత 'నరుణజననికి' యన్న ప్రయోగము ఎంతయర్థవత్తుగా నున్నదో చూడుడు.

"ఆపన్నిదమునకు నేమి యనగల దధిపా" భారతము వ్రాయుచున్న మహానుభావునకు ఈమాత్రపు రోషమెక్కించుపన్నిదము లోనున్న చురుకుదనము తెలియదా ? అందుకనియే యాపన్నిదమున కేమి యన గలదన్నాడు. అప్పుడు కద్రువ "పతిపరిచర్యకుం గాలంబయ్యె. మఱివచ్చి యశ్వంబు నాలోకింత మని నెపంబిడి యప్పటికింజూపు దప్పించె."

అప్పుడేపోయి గుఱ్ఱపుతోక చూచిరో కద్రువయోడిపోవును. అంతరోష ముతో అంతయుత్సాహముతో చరచినపన్నిదపుమాట వినత యంత తేలికగా వదలదు. అందుచేత కద్రువ పతిపరిచర్యమీద సాకు కల్పించినది. మహాపతివ్రత యైనవినత తప్పుకోలేకపోయినది. నన్నయ్యగారి కద్రువ "యిప్పుడు ప్రొద్దులేదు. రేపకడ చూతమన్నది" ఆమాటలోని సామర్థ్యరహితత ఇంతలిసామర్థ్య సహితత్వము చూడనగును.

తరువాత గుఱ్ఱపుతోక నల్లగా చేయవలసినదని కొడుకులను అడుగుటలో ఇద్దరు కద్రువలకు భేదమున్నది. నన్నయ కద్రువ, పిచ్చిదానివలె బేల వలె "మిమ్మందఱ వేడెద నన్నలారనాపంపు సేయుండు నన్నురక్షింపుండు కామచారులకు దుష్కరము కలదె" అని వేడుకొన్నది. తిక్కన కద్రువ 'కుటిలంపుతలపున కొడుకుల రావించినది.' నన్నయకద్రువ

కొడుకులకడ కేగినది. రావించి కద్రువకన్నీరుపెట్టుచు వారికిప్రేమ పుట్టునట్లుగా తన యధికారమును చూపుచు మాట్లాడినది.

ఇద్దరుతల్లులు కొడుకులకు శాపమిచ్చిరి. నన్నయకద్రువకొడుకు శాపాసుభవభీత చిత్తుడు కర్కోటకుడు తల్లిపంచినరూపంబున 'గుఱ్ఱము వాలమ్ము నీలమ్ము గాపట్టి వ్రేలుచుండె.' తిక్కనకద్రువకొడుకులు కొందరు 'శాపపాతనవృత్తికి వెరచి, అయ్యశ్వవాలధిరోమము లొ్వాదివి నీలరోమసంచయ మైరి.' పలుకునడికారమునకిది యుదాహరణము. కద్రువ కొడుకులు నీలరోమసంచయ మైనారట. ఒకవేళ వినత దగ్గరకు పోయి చూచినను తెలిసి కొనలేదు. నన్నయవినత దగ్గరకుపోయి చూచెనా వ్రేలాడుచున్న కర్కోటకుడు కనంబడడా? తిక్కన్నగారు ప్రతి మాటయు నంత తూచివేయును. అప్పుడు తిక్కన్నకద్రువ సంతోషముతో పోయి వినతను పిలచి తోకనల్లచూపించెను. వినతదైన్యము నొందెను.

'నగుచు స్గద్రువ వరవుడ వగుము విచారంబువిడచి' అన్నది. తనమోసమునెగ్గిన దని కద్రువచూపిన దురుసుదనము వినతను పెట్టిన తొందర తానేమొ లెక్కలేనట్టునటించుట ఇందు గోచరించుచున్నది. ఇట్టివేవియు నన్నయయందు గనరావు.

తిక్కన్న తాను పోయినత్రోవ అంతట రత్నములు గూఢ నిక్షిప్తములు చల్లుచుపోవును. నన్నయ్య ఊరక తేనె కాల్వకట్టించుచు పోవును. నాకు మాత్రము తిక్కన్నగారి రచన సర్వోత్కృష్ట మని. నన్నయ్యగారికన్న తిక్కన్న చాలా గొప్పకవి. మహాశిల్పి.

నన్నయ్యయే భారతమంతా వ్రాయకుండుట తెలుగుభాష నోచుకొన్న నోముపంట. నన్నయ్యగారు అసలే వ్రాయక యుండుట నేను కోరను. భాషకు నామహాత్ముని మధు స్రవంతికయు కావలయును. ఈమహాభాగుని రత్నాపణమును కావలయును.

బందరు. వి. వెంకటేశ్వర్లు.

పురాతన భారతీయ పురనిర్మాణము.

శ్రీమాన్ కిళాంబి రంగాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. యల్.

(అధ్యాపకులు. శ్రీవిజయనగరం మహారాజావారి కళాశాల.)

గ్రామపురిపట్టణాది నిర్మాణవిషయమయి పూర్వ మార్యు లెట్టిజ్ఞాన ముంగలిగియుండెడివారో, యేరీతిని వారలట్టి జనసంఘనివేశస్థానములను గట్టుచుండెడివారో, మనకు శిల్పశాస్త్రంబు వలనను, బురాణములవలనను, శ్రీరామాయణ మహాభారతములవలనను, జ్యోతిషశాస్త్ర గ్రంథములవలనను, నీతిశాస్త్రగ్రంథములవలనను దెలియుచున్నవి. శిల్పశాస్త్ర మేకారణములవలననో సంస్కృతవాఙ్మయమునందుఁ దదితర శాఖలవలెగాక యత్యధికంబగు శైథిల్యంబును బొందియున్నది. శిల్పశాస్త్రగ్రంథములు వ్యాఖ్యానాదిరహితములై యుండుటంజేసియు, శిల్పశాస్త్రజ్ఞులు దేశమున లేకుండుటంబట్టియు, శిల్పశాస్త్ర గ్రంథములు దురవగాహములై యున్నవి. పూర్వమునమాత్రము పురనిర్మాణములంగూర్చి ప్రజలలో విస్తారమగుజ్ఞానము వ్యాపించియుండె ననియును, శిల్పశాస్త్రము మనపూర్వులచే నత్యధికముగఁ గృషి చేయఁబడుచుండెడి దనియును నిశ్చయించుటకుఁ దగిన విషయములు గాన్పించుచున్నవి. భృగు, అత్రి, వసిష్ఠ, విశ్వకర్మ, యమ, నారద, నగ్నజిత్తు, విశాలాక్ష, పురందర, బ్రహ్మ కుమార నందీశ, శౌనక, గర్గ, వాస్తుదేవ, అనిరుద్ధ, శుక్ర, బృహస్పతి, యనుపదునెనమండ్రు శిల్పశాస్త్రకర్తలగు ఋషులు మత్స్యపురాణంబునఁ జేర్కొనఁబడుచున్నారు. మానసారంబున నిరూపింపఁబడిన విశ్వకర్మ, విశ, విశ్వసార, ప్రబోధక, వృత్ర, మయ, త్వష్ట, మానబోధ, విశ్వబోధ, మహాతంత్ర, వాస్తువిద్యాపతి, ఆదిసార, నయ, విశాల, విశ్వకాశ్యప, వాస్తుబోధ, పరాశరీయక, కాలయూప, చైత్య, చిత్రక, అవశ్య, సాధ

కసార, సంహిత, భాను, ఇంద్ర, లోకజ్ఞ, సౌర, అనుశిల్పశాస్త్రజ్ఞచుం చువుల నామపట్టికను, తోదరానందమునఁ జెప్పంబడిన వరాహమిహిర చ్యవన, కశ్యప, వృద్ధగర్గ, ఉత్పల, మాండవ్య, భరద్వాజ, వృద్ధవాశిష్ఠ; లల్ల, అను శిల్పశాస్త్రకర్తల నామములను మనము పరికించి చూచినచోఁ, బూర్వకాలమున భరతఖండంబున శిల్పశాస్త్ర మెటులఁ బ్రజలచేఁ బఠింపంబడుచుండెడిదో మనము కొంతవఱకు తెలిసికొనంగలము. వీరిలోఁ జాలమంది నామములే మనకుఁ దెలియునుగాని వారియుద్గ్రంథములు మనకేమియుం దెలియవు. తిరువాంకూరు మహారాజుల యనుగ్రహమువలనఁ గొంతకాలముక్రింద శిల్పశాస్త్రములు కొన్ని ప్రకటింపఁబడినవి. ఇప్పటికి దేశమునఁ గనుంగొనంబడిన శిల్పశాస్త్రగ్రంథములలో మానసారం బనునదియు, మయమతం బనునదియు, ముఖ్యమైన వానిగఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నవి. ఈపుస్తకము లెవ్వారిచే నేకాలమున వ్రాయబడినవో నిర్ణయించుట బహుకష్టము. మానసార గ్రంథరచనాకాలనిర్ణయముంగూర్చి విద్వాంసులు చర్చలు గావించిరి; కాని కాలనిర్ణయముమాత్రము కాలేదు. ఈయుద్గ్రంథములయొక్క కర్తనుగూర్చి వివిధరీతులఁ బండితు లూహించుచున్నారు. మయమతముంగూర్చి విద్వాంసులేమియును వ్రాసినట్లు గానిపించదు.

వాస్తుశాస్త్ర మనఁగా గృహనిర్మాణ విషయికశాస్త్రము, శిల్పశాస్త్రములో నొకభాగముగఁ బరిగణింపఁబడఁ దగియున్నను, సాధారణముగా నయ్యది శిల్పశాస్త్రములందుండు విషయముల నన్నిటినింగూర్చి చెప్పుచున్నది. "దేవతలును, మనుష్యులును వసించియుండునట్టి ప్రదేశము వాస్తువనంబడు. ధరాహర్మ్య యానపర్యంకంబులిం దిమిడియున్నవి. వీనిలో ధర నాశ్రయింపక యుండున వెవ్వియులేవు; గాన ధరయే ముఖ్యమైనది. ప్రాసాద, మండప సభాశాలా ప్రపామండపములు హర్మ్యవిభాగములుగ చెప్పంబడుచున్నవి." అను మానసారవచనం బీదిగువ నుదాహరింపఁబడిన మయమతవచనములతో సరిపోవుచున్నది. "అమర్త్య

శ్చైవ మర్త్యాశ్చ యత్రయత్ర వసంతి హి, తద్వాస్త్వితి మతం శజ్ఞైః తద్భేదంచవదామ్యహమ్, భూమిప్రాసాదయానానిశయనంచ చతుర్విధం, భూరేవ ముఖ్యవస్తు స్యాత్ తత్ర జాతాని యానిహి, ప్రాసాదాదీని వస్తూని వస్తుత్వాత్ వస్తుసంశ్రయాత్, వస్తూన్యేవ హితాన్యేవప్రోక్తాన్యస్మిన్ పురాతనైః, గ్రామాదీన్యేవ గాణాని భవత్యంగీ మహీమతా, సభా శాలా ప్రపా రంగమండపం మందిరం తథా, ప్రాసాద ఇతి విఖ్యాతం...శిల్పశాస్త్రమితి పురాతనమ్. అనినుడువుచు "హావెల్" అనుపాశ్చాత్యవిద్వాంసుఁ డీరీతిగవ్రాయుచున్నాఁడు. "శ్రౌతశాస్త్రముతో జ్యామితిపద్ధతికింగల యత్యధిక సంబంధమును, స్థపతి కర్మిష్టిగఁ బరిగణింపఁబడియుండుటయు నీశాస్త్రము బహుపురాతనకాలమునుండియుఁ బ్రబలియుండిన దని తెలియఁజేయుచున్నవి. సమచతురస్రముల ఫలములుగలవృత్తములను గనుంగొనుట మున్నగుక్లిష్టకార్యములఁజేయ నవసర ముండినవైదికకర్మలవలన రేఖాగణితము నార్యులు గనుంగొనిరి. ఆర్యగ్రామనిర్మాణము యజ్ఞభూమిపరికల్పనపద్ధతిని శిల్పశాస్త్రములలో వ్రాయఁబడినది. అందువలన నీశాస్త్రము వైదికకాలమునాటిదనియు, ఆర్యాక్రామకుల పరిఖాది పరివృతనివాసస్థానముల సంబంధము గల దనియు, నేను నిశ్చయించుట సత్యవిరుద్ధము కాదు.

ఋగ్వేదంబున పురమనుపదంబు తఱచుగఁ గానిపించుచున్నది. ఈపదమున కొకయర్థము దుర్గము. రెండవది పరిఖ. అట్టిదుర్గము లొకప్పుడు విశాలములైన వనియును, విపులమైన వనియును జెప్పంబడుటచే నాబహు పురాతనకాలమునాటికే కొన్ని దుర్గములు బహువిశాలములయినవియై యుండెడివని మనము చెప్పవచ్చును. అశ్మమయము లైన దుర్గములును జేర్కొనఁ బడుచున్నవి. ఇనుపకోటలు (ఆయసీ) ఋగ్వేదములోఁ జేర్కొనఁబడుచున్నను, బహుశః దుర్గములదుర్గమత్వ మీవాదముచే నిరూపింపఁబడుచున్నది. బహుగోవులు గల దుర్గములు చెప్పంబడుటచే (గోమతీ) నీదుర్గములయందె గోవులనుంచు నాచారముండెడి

దని మన మూహింపవచ్చును. వేయిగోడలు గలకోటలును (శతభూజి) శరత్కాలదుర్గములును (శారదీ) చెప్పంబడుచున్నవి. ఈశారద దుర్గములు దస్యుల వనియును, నయ్యవి యార్యులనుండి సంరక్షించుకొనుటకును, నద్యుపప్లవములనుండి సంరక్షించు కొనుటకును దస్యులచే నుపయోగింపఁబడుచుండెడి వని విద్వాంసు లూహించుచున్నారు. సంహితలలోను బ్రాహ్మణములలోను గూడఁ గోటల ముట్టడియు నట్టి సమయముల నగ్నిప్రయోగమును జెప్పంబడుచున్నవి. వేదకాలమునం దార్యులు గ్రామములలో నివసించుచుండెడివా రని స్పష్టము. కొన్నిచోట్ల గ్రామములు దగ్గఱదగ్గఱ నుండుటయు, మఱికొన్నిచోట్ల నయ్యవి యతిదూరముగ నుండుటయు, నట్టిగ్రామములఁ గలుపుచు రాజబాట లుండుటయు వేదములవలన నిశ్చయ మగుచున్నది. గ్రామములలో నశ్వ, గో, వృషభాది పశువు లుండెడివి. దినమంతయుఁ బశువు లడవుల మేతమేసి సాయంసమయమున గ్రామములం జేరికొనుట వేదములో వర్ణింపంబడినది. గ్రామములలో ధాన్యము మున్నగు వానిపాతరలు వేయబడుచుండెడి వని తెలియవచ్చుచున్నది.

పురాణాదులలోఁ బురవర్ణనముల మనము పరీక్షించినఁ గవీశ్వరు లాయాపట్టణములను వర్ణించుటలో నతిశయోక్త్యలంకారము తప్ప వేఱొకయలంకారమును స్వీకరింపకుండుట కనుచున్నారము. ఇట్టివర్ణనలు కవీశ్వరుల పౌరానుభవమును దెలియఁజేయుచున్నవి. శ్రీమద్రామాయణములో నయోధ్యా పురవర్ణనమును బరికించిచూచిన వాల్మీకి మహర్షికి నయోధ్యాపురమునం దుండిన యత్యధికగౌరవంబు స్పష్టము గును. ఆపురమునందైన ప్రాసాద, మందిర, గోపురాదులఁ దలఁచి తలఁచి మైమఱచి యవ్వాని నత్యధికసంతోషముతో నత్యధికగౌరవముతో నభివర్ణించుచుండును! వాల్మీకిమహర్షి తాపసియయ్యు నత్యధికముగ నయోధ్యను బ్రేమించియుండెను. అయోధ్యయందైన యత్యధికప్రేమచే వాల్మీకికిఁ గల్గిన పౌరధర్మజ్ఞానంబు, పౌరాధికారబుద్ధి, పౌరా

నుభవంబు, లంకాపురవర్ణనలో సువ్యక్తమగుచున్నది. నడురేయిని హనుమంతుఁడు లంకారక్షకురాలైన రాక్షసిని గలిసికొనినపుడు ఆపె "అహం హి నగరీ లంకా స్వయమేవ ప్లవంగమ" అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఇట్టిపౌరానుభవమును మించిన మఱియొకటి యెచ్చోటను గాన్పింపదు, ఇట్టిపౌరానుభవముతో నాధునికులు సంచరించిన పురంబు లభివృద్ధింజెంది సకలసుఖముల కాటపట్టులై సిరికి నివాసస్థానములై యుండుననుటలో నాశ్చర్య మేమియు లేదు.

విజయనగరము. కిళాంబి రంగాచార్యుడు.

దామెర్ల రామారావుగారు.

అడవి బాపిరాజుగారు, బి. ఏ.

దక్షిణదేశం యాత్రార్థమై పోయేవాళ్లు గమనించే ఒకముఖ్యవిషయం అక్కడదేవాలయాల్లో చిత్రాలు చిత్రించేవాళ్లు, తంజావూరి చిత్రలేఖనాలు మొదలైనవి సృష్టించినవాళ్లు ఆంధ్రచిత్రకారక కుటుంబాలని. అజంతాలో కొన్నిగుహలు ఆంధ్రులు నిర్మించినవే. వాటిలో చిత్రములు వాళ్లు చిత్రించినవే. మధ్యయుగంలో కొండపల్లి బొమ్మలు, చిత్రలేఖనాలు చాలాప్రసిద్ధి పొందినాయి. కొండపల్లి దశావదార ఆట పేకలు, కట్టబొమ్మలు తెలుగువాళ్లు ఎరగనివాళ్లు వుండరు. నైజాము సంస్థానములో ఆంధ్రులే హైదాబాది అను చిత్రలేఖనా సాంప్రదాయానికి మూలపురుషులు.

అటుతరువాత ఇటీవలవరకు ఆంధ్రులలో ప్రసిద్ధ చిత్రకారకులు ఎవ్వరు ఉదయించలేదు. ప్రపథమాన్ని ఆలోటు తీర్పించింది దామెర్ల రామారావుగారు.

ఇరువది యారు వర్షాలు ఆనందజీవియై చిత్రబ్రహ్మయై విచిత్రమగు నూత్న సాంప్రదాయ్యం ఒక్కటి సృష్టించి రామారావుగారు తనసాంప్రదాయపు తత్వం పూర్తిగా మూర్తీభవింప చేయకుండా చిన్నతనంలోనే వర్ణాత్మకుండైన సూర్యబింబంలో ఐక్యమైపోయారు.

ఈయన సాంప్రదాయాశయం పూర్తిగా గ్రహించాలంటే ఈయన చిత్రలేఖనాచరిత్ర కొంచెం గమనించాలి. చిన్నతనాన్నుంచి ఈయన బొమ్మలు గీస్తూనే వుండేవారు. పాఠాలు చదవడంకంటె పుస్తకాల్లో బొమ్మలు చూసివెయ్యడం ఈయనముఖ్య విద్యగా వుండేది.

ఇంతలో "రామ్" అను చిత్రకారకుడొకడు గున్నేశ్వరరావుగారి నాటకాలకి తెరలుచిత్రించడానికి రాజమహేంద్రపురము వచ్చినారు. ఈయన

చెన్నపురి ఆంధ్రనాయుడు కుటుంబానికి చెందినవారు. బొంబాయి పోయి చిత్రలేఖనవిద్య నభ్యసించి ఖ్యాతిపొందిరి. చెళ్లపిళ్ల వేంకట శాస్త్రిలుగారు బందరులో నివసించడంచేత అనేకమంది యువకులలో సరసకవితాప్రౌఢిమ ఎట్లాపైకుబికిపోయిందో అలాగే రాముగారి రాకవల్ల రాజమహేంద్రపురాన యువకులలో చిత్రవిద్య ఉద్దీపనమై పోయింది.

రామారావుగారున్ను రాముగారికి ప్రథమశిష్యులై అద్భుతంగా పటములు రాయ నారంభించారు. రమణారావుగారికి కుమారుని వర్తన నచ్చిందికాదు. గౌరవనీయమైన తనకుటుంబానకు రామారావు అపకీర్తి తెస్తున్నాడనిన్నీ, చదువులు చదివి పెద్దకుమారుడైన వెంకట్రావుగారివల్లే కీర్తిపొందాలిగాని బొమ్మలువేసుకుంటూ డ్రాయింగు మాష్టర్పట నీచమనిన్నీ ఆయన కూకలు వేసినారు.

కళోపాసకులకు శారద వివిధమార్గాల సహాయ్యం చేస్తూనే వుంటుంది. రాజమహేంద్ర బాలచిత్రకారకులప్రాప్తై వార్లు కళాతత్వాన్వేషులయ్యేటట్లు చేయుటకు వచ్చారా అన్నట్లు రాజమహేంద్రికళాశాలకు ఆస్వాల్డుకూల్డ్రేగారు అధ్యక్షులుగావచ్చారు. కూల్డ్రేగారు రసోపాసకులు. కళాస్వరూపిన్నీ. చిత్రలేఖకులు. కవి. సంగీత విద్యావిశారదులు. అయిన ఈపాశ్చాత్యగురువు నెమ్మదిగా తనచుట్టున్ను పదిమంది కళాధిష్ఠానదేవి నారాధించు బాలకులను పోగుచేసుకున్నాడు. అందులో రామారావుగారొక్కరు.

రామారావుగారు స్ఫురద్రూపి, పలచని, పొడుగాటి కాయంతో, రసములు సుడులు తిరుగు నయనాలతో, అందమైనమోముతో, కళానిపుణత్వము వెల్లడించు దీర్ఘాంగుళులతో, తోడిబాలుర అస్పష్టగౌరవసింహాసనాధ్యక్షులై తిరుగుతూవుండడం కూల్డ్రేగారు చూశారు. తండ్రితో మాట్లాడినారు. పర్యవసానము రామారావుగారు బొంబాయి చిత్రకళాశాలలో విద్యనభ్యసించుటకు పోవుట.

ఆకళాశాలవారు రామారావుగారి కళాప్రౌఢిమచూసి మూడవయేటి తరగతిలో చేర్చుకున్నారు.

బొంబాయిలో రంగులువేయు మెలకువలన్నీ చక్కగా బోధించేవారు. కాని ఆకళాశాల చిత్రలేఖనావిద్యార్థులు అయిదేండ్లు పూర్తిచేసి ఛాయాపటాల్ని నూనెరంగులతో పెద్దవిగా లిఖించడమో, లేక రవివర్మ గారి పద్ధతుల ననుసరించడమో చేస్తూవుండేవారు. వారికి భారతీయ సాంప్రదాయాలేమీ నేర్పబడుతూ వుండలేదు. విదేశమైన పాశ్చాత్య సాంప్రదాయముల్లో తరఫీతుఇస్తూంటే భారతీయ కళాశయ భావాలలో తేలియాడు చిత్రకారకులు ఒక సంకరసాంప్రదయాన్ని జీవింపచేసారు. రవివర్మగారు ధురంధరుగారు ఈసాంప్రాదాయానికి ఆదిపురుషులు.

సమస్తదేశాల్లోవుండే చిత్రకళాభిజ్ఞులూ భారతీయ మహాసాంప్రదాయ మున వివిధరాష్ట్రియమైనట్టి, వివిధయుగాల్లో విజృంభించినట్టిన్ని పైన అన్నీ సాంప్రదాయాలుగుర్తించి వాట అద్భుతతత్వముగ్రహించి ముగ్ధులై పోయారు ; కాని వాళ్లెవరికి బొంబాయిలో పుట్టిన ఈనూత్నప్రాచ్య ప్రతీచీసాంప్రదాయసాంకర్యముఏమీనచ్చలేదు. రామారావుగారునూ్నా •తోడివిద్యార్థులు వుల్లేకాక, నిర్మలభారతీయసాంప్రదాయము గుర్తిస్తూ చిత్రరచనాకౌశలమే మాత్రం కళాశాలలో నేర్చుకునేటట్లు కూర్డ్రి గారు కట్టుదిట్టాలు చేసారు. తనతో అజంతా ఎల్లోరా ఎల్ఫాంటా భువనేశ్వరం మొదలైన ప్రదేశాలికి రామారావుగారిని కూర్డ్రిగారు తీసుకువెళుతూవుండేవారు. భారతీయకళాసాంప్రదాయాన్ని వర్ణించు గ్రంధాలు చదివించేవారు. ఉదాహరణముగా మొగలు రాజపుత్రమొదలగు అన్నిసాంప్రదాయములలో బయల్వెడలిన చిత్రాలనుండి తీసిన పటాలు కనబరుస్తూ వాటిలో వున్న కళాతత్వం ఉపదేశం చేస్తూ వుండే వారు. కళోపాసకుడి కళాశక్తి గ్రహించు నిధి ప్రకృతిని రామారావు

గార్ని కూల్డ్రేగారు పాపికొండలు మొదలగు ప్రదేశాలకి తీసుకు పొయ్యే వారు ; మాదెరాణ్ లోనవాలా ఖండాలా నాసిక త్ర్యంబకాది ప్రదేశాలకు పోయేటట్లు చేసేవారు.

విద్యపూర్తిచేసుకుని రామారావుగారు దేశాలు చూసుకుంటూ జన్మ స్థలమగు రాజనరేంద్రనగరం చేరినారు.

౩

రామారావుగారికుటుంబం అంతా కళోపాసకులు. వారిమేన మామలు చిత్రలేఖనయందు కొంచెం పేరుసంపాదించుకున్నారు. గాడే పల్లి రామమూర్తిగారు సత్యనారాయణగారూ చిత్రలేఖనయందు చాలా కృషి సలిపినారు.అభినవాంధ్రకవులలో నూత్న సాంప్రదాయకర్త లైన కవికొండల వెంకటరావుగారు రామారావుగారి పెత్తల్లి కుమా రుడు. భారతిలో మృదుమధురములగు కథలరచించే కవయిత్రి ఆదుర్తి భాస్కరమ్మగారు రామారావుగారి అక్కగారే. అన్నగారైన వెంక ట్రావుగారు, ఎమ్.ఏ., ఎల్.టి., ప్రభుత్వ చిత్రవిద్యోన్నత పరీక్షయందు ప్రథమంగా కృతార్థత పొందారు. చెల్లెలు దిగుమర్తి బుచ్చికృష్ణమ్మ గారు ఆనంద చిత్రకళారసస్వరూప. తమ్ముడగు ప్రబోధచంద్రుని ఒకపటానికి బొంబాయి నగరంలో జరిగిన చిత్రకళా ప్రదర్శనంలో బహుమతీవచ్చింది రసోపాసకులున్న యీకుటుంబం యావత్తూ రామారావుగారి రసజ్ఞత మహాపుష్పంలా వికసించడానికి కారణస్వరూ పులయ్యారు.

నూనెరంగులతో రామారావుగారు చిత్రకల్పనా 'పథాలల్లో విహరింప ప్రారంభించారు.

మానవశరీరము అద్భుతరూపము. మగవాని తల. ఆలోచనలుతిరిగే కళ్లుం పొలంలోనిదిమ్మెలు చాతీ. పొంకాలు తిరిగినభుజాలు, చేతులు నడుము గీతలు తొడలు పిక్కలు 'చిత్రమైన పాదాలు, స్త్రీమూర్తి యొక్క వెచ్చని అంగాలు, ప్రేమలుట్టిపడు పెదవులు, నవ్వేకళ్లు, సర

సాలు ఆలకించే తిరిగిపోయిన లేతతామరాకులు చెవులు. ముక్కు, మూడురేఖలకంఠము ఆదేహాలమిలమిల, మెరసి పోవునట్లు కూర్చు కొని యున్నవర్ణాలు ఇవి చిత్రకారుని ముగ్ధుణ్ణిచేస్తాయి. సృష్టికర్త లా పరికిస్తాడు వాళ్ల దిగంబరత్వం, సకలభావాలకు పుట్టినిల్లే అం టాడు. ఈవిధంగా పాశ్చాత్యశిల్పి చిత్రకల్పనాభావోన్మాది అయి పోతాడు. రామారావుగారు పాశ్చాత్య శిల్ప చాక చక్యం చవిగొ న్నాడు. ఎప్పుడు నవీనత్వం ఒలికించే మానవదేహ మాతని ఆకర్షించివేసింది. ఒక బాలికను ఒకయువకుణ్ణి సంపూర్ణ దేహాలు సకల విధాల ప్రదర్శించడానికి ఏర్పాటుచేసికొని నవరసాలు, నవభంగులు, అర్ధభంగిమలు విరిగిపోవ స్రష్టకూడా ముగ్ధుడయ్యే చిత్రప్రపంచం అల్లి వేసినాడు.

చిత్రరూపమైన ఈమహారాగంలోంచి గోపికాకృష్ణ అంజతావిహార విహారిణిరాణి, మొదలైన చిత్రాల కృతులకు కర్త అయ్యాడు. ఈచి త్రాల్నిచూచి కూర్డ్రిగారూ, భారతీయ శిల్పాచార్యులగు ప్రమోద కుమారచతోపాధ్యాయులూ, ముగ్ధు లయ్యారు.

కూర్డ్రిగారు భారతీయ సాంప్రదాయము సర్వస్వముగా సంపూర్ణము గా అవగతంచేసికొని హావెలులా ఆనందతన్మయుడై పోయేవాళ్లలో ఒకడు. రామారావుగారి భారతీయశిల్పరహస్యం యావత్తూ బోధించా డు. అయినప్పటికీ ప్రతీచీ సాంప్రదాయాన్ని పూజిస్తాడు. ఆసాంప్రదా యసిద్ధాంతి కూడాను. శిల్పహిమాచలపంక్తులు అవతరింప దీక్ష వహించిన యాత్రికుడు, రామారావుగారు ఎండాకాలపు భూమిలా కూ ర్డ్రిగారి శిల్పజ్ఞానము తనివితీరగా యిమిడించుకొన్నాడు.

తాను రచించే చిత్రకల్పన రామారావుగారికి అశాంతిని ప్రసాదిం చింది. ప్రతీచీసాంప్రదాయము పూర్ణముగా అవగతంచేసికొన్న ఈ బాలశిల్పికి ఏమో ఆవేదన కలిగింది. కొన్ని నెలలు ఆతడేమీ చిత్రించ లేదు. "తీవ్రసంచయబాధితునికి దేశాటనం అన్నట్లు రామారావుగారు

దేశాలన్నీ యాత్ర ప్రారంభించారు. కతిపయప్రయాణాల్లో కలకత్తా చేరుకున్నారు.

ఇదివరకే కలకత్తాలో చిత్రప్రపంచంలో ఒక తీవ్రసంచలనం బయలుదేరింది. భారతీయనాగరికతకు ఆశయాలకు అత్యంతమధురంగా సరిపోయే మహాసాంప్రదాయం ఒకటి వుంటూంటే, ఏమీసంబంధం లేని ఈ పాశ్చాత్య సాంప్రదాయం ఏమిటీ అని ఆనంద కే కుమారస్వామి, హావెలు మొదలైన రసాభిజ్ఞులు వాదనలు చేసారు. మహాశిల్పిఅగు అవనీంద్రనాథ ఠాగూరు. నందలాలుబోసు, అసిత కుమారహావల్దారు, ముజుందారు, చతోపాధ్యాయులు, వెంకటప్ప మొదలగు శిష్యులతో పూర్వభారతీయ సాంప్రదాయములు ఆధారం చేసికొని, ఒకనూత్న సాంప్రదాయం సృష్టించాడు. ఆసాంప్రదాయ కృతములైన చిత్రాలు దేశదేశాల విఖ్యాతి తెస్తూవున్నవి. రామారావుగారు ఈనూత్నవిజృంభణ పరికించుటకే కలకత్తా వచ్చారు.

కలకత్తాలో అవనీంద్రునిమోల రామారావుగారు కొన్నిదినాలు నివసించారు. ఈక్రొత్త భారతీయ సాంప్రదాయభావము గ్రహించి, రాజనరేంద్రనగరానికి తిరిగివచ్చారు. ఇన్నాళ్ళు ఆవేదనలోబడి, ప్రాచ్యపశ్చిమ సాంప్రదాయసమ్మేళనాత్మమై నూత్నయుగాశయమైన వేరొక్క సాంప్రదాయము సృజింప ఒక్కశుభముహూర్తాన రామారావు సంకల్పించారు.

మానవరూపానందం సరిచూడ స్త్రీపురుష...(మోడెళ్ళు) ను వదలలేదు. చిత్రపక్కి భారతీయం అవలంబించారు. మానవరూపానికి ప్రాధాన్యం యివ్వాలి. భారతీయాశయాలకి ప్రాధాన్యం యివ్వాలి. ఈలాటి సరససంయోగం తీసుకురావటం ఆంధ్రుల ప్రత్యేకశిల్పసాంప్రదాయ మని వారివుద్దేశం. అందుకు తార్కాణం అమరావతీ స్థూపాంతరాలైన శిల్పాలే అన్నారు.

"గోపికాకృష్ణ" "అజంతావిహారములోరాణి" "సిద్ధార్థుడు—యశో
ధర" "పుష్పాలంకార" "నందిపూజ" "దేవాలయము" రామువన
వాసోన్ముఖము" "విరహరాధిక" అను ప్రఖ్యాతి చిత్రాలు, ఇంకను
"అభిమన్యు" "భీమ" "పాండవుల ధనుర్విద్యాభ్యాసము" అనే చిత్రాలు
ఆయన లిఖించారు.

"గోపికాకృష్ణ" ఒకఆనందమయగీతిక అని కూల్డ్రిగారు నుడివారు.
పూర్వభారతీయ పద్ధతిని వస్త్రాలు ధరించి, రాగములోన స్వరాలు
లా గోపికల మనోహరాలైన పాలకుండలతో ద్విభుజరూపలై యుండ,
రాధయొక్క కలశం మూర్ధాని నుండి గ్రహించి, కొంటెవాడై "వేణు
వు బ్రహ్మగీతికా" స్వనాలు చేతనున్న పిల్లంగోరునుండి యింకా ప్రతి
స్వరాలు పలుకుతూవుండగానే ఆపాలు ఒలకబోస్తున్నాడు ప్రణయ
మూర్తి బాలగోపాలుడు. వెనకాల పచ్చనిచెట్లు అవీ ఈవింత పరికి
స్తూనే వున్నవి. కలసివేసే ఆనందం మనఅధరాంచలాల ఒక్కనిమేషం
నృత్యం చేస్తుంది అదిచూసినప్పుడల్లా.

• "సిద్ధార్థుడు, యశోధర" పరికించగానే కపిలవస్తునగరానికి పోయి
నట్లేఅయింది. సుందరాకారుడై ప్రపంచముతరింప నవతరించిన ఆయౌ
వనమూర్తి, ఆశ్చర్యము సిగ్గు తెలవరాని యేదోభావము దృశ్య
ము కాని తేజోబింబంకాగా వెలలేని ఆముత్యాలహారము ప్రణయ
మూర్తియై యివ్వబోతూ వున్నాడు. పువ్వులసుడియై అభినయనృత్యం
చేసి సర్వాంగసౌందర్యమై వణకు ఆనందమూర్తియై క్రేగంటితో
ఆరాకుమారుని మన్నిస్తూ యశోధర తలవాల్చి కపిలవస్తు నగరాన
ఉన్న సుందరయువతీ గణములో నాయకమణిగా ఆబోధిసత్వునిచే
ఎన్నుకొనబడి, బహుమతి ఆముత్యాలహారం మొలిచిన ధవళశంఖం
వంటి కంఠాన ధరించడానికి ముందుకు సాగలేక సాగలేక మానస సరో

వర నర్తకి యగు అంచవలె వస్తూంది—"పుష్పాలంకార" యందు ఒక్క నూత్నమాధుర్యముంది. పైరెంటికీ లేని మహావిషాదమూవుంది. *నూత్నభవిష్యన్మాతృస్వరూప యగు ఆబాల మనోహరమూర్తి త్రపావతియై కొంచెము తలవాల్చి ఆసనాన అధివసించి వుండగా చెలులందరు మధురగానముతో పుష్పాలు అలంకరిస్తూవున్నారు. గర్భవతియగు ఆబాల, అస్పష్ట ఆనందామృత భావనల తనమూర్తిని నింపివేసి బయల్వెడల కరిగిపోయే చూపులు ఏడకో పోనిచ్చి, అంతయు మరిచియున్నా మరవకయున్నా కూర్చున్నది. ఆబాల రామారావుగారి భార్య. పువ్వులుముడిచే ఆగంభీర చిత్రం మాహృదయము తరిగివేసింది, శోకతప్తులమై అల్లాగే నిట్టూర్పు విడిచాము.

౫

కాని రామారావుగారి చిత్రాల్లో ఒక్కగొప్ప లోటు మాకు స్పష్టమై తోచింది. పాశ్చాత్య సాంప్రదాయంగానున్నా భారతీయసాంప్రదాయంగానున్నా వర్ణికాగంభీరత చాలాతక్కువ - వర్ణములు యేకవర్ణాంశాలై పోడితనము సూచించాయి. రేఖాప్రవాహము అక్కడక్కడ అపశ్రుతి దోషాకరమైన కఠినత వహించింది. అక్కడి కఠినతకూ తదితరలాలిత్యాలకూ సమైక్యమైన సంయోగం కుదరలేదు.

రామారావుగారి చిత్రాల్లో వేరొక్కదోష ముంది. ఆయన మానవ సముదాయ చిత్రములు అద్భుతకౌశలముతో రచింపగలరు. కొంచెమెచ్చుతగ్గు ఆయనచిత్రములన్నియు సముదాయ చిత్రాలే. (గ్రూప్-పిక్చర్స్.) సముదాయము బహిస్స్వరూపాన నేదోషములేని ప్రవాహమై వున్ననూ అంతస్స్వరూపములో కలియక లేని పద్యపాదీమువలె వుంటవి. ఏకాత్మకమైన సంచలనము (సింగిల్ మూవుమేంటు) బహిస్సంచనలముల, ఏకాత్మైక్యమైన సంచలనము లోని అంతస్సంచనములుగా సామ్యరూపములై వుండాలి. ఆలాలేక పోతే అపశ్రుతి కలుగుతుంది. రామారావుగారి బొమ్మలలో ఈదోషమే వుంది.

రామారావుగారి చిత్రాలేమీ భావగంభీరత పొందలేదు. బాహ్యరూప రేఖావిన్యాసాలే కాని, ఒక్కభావను, ఒక్కతీక్ష్ణత ఒక్కఆవేగము ఆయన బొమ్మలలో వ్యక్తీకరింపబడలేదు.

ఈదోషాలు సంపూర్ణత వహించిన కళాకారుని చిత్రరచనలలో వున్నట్లయితే మహాదోషాలు. అచిత్రములు కళాస్వరూపాలు కానేకావు. కాని రామారావు గారు బాలశిల్పి. ఒక్కనూతనసాంప్రదాయము కళలో నెలకొల్ప, దీక్షవహించిన శిల్పయోగి. అయన శిల్పకౌశలము ప్రౌఢిమ పొందినకొద్దీ ఈదోషాలు పూర్తిగాపోవును అని ఆయన బొమ్మల్లోనే ప్రత్యక్షమవుతూవుంది. ఈయన ఆశయం మహాఉత్కృష్టమయింది. అందుకనే రామారావుగారిని అవనీంద్రనాథఠాకూరు, ప్రమోదకుమారచటోపాధ్యాయులు, చౌగుతాయి, నందలాలబోసులతో సమానం చేస్తున్నాము.
ఉన్మాదియైన శిల్పి తనభావగంభీరత వ్యక్తీకరించడానికి ముందు విన్యాససాంప్రదాయం స్థిరపరచు కోవాలి. చిత్రప్రపంచప్రఖ్యాతులగు శిల్పులందరు, సూక్ష్మములు స్థూలములగు ప్రత్యేకవిన్యాసమార్గాలనున్నా సృజించుకుంటూ భావగంభీరత వెల్లడించుకుంటున్నారు. ఆప్రత్యేకవిన్యాస మార్గాన్ని సృష్టించే అఖండప్రయత్నంలోనే మునిగివుండేవారు రామారావుగారు. ఆయనచిత్రాలన్నీ సూక్ష్మదృష్టితో పరిశీలిస్తే ఏబొమ్మ కాబొమ్మకు మార్గాలు చిత్రంగా మారిపోతోనే వుండేవి. ఏమహోత్కృష్టమార్గమన్వేషించి వుండునో, ఏదివ్యాత్మానురంజకమైన నూత్నసాంప్రదాయము సృష్టించివుండునో, ఏఅద్వితీయశిల్పకళాకౌశలము వెదజల్లు చిత్రములు ఆయన కల్పించివుండునో, ప్రపంచము చూచుకొన నోచుకోమిని రామారావు గారు చిన్నతనమందే యిరవైఆరోఏట క్రూరమైన అంటువ్యాధి క్రూరకరాళాన్నిపడి చిత్రబ్రహ్మ కళాపతియైనసూర్యదేవుడిలో ఐక్యమైపోయారు. ఆయనశిష్యులు ఆయన ఎంతవరకు చిత్రపథాని కెగసారో అంతవరకే ఆగిపోయారు. ఆయన

తెచ్చిన సుందరత్వమూ లేదు. ఆసాంప్రదాయము ఆశయస్థానానికి చేర్చుటకు తగినంతి ప్రభావసంపన్నుడు ఎవరైన ఉదయించునో లేదో? రామారావుగారి బొమ్మలు మదరాసు కలకత్తా బొంబాయి ఆంధ్ర ప్రదర్శనాలల్లో అనేక ప్రథమ బహుమానాలు పొందాయి. పెద్ద ఖరీదులకు అమ్మబడ్డాయి. అఖిలబ్రిటిషురాజ్య సమ్మేళనప్రదర్శనమున కెన్నుకొన బడ్డాయి. ప్రపంచమంతా ఈ శక్తిస్వరూపుడగు చిత్రకళాస్రష్ట ఏపథమున వికసించునో అని చూస్తూవుండగా ముఖ్యముగా కళాచరిత్ర తెగిపోవునట్లు ఆంధ్రుల దురదృష్టాన ఆత్మ సర్వవర్ణాల లీనమై పోయారు.

మద్రాసు.

అడివి బాపిరాజుగారు.

కులోత్తుంగ చోడదేవ చక్రవర్తి

చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారు.

[ఈవ్యాసము తొలుత ఆంధ్రదేశీయేతిహాస పరిశోధకమండలివారి వార్షికోత్సవ సందర్భమున జదువబడినది. దీని ఆంగ్లానువాదము మండలివారిపత్రికయందు ప్రకటింపబడినది. ఇందలివిషయము ఆంధ్రతమిళదేశములకు సంబంధించి, మిగుల ప్రాముఖ్యము కలిగియున్నది. కులోత్తుంగునిగురించి పాక్షికులయిన చారిత్రికులు కల్పించిన అపోహలన్నింటిని, ఇందు సహేతుకముగా విమర్శించి ఖండించినారు. వ్యాస మించుక దీర్ఘమయినను భాగములుగా ప్రకటించుటకంటె నంతయు నొకపర్యాయమే జయంతి పాఠకులకు అందచేయుట యుక్తమని తలచి ప్రచురించుచున్నాము. భా. వేం. కృ.]

ఆంధ్రద్రవిడదేశములలోని పూర్వభాగములు కలుపుకొని, చాళుక్య చోడ సామ్రాజ్య మనంబరగిన మహాసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై యేఁబదిసంవత్సరము లవక్రపరాక్రమముతోఁ బరిపాలనముచేసి వాసిగాంచిన కులోత్తుంగచక్రవర్తి చాళుక్యవంశీయుఁడుగాని చోడవంశీయుఁడు కాఁడు. కులోత్తుంగునకు తల్లిదండ్రులు పెట్టిననామము రాజేంద్రచోడుఁడని. వీనిదాయాదు లయిన పశ్చిమచాళుక్యులు వీనిని రాజిగ యనికూడ వ్యవహరించిరి. ఆంధ్రదేశ మాకాలమున పూర్వభాగము పశ్చిమభాగము నని, రెండుభాగములుగ నుండి, పూర్వభాగము వేంగీవిషయ మనుపేరఁ బరగి పూర్వచాళుక్యులచేతను, పశ్చిమభాగము పశ్చిమచాళుక్యులచేతను పరిపాలింపఁబడుచుండెను. కులోత్తుంగుని పూర్వు లయినపూర్వచాళుక్యులు ౫౦౦ సంవత్సరములనుండి వేంగీదేశమును బరిపాలించుచుండిరి. వీనితండ్రి యాంధ్రభారత కృతిపతియైన రాజరాజనరేంద్రుఁడు. వీనితల్లి గంగైకొండ రాజేంద్రచోడుఁడనుచోడ చక్రవర్తి కొమార్తెయైన అమ్మంగదేవి. ఈరాజరాజు క్రీ.శ.౧౦౨౨-వ సంవత్సరమున వేంగిరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై క్రీ. శ. ౧౦౬౩ వఱకు ౪౧ సంవత్సరములు రాజమహేంద్రపురము రాజధానిగా నఖం

దశాంతిసైభవముతో నేలి, కీర్తిశేషుఁ డయ్యెను. ఈదంపతులకు రాజేంద్రచోడుఁ డను నొక్క కుమారుడును, కుందవ్వయను నొక్క కొమార్తెయు మాత్రము గలరు. మఱియు రాజరాజనరేంద్రుని తండ్రి యగు విమలాదిత్యునకు కుందవాదేవి యని, మేడమాదేవి యని యిరువురు భార్యలు గలరు. కుందవాదేవిపుత్రుఁడు రాజరాజును, మేడమాదేవి పుత్రుఁడు విజయాదిత్యుఁడును నై యున్నవారు. విజయాదిత్యునకు శక్తివర్మ యను కుమారుఁడుగలఁడు. రాజరాజనరేంద్రునకుఁ బిమ్మట నతనికొక్కఁడే కుమారుఁడగు రాజేంద్రచోడుఁడు వేంగీరాజ్యమునకు మాత్రమె పట్టాభిషిక్తుఁడు గావలసి యుండఁగా, నట్లు జరుగక వేంగీరాజ్యమునకు రాజరాజునకు సవతితమ్ముఁడయిన విజయాదిత్యుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడగుటయు, క్రీ. శ. ౧౦౭౦ సంవత్సరమున రాజేంద్ర చోడుఁడు చోళరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడగుటయు, విజయాదిత్యుని మరణానంతరము వేంగీరాజ్యమును స్వాధీన పఱచుకొని, తనకుమారుని తనపక్షమున ప్రతినిధిపాలకునిగా నేర్పఱిచి కులోత్తుంగుఁడను నూత్న నామమును గల్పించుకొని, చక్రవర్తియై కులోత్తుంగచోడచక్రవర్తి యను బిరుదునామముతోఁ బ్రవర్తిల్లుట సంభవించెను. అర్ధశతాబ్ది కాలము వేంగీచోడరాజ్యములను బాలించినవాఁ డగుటచేత, అసలు పేరు మాసిపోయి, బిరుదునామమె దక్షిణహిందూదేశచరిత్రమున సుప్రసిద్ధమై పోయినది. ఇతనినామమునకు చోడశబ్దము తగిలింపఁబడి యుండుటచేతను, ఇతనితల్లియుఁ దండ్రితల్లియు, ముత్తవ్వ చోడచక్రవర్తుల పుత్రికలై యుండిరి. ఇతనిశాసనములు పెక్కులు తమిళభాషయందు వ్రాయఁబడి యున్నవి. కులోత్తుంగుఁడు చోళరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁ డయినకాలమునాటికి పూర్వమున నొరయూరు రాజధానిగాఁ బరిపాలించి ప్రబలిన చోడసామ్రాజ్యము నామావశిష్టమయిపోవుటచే వన్నెకెక్కిన ఆదిత్యచోడవంశము (నిజమైన చోడవంశము) అధిరాజేంద్రునిమరణముతో నశించిపోయిన దనిగాని, రాజ్యభ్రష్టతను పొందినదనిగాని చెప్పవచ్చును. అందుచేతనే

కాఁబోలు దొరతనమువారి శాసనపరిశోధకులుగా నుండి చోడచక్రవర్తులయు, పూర్వచాళుక్యులయు శాసనములను బెక్కింటిని పరిశోధించి, దక్షిణహిందూదేశపు శాసనములను పేరిట కొన్ని సంపుటములను బ్రకటించి యిపుడు కీర్తిశేషులయి యున్న డాక్టరు హల్ట్సు పండితుఁడును వారితరువాత నాస్థానమున నియమింపఁబడి కీర్తిశేషు లయిన రావుబహాదూరు వెంకయ్యగారును చాళుక్యుఁడైన కులోత్తుంగుఁడు తనకు హక్కులేనిదే బలాత్కారముగా చోళసామ్రాజ్యము నాక్రమించుకొనియె నని యొక నిందారోపణ చేసియున్నారు. ఈనింద న్యాయమైనది కాదనియు, కులోత్తుంగుఁడు, తన మాతామహుఁడయిన గంగైకొండ రాజేంద్రచోడచక్రవర్తికి దత్తుపోయినవాఁడు గావున నతని తండ్రి గంగైకొండ రాజేంద్రచోడదేవుఁడేయని 'కళింగట్టుపరణి' యను తమిళకావ్యమున నతని యాస్థానకవి యగుజయంగొండారను నతఁడు చెప్పి, వర్ణించి యున్నాఁడు. కావున నతనికి చోళరాజ్యముఁ బొందుటకు హక్కుకలదనియును, కనకసభాపిళ్ల మొదలగుపరిశోధకు లయిన తమిళపండితులు గొందఱు ప్రతివాదమునకుఁ గడంగిరి. ఈవాద ప్రతివాదములలో సందర్భశుద్ధి లేనట్టియు సప్రమాణములు కానట్టియుఁ బెక్కుచరిత్రవిషయములు చొప్పింపఁబడినవి. వాని నన్నిటిని ఖండించుట యీవ్యాసముయొక్క యుద్దేశము కాదు. మనకు ముఖ్యము లయినవి మూఁడు ప్రశ్నములు గలవు.

౧. రాజరాజనరేంద్రుఁడు క్రీ. శ. ౧౦౬౨వ సంవత్సరమునఁ గీర్తిశేషుఁ డయినపిమ్మట రాజేంద్రచోడుఁడు సింహాసన మధిష్ఠించెనా? లేక, వానిసవతితమ్ముఁడు సింహాసన మెక్కెనా?

౨. రాజరాజనరేంద్రుఁడు తనయేకపుత్త్రినిఁదన మేనమామకు నిజముగా దత్తత చేసియుండెనా?

3. చాళుక్యుఁడును రాజరాజనరేంద్రుని పుత్త్రుఁడునగు రాజేంద్రచోడునకు చోళరాజ్యముపై హక్కు ఎట్టిది?

వీనికిఁగావలసిన వాఙ్మయమును, శాసనములను సవిమర్శముగాఁ బరి శీలించి, పయిప్రశ్నములకు సహేతుకము లయిన ప్రత్యుత్తరములను చెప్పి సిద్ధాంతపఱచవలసి యున్నది. ముందు దత్తతనుగూర్చి విచారింతము. దీనిని వివరించిన తమిళగ్రంథము 'కళింగట్టుప్పరణి' అనునది. ఈ తమిళకావ్యము 'జయంగొండారు' అను కవిచక్రవర్తిచేత రచియింపఁబడిన దట! ఇతఁడు కులోత్తుంగచోడునియొక్కయు, విక్రమచోడుని యొక్కయు నాస్థానకవి యఁట! ఈకావ్యములో కులోత్తుంగచోడుని ముఖ్యమంత్రియుఁ బల్లవరాజును, 'వాండై' నగరాధిపతియు నగు కరుణాకర తొండైమాన్ యొక్క కళింగవిజయయాత్రను వర్ణించిన కావ్యమై యున్నది. ఇయ్యది ౧౩ కాండములతోను, ౫౯౩ పద్యములతోను నొప్పియున్నది. కీర్తిశేషులయిన వి. కనకసభాపిళ్లగారు ఇండియన్ ఆంటిక్వేరీపత్రికలో నిందలి ప్రతికాండములోని విషయములను సంగ్రహముగా తర్జుమాచేసి ప్రకటించి తమయభిప్రాయమును సూచించియున్నారు. * ఈకావ్యము యొక్క ౧౦ వ కాండములో సూర్యకులసంజాతయు, చంద్రవంశీయుఁ డయిన రాజరాజనరేంద్రుని భార్యయు నగు అమ్మంగదేవిగర్భమున విష్ణువు ప్రవేశించి భూమిపైఁ గులోత్తుంగుని రూపమున నవతరించినాఁడనియు, ఈశిశువు జనింపఁగానే గంగైకొండచోడుని భార్య యొగ్గ్యరాలగు తనకూఁతురునకు జనించినకీర్తివంతుఁడగు నాబిడ్డను చేతులనుంచుకొని ఈబిడ్డడు తనకుమారుఁడుగ నుండవర్హుఁ డనియు సూర్యవంశీయుల యశమును పెంపొందింపఁగలవా డనియును, ఉభయకులోత్తుంగుఁడు (చంద్రసూర్య వంశముల రెంటికిఁ గీర్తిఁదెచ్చువాఁడు) కాఁగలండనియు బలికెనఁట! ఇట్లు కవివర్ణించిన వాక్యములును, ఈతనికి గంగైకొండచోడుఁడుతండ్రి యని కవిపలికిన పలుకులును కనకసభాపిళ్లగారికి కనకము దొరికినట్లు గంగయికొండరాజేంద్రచోడునికి దత్తపుత్త్రుఁడనియు,తనవెనుక నాతఁడు

* చూడుము. ఇండియన్ అంటిక్వేరీ 19 సంపుటము. 4890 పేజి.

సింహాసన మధిష్ఠించుటకు నర్హుఁ డని యెంచెననియు, వేంగీరాష్ట్రము చోళరాజ్యమునకు సామంతరాష్ట్రముగ నుండె ననియు, వేంగిదేశమునకు నుత్తరమున నున్న ఉత్తరకళింగమును, కటకమును, కులోత్తుంగునిచేత జయింపఁబడినవి గనుక నవియుఁ జోడసామ్రాజ్యమునకు లోఁబడిన సామంతరాష్ట్రములనియె చెప్పవలసి యుండుననియు, వక్కాణించి యున్నారు. ఇప్పటికి ౩౭ సంవత్సరముల క్రిందట సాధనసామగ్రి యంతగా లేక, పెక్కుశాసనములను బరిశీలింప నవకాశము లేనియాకాలమున కేవలము పక్షాభిమానముతో వ్రాసిన కనకసభాపిళ్లగారి యభిప్రాయములను పెద్దవిగా భావించి, ఖండింపవలసిన యవసరము లేదు కాని యిపుడు చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయములో చారిత్రిక పండితులుగానుండి పెక్కుచరిత్రగ్రంథములను వ్యాసములను వ్రాసిప్రకటించిన వారును, పెక్కుపరిశోధనలనుచేసి పత్రికలం బ్రకటించుచున్నవారును, ముఖ్యముగాఁ జోడరాజులనుగూర్చి పరిశోధనలను గావించి,యేవిశ్వవిద్యాలయమునపక్షముననో యుపన్యాసముల నిచ్చుచున్నవారును, అందుముఖ్యముగానే విషయమునుగూర్చి వ్రాయుచున్నను, నెద్దియో సందర్భముగల్పించుకొని ప్రఖ్యాతులైన రాజరాజ రాజకేసరి వర్మ గంగైకొండ రాజేంద్రచోడుని మఱువక ప్రశంసించునంతటి యభిమానము కలవారునగు డాక్టరు, ఎస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారిదత్తత సమస్య నేవిధముగాఁ బరిష్కరింతురో యని నేనాంధ్రులచరిత్రములోని ప్రథమ భాగమును బ్రకటించిన 1910 దవ సంవత్సరమునుండి వీరి వ్యాసములను గ్రంథములను మిగుల శ్రద్ధాభక్తులతో జదువుచున్నానని చెప్పుటలో నతిశయోక్తి యెంతమాత్రమును లేదు.

వీరురచించిన "ఏన్షెంటు ఇండియా" అనుగ్రంథమున, ౧౨౫ దవ పేజీలో "రాజేంద్రచోడుని భార్య బిడ్డపుట్టినపుడు ప్రేమతో బిడ్డ నెత్తుకొని బిడ్డపాదములపై నున్న చిహ్నములను (రేఖలను) దిలకించియీబిడ్డయుభయకులములను కీర్తిచే వన్నెకెక్కించి యుద్ధరింప గలఁడనిపలికినట్లుకళింగట్టుప్పరణి నుడువుచున్నది. ఇయ్యది బహుశః మనుమని యభివృద్ధిఁగోరి

మాతామహి ప్రేమతో వెల్వరించిన కోరికయై యుండును గాని యం
తకంటె వేఱుకాదు. బహుశః ఈచిన్నకొమారుడు తన్నుజుట్టుకొని
యున్న అధిరాజ్యసంపత్తుతో అతనికి దత్తుకాబడినను, లేకున్నను, తాత
గారియింట బెంపబడి యుండును. మాతామహునకు పెక్కుండ్రు
కుమారులుండుటయు, వారిలోనొకడు గొప్పజయశాలి యగువాడు
నకు విజయయాత్రలయం దనుచరుడుగా నుండుటయు జూచినప్పుడు
నిశ్చయముగా దత్తుచేసుకొనుటకు కారణ మగుపించదు." అని
కొంచెము విస్పష్టముగా వ్రాసిరి. కాని యివి హృదయపూర్వకములు
యివి గావనియు, వీరిబుద్ధి మఱియొకవైపునకు లాగుచున్నదనియు
నటుతరువాత వ్రాసిన యీక్రింది వాక్యముల వలన బోధపడగలదు.
"అతడు క్రీశ. ౧౦౬౧-౬౨వ సంవత్సరమునగాని మఱుసటి సంవత్సరము
నగాని తన తండ్రి మరణించి పుత్రుపట్టము గట్టుకొనవలసి యుండునని
యూహించుట స్వాభావికము; కాని యేడవవిజయాదిత్యుడు వే
ంగిరాజప్రతినిధిగా నియమింపబడిన వ్యవహారసందర్భము లన్నియు [illegible]
తో గూడిన యీచిన్నకొమారుడు [illegible] రాజప్రతినిధిత్వ [illegible]
[illegible] గాని పొందకుండునేని [illegible] ప్రకార్యము గాడు [illegible]
యుండెడని తోపంపబడదు. [illegible] చక్రవర్తిత్వమున [illegible]
లాభమును గలిగియుండును; గాని రాజప్రతినిధిత్వము [illegible]
పకము గలిగియుండలేదు.

మఱియు కులోత్తుంగుడు తాను యువరాజుగ [illegible] గిరి
కులలో ఏనుగులను బట్టుకొంటిననియు, చక్రకోట్ట [illegible] సామ్రా
మించుకొంటి ననియు దనశాసనములలో జెప్పుకొనియున్నాడప్పుడు,
ఇయ్యది తనతండ్రియగు తూర్పుచాళుక్యరాజగు రాజరాజునకుగాని
తనతాత, మేనమామల కడగాని యువరాజుగ నుండునట్లు తెలుపగల
దనియు, కాని యతడాకాలమున వేగిదేశముననే యున్నయెడల
తనయున్న కుమారుని కాదని, విజయాదిత్యుడు సింహాసనమెక్కుటకు సంభ
వి పడదనియున, ఇతడు వేంగిలోనే యుండెనేని "వాయిరాగరముక్కడ ?

ఏనుగులను బట్టు టెక్కడ?" అనియును, అతఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడైనట్టు
ఎతాపురము స్తంభములమీఁది శాసనములును తామ్రశాసనములును
దెలుపుచున్నను, కులోత్తుంగునిశాసనము లన్నియు ౧౦౭౦ దవ సంవత్స
రముతరువాత నున్నవిగాని యంతకు పూర్వము లేవనియు, అతని శాస
నములలో నెచ్చటను నాతఁడు సింహాసనమెక్కుటయు, విజయాదిత్యుని
చేతఁదానుపదభ్రష్టుఁడనైతిననియు తెలుపంబడియుండలేదనియు వక్కాణిం
చిరి. దీనినంతయును విచారించి చూడ, వాయిరాగరము, సక్కరకొట్టము
మొదలగునవి సాధించునపుడు వీరరాజేంద్రునికడనో అతని తాతయగు
రాజేంద్రచోడుని కడనో యువరాజుగ నుండియుండు ననిరి. మఱియు
ఇతఁడేయగు మొదటి రాజేంద్రుని కడారముదండయాత్రలోఁ గులో
త్తుంగుని విఖ్యాతిఁ గాంచెనని నడుపుచు నీక్రింది వాక్యములను వ్రాసి
యున్నారు.

"ఇయ్యది కళింగత్తుప్పరణిలోఁ జెప్పఁబడినరీతిని పండితచోళుఁడైన
గంగైకొండ రాజేంద్రచోడుని వీనికిఁ దండ్రియని వక్కాణించిన
యుద్దేశమునకు సంతృప్తికరమైనసమాధాన మొసఁగుచున్నది."

ఈకు వృత్తిని మనసార నమ్మువారు కాకపోయినను దానినెట్లయిన
నిలువఁబెట్టుటకుఁ గారణములను గల్పింప జిజ్ఞాస కలవారుగాఁ గనుపట్టె
దరు. ఈయితిహాసపరిశోధకమండలివారు ప్రకటించిన 'రాజరాజ
నరేంద్రపట్టాభిషేకసంచిక'కు, 'చోళులు పూర్వచాళుక్యులు' అను
నొకవ్యాసమును వ్రాయునపుడు 'రాజరాజనరేంద్రుని మరణానం
తరము సంభవించిన విషయములను గూర్చి వ్రాయుటకు వీరికలము
సాగలేదు సరికదా, శక్తివర్మకాలమునుండి శక్తివర్మ, విమలాదిత్యుఁడు,
రాజరాజనరేంద్రుఁడు మొదలగువారు చోడసామ్రాజ్యమునకు లోఁబ
డినవారే యనియు, వేంగీరాష్ట్రము సామంతరాజ్యమై యుండవల
యు ననియు నిర్ధారింపఁ బ్రయత్నించుటలో గబగబ వణువిడసాగినది.
చోడచక్రవర్తులలోఁ బ్రఖ్యాతులని తాము పదేపదే వక్కాణించురాజ
రాజును, వానికుమారుఁడగు గంగైకొండరాజేంద్ర చోడుఁడును పూర్వ

చాళుక్యరాజులు అయినవిమలాదిత్యునకును, రాజరాజనరేంద్రునకును కాళ్లుగడగి తమకూతుండ్రయిన కుందవాదేవిని అమ్మంగదేవిని కన్యా ప్రదానము గావించి వివాహముచేయుటచేతనుకాఁబోలు వారికి కప్పము చెల్లించు సామంతరాజు లని కృష్ణస్వామయ్యంగారు వక్కాణిం చుచున్నారు. శక్తివర్మ తన్ను రాజరాజచోడుఁడు పట్టాభిషిక్తుని గావించె ననిగాని, తాను రాజరాజునకు కప్పము చెల్లించు సామంతుఁడ నని గాని తనశాసనములలో నెచ్చటను దెలిపి యుండలేదు. అంతియగాదు. శక్తివర్మశాసనములో—

"బాల్యే కీర్తి రలాభి చాళికరణే యేనప్రణో ద్యాసినా
యే నాత్మ్యుద్ధత బద్యేమాధిపమహారాజాదయా విద్రుతాః
........రావణప్రతినిధి శ్చాలుక్యనారాయణే
నాపాస్తద్విషతాపి యేన నిధనం శ్రీచోడభీమాధిపః."

అని యీతఁడు బద్యమాధిపమహారాజును ఓడించినట్లును, చోడ భీముఁ డనువాని జంపినట్లును, బాల్యమున చోళులతో యుద్ధము చేసినట్లును చెప్పఁబడియున్నది. [1] మఱియొకశాసనములో నీతఁడు చిన్నతనమునందే ద్రమిళయుద్ధమునం దనేకశత్రుగజములను స్వఖడ్గముచేత ఖండించె ననియు, చోడ భీమునిచేఁ బంపఁబడిన యొకమహా వీరుని స్వయముగా జంపె ననియును, జటాచోడుఁ డనునొకమహా వృక్షమును వ్రేళ్లతో పెఱికివైచె ననియుఁ జెప్పఁబడి యున్నది.[2]

"పై శాసనములో" జెప్పఁబడినజటాచోడుఁడనువాఁడు, రాజేంద్రచోడు నికుమారుఁ డయిన జటావర్మసుందరచోళపాండ్యుఁ డనువాఁడు. ఇతని మూలనామము జటావర్మచోళుఁడు. రాజేంద్రచోళుఁడు పాండ్యదేశ మును గెలిచిన తరువాత, అచ్చట తనకుమారుని తన ప్రతినిధిగా నిలిపి యాతఁడే పాండ్యరాజని తెలుపుటకు 'సుందరపాండ్యశబ్దము' నతనిపే రునకుఁ జేర్చెను. రాజేంద్రచోళుడు పాండ్యదేశమును గెలిచినకాలము

1 చూడు. ఎపి, రిపోర్టు. 1917—18. సి. పి. నెం. 15

2 చూడు. ఆం. సా. ప. సం. ౨. పుట ౮౦౬.

మనకు నిశ్చయముగఁ దెలియదు; గాని యీపని క్రీ. శ. ౧౦౧౮ నకు బూర్వమే జరిగె నని తజ్ఞుల యభిప్రాయము" అని కీర్తిశేషు లయిన కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసియున్నారు.[1]

ఇట్లు చోడులకు ప్రబలశత్రువగు శక్తివర్మనా రాజరాజచోడుఁడు వేంగీరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తునిగావించుట? ఎంతవిచిత్రముగానున్నది! కనుక 'రాజరాజు శక్తివర్మను సింహాసన మెక్కించె' నని వ్రాయుట విశ్వ సింపఁదగినదికాదు. మఱియు శక్తివర్మ క్రీ. శ. ౧౦౧౫ వఱకు ననఁగా పండ్రెండువర్షములు పాలించి తనువు చాలించిన వెనుక నాతని తమ్ముఁడగు విమలాదిత్యుఁడు గంగైకొండ చోళుని గారాబు చెల్లెలిని పట్ట మహిషిగాఁ గ్రహించి పట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యెను. ఇదియు సత్యమునకు విరుద్ధమైనవ్రాఁత. ఏ మనఁగా రణస్థపూడి శాసనములో—

> అనలానలరంధ్రగణితే శకవర్షే వృషభమాసి
> సితపక్షే య షష్ఠ్యాం గురు పుష్యేసింహే లగ్నే
> ప్రసిద్ధమభిషిక్తః (౧౩) అని వ్రాయఁబడియున్నది.[2]

అర్థము. శా. శ. ౯౩౩-వ సంవత్సరమున వృషభమాసమునందు శుద్ధ ౬ గురువారమునాఁడు పుష్యమీ నక్షత్రమున సింహాలగ్నమునందుఁ బ్రసిద్ధముగ నభిషిక్తుఁడయ్యెను. అనఁగా క్రీ. శ. ౧౦౧౧-వ సంవత్సరమున విమలాదిత్యుఁ డభిషిక్తుఁడయియుండఁగా కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు ౧౦౧౫ దవ సంవత్సరమునఁ బట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెనని వ్రాసిరి. విమలాదిత్యుండు ౧౦౧౪-గవ సంవత్సరమున తంజావూరునకు సమీపమున నున్నతిరువైయూరు గ్రామములోని పంచనాథేశ్వరస్వామికి ద్రవ్యదానముచేసి శాసనమువ్రాయించినది రాజ రాజ కేసరివర్మకూతురగు కుందవ్వను వివాహముఁ జేసికొన్న బంధుత్వముచేతనేగాని వేఱొండు కారణము చేతగాదు. పూర్వచాళుక్యులనుగూర్చి వ్రాసినవీరి యభిప్రాయము లిట్లే పెక్కుతావుల నిరాధారము లయినవిగానుండును. గ్రంథ

1 ఆంధ్రపత్రిక, ఉగాదిసంచిక 1920—21, ఆరుంబాకశాసనము, పుట. 77.
2 ఎపి. ఇండి. ౬. ౩౪౭.

విస్తరభీతిచే వానిని విరమించుచున్నాను. గంగయికొండ చోడుఁడు కులోత్తుంగుని దత్తుచేసికొనెననుట రాజకీయతంత్రము కొఱకు పన్నిన యొక పన్నుగడగాని సత్యముగాదు. రాజరాజనరేంద్రుఁడు తనయేక పుత్త్రిని దత్తుగా నిచ్చెననుట విశ్వసింపఁదగినదికాదు. గంగైకొండ చోడ దేవునకు రాజాధిరాజు, రాజేంద్రుఁడు, వీరరాజేంద్రుఁడు నను మూవురు కొడుకులును, అమ్మంగదేవి యను పుత్త్రికయు గలరని శాసనము లం బరిశోధించిన డాక్టరు హుల్ట్జుగారు నిర్ధారించుచున్నారు.[1]

ఈవిషయమును డాక్టరు కృష్ణస్వామి అయ్యంగారొప్పుకొనుచునే యున్నారని యిదివరకే తెలిపియుంటిని. తనకు ముగ్గురుకొడుకు లుండఁగా దౌహిత్రుని దత్తతచేసికొనుటయె విశ్వసింపఁదగినది కాదు. కొడుకు లును కొడుకుబిడ్డలును నుండఁగా దౌహిత్రుని పెంచుకొని తనకుటుంబ ములోనే పుట్టిన కొడుకుబిడ్డను మనుమరాలినిచ్చి వివాహముచేయుట యెక్కడియాచారము? హిందూశాస్త్రము లంగీకరించునా? తండ్రికూ తుఁ వివాహ మాడ వచ్చునా?

మద్రాసుప్రెసిడెన్సీకాలేజీలో అసిస్టెంటు ప్రొఫెస్సరుగానున్న ఏ. వి. వెంకట్రామయ్యర్, ఎం. ఏ. గారు (న్యూలైట్ ఆన్ కులోత్తుంగ) అనుపేరుతో నొక వ్యాసమును మద్రాసులోజరగిన ఓరియంటల్ కాన్ఫరెన్సులోఁ జదివియున్నారు. ఆవ్యాసముయొక్క సంగ్రహము గ్రంథమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

అతఁడు చోళకుటుంబమును లోనికి దత్తుగాని పోఁబడుటయు, ౧౦౬౩ సంవత్సరముననే చోళరాష్ట్రమునకు మేనమామ యగు వీరరాజేం ద్రునిచే యువరాజుగ నియమింపఁబడుటయుఁ గళింగత్తుప్పరణివలనను, కులోత్తుంగుని శాసనముల వలనను స్పష్టపడుచున్నది. అక్రమముగా రాజ్యమాక్రమించుకొన్న కులోత్తుంగునకు లేనిహక్కును స్థిరపఱచు టకై యాస్థాన కవియుఁ గల్పనా కథలల్లువాఁడు నగు జయంగొండా రను వానిచే దత్తత విషయము గల్పింపఁబడి పేర్కొనఁ బడినదని

1 సౌతు ఇండియన్ ఇన్స్క్రిప్షన్స్ సం. 3. పార్టు 11. పేజీ 198.

హుల్ట్సుగారు మనకు చెప్పుచున్నారు...కనుక దత్తతవిషయము సులువుగాఁ ద్రోసి వేయఁబడునది కాదు. రాజ్యమును బొందుట కనగత్యమైనది గనుక రాజకీయ కార్యార్థము గల్పింపఁబడినదని సమాధానమీయఁబడ వలసినదియుఁ గాదు." అనిగట్టిగా నొక్కి పలుకుచున్నారు. వీరు డాక్టరు హుల్ట్సు గారు వ్రాసిన వాక్యము లోని కొంత భాగమును త్రోసివేసి, కొంతిభాగమును మాత్రమే యుదాహరించి యధిక్షేపించి యున్నారు. హుల్ట్సు గారి వాక్య మిట్లున్నది.

"మొదటి వీరరాజేంద్రుఁడు మొదటి రాజేంద్ర చోడుని కొడుకని యొప్పుకొన్న యెడల, అక్రమముగా నాక్రమించుకొన్న కులోత్తుంగునకు లేని హక్కును గల్పించుటకై రాజేంద్రచోడుడు కులోత్తుంగుని రాజకీయ కారణములచే దత్తు చేసికొనియె నని వట్టికల్పనము చేయఁబడినది." ఇట్టివే కాంగ్రోలు నూతనజ్యోతులు [న్యూలైట్స్]. వీరికి దత్తస్వీకార మందర్థమేమో తెలుసునా? యని ప్రశ్నింప వలసివచ్చుచున్నది. గంగైకొండ రాజేంద్రచోడుని పెంపుడుకుమారుఁడగు నుభయకులోత్తుంగుఁడు తండ్రివెనుక రాజ్యమునకు రాలేదు. రాజాధిరాజు, రాజేంద్రుఁడు వీరినొసంగు రాజమహేంద్రుఁడు, వీరరాజేంద్రుఁడు, వీని కొడుకు అధిరాజేంద్రుఁడు పాలించి మరణించిన వెనుక, చోడసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టముఁగట్టుకొనియెను. ఓహో చోడచక్రవర్తులకు పెంపుడు కుమారునియందు నెంత ప్రేమ గలదు!

ఈ వెంకటరంగయ్యగారు తమవ్యాసములో కులోత్తుంగుని మూఁడవ కుమారుఁడయిన వీరచోడనృపాలుని చెల్లూరు తామ్రశాసనమును జూపియున్నట్లు కొన్నివిషయముల సంగ్రహించి పల్కినియున్నారు. ఆశాసనములో వీరచోడుఁడు తన పితృవంశమైన చాళుక్యవంశమును వర్ణించుచు, నందు తన తండ్రిని తన్ను ను జెప్పుకొనియున్నాఁడు. కాని, ఆదిత్యచోడ వంశమును, ఆవంశములోని చోడచక్రవర్తులను వర్ణించి తన్నును తనతండ్రిని చోడ వంశీయులనుగా నేల చెప్పుకొనియుండలేదు? వీనిశాసనములో "స సర్వాలోకాక్రమణచతుర కీర్త

ప్రతాపః, మహారాజాధిరాజపరమేశ్వర పరమ మాహేశ్వర పరమ భట్టారక, పరమబ్రహ్మణ్య, శ్రీవీరచోడదేవః" అనియున్న వాక్యము లోని బిరుదములు చాళుక్యులవా? చోడులవా? అని ప్రశ్నించు చున్నాను. వీరుచేయువితండవాదము నేలవిడిచి సాముచేయున ట్లున్నది. గంగయికొండ చోడుఁడు తనతండ్రిని పెంచుకొన్న యెడల నావిషయ మును కుమారుఁడు కప్పిపెట్టి తాను చంద్రవంశీయుఁడ ననియు, చాళు క్యుఁడ ననియు తల్లితండ్రులుబ్రదికియుండగా నట్లు చెప్పుకొనునా? దీనిని తల్లిదండ్రు లెట్లంగీకరించిరి? ఏకశాసనములోఁగూడ రాజరాజచోడగం గుఁకూడ దత్తతను గూర్చి వక్కాణించియుండలేదే! కావునఁగులోత్తుం గుఁడును వాని కొడుకులును వారిసంతానమును చోడులు కారనియు, చాళుక్యులనియు నిప్పుడయిన స్పష్ట పడుచుండలేదా? నమస్తవిధము లచేతను కులోత్తుంగుని పుత్త్రుఁడయిన వీరచోడనృపాలుని చెల్లూరు తామ్రశాసనము సత్యమును దెలుపునదిగ నున్న దని నాయభిప్రా యము. మఱియు కుంభకోణము కాలేజి తమిళ పండితులగు ఎల్. శ్రీని వాసయ్యర్ అనువారు (కులోత్తుంగ 1: హిజ్ క్లెయిమ్స్ టు ది చోళా త్రోన్) అను పేరిట హిందూ ఎడ్యుకేషనల్ సప్లిమెంటునకు నొకవ్యాస మును వ్రాసి, గంగయి కొండచోడదేవునకు రాజాధిరాజు, రాజేంద్రుఁ డు, రాజేంద్రచోడుఁడు కొమాళ్లుగారనియు, రాజేంద్రదేవుని మనిమంగళము శాసనములో గంగయి కొండరాజేంద్ర చోడుఁడు తనతండ్రికి పిన్నతమ్ముఁడని, అనఁగాఁ బినతండ్రి యని చెప్పియున్నాఁ డనియు, వీరరాజేంద్రుఁడు తన కన్యాకుమారిశాసనములో వారిని తన కనిష్ఠసోద రులనుగాఁ జెప్పియున్నాఁడనియుఁ గనుక గంగై కొండచోళుఁడు కులో త్తుంగుని దత్తుచేసికొన్న విషయము బహుశః సత్యమై యుండునని యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఇట్టి యూహకును పైన చెప్పిన యాక్షే పణమె పట్టఁగలదు. రాజేంద్రుఁడు తనకొమార్తెను తనమొదటి దా యాదికిచ్చి వివాహము చేయఁజాలఁడు. బ్రాహ్మణులలోకాని, క్షత్రియు

చూడు 1 వాల్యూం 3 పార్టు పేజీ. 59.

లలోఁగాని మఱి యేగౌరవముగల హిందూకుటుంబములలోఁగాని యిట్టి దుష్టాచార మున్నట్టు వినలేదు. ఆంధ్రులలోఁగాని, ప్రాచీన హిందూసంఘములోఁగాని యిటువంటి దుష్టవివాహములు లేవని నిశ్చయముగా నే నెఱుంగుదును. ఈవిద్వాంసుఁ డట్టివానిని నాకు చూపింపఁ గలిగిన మొదల వారికిఁ గృతజ్ఞుఁడ నగుదును. చోడుల యాధిక్యతను నిరూపించుటకై యీపండితుఁ డిట్టి విపరీతమైన వింతసిద్ధాంతమునకుఁ గడంగినందులకు నేను మిక్కిలి చింతిల్లుచున్నాను. వీరచోడుని శాసనములో ప్రాతఃకాలమున నుదయాద్రియందు సూర్యుఁ డుదయించి తన తేజస్సును సర్వత్ర వ్యాపింపఁ జేయునట్లుగా, ప్రథమమున వేంగీ సింహాసనమును బొందుటచేత (రాజేంద్రచోడుఁడు) తనశక్తితో నెల్లదేశములను జయించినాఁ డను నర్థముగల శ్లోక ముదాహరింపఁబడినది. నేఁడు, 'ఏన్షెంటు ఇండియా' అను గ్రంథములో కులోత్తుంగుని గూర్చి ఎస్. కృష్ణస్వామయ్యంగారు చేసిన ప్రసంగమునకు కులోత్తుంగుని కుమారుఁ డగు వీరచోడుని చెల్లూరు తామ్రశాసనములోని యీశ్లోకమే ప్రత్యుత్తరమొసంగుచున్నది. మఱియు కులోత్తుంగుఁడు తన పెద్ద కొడుకుచుజూచి—

" మయా వేంగిమహీరాజ్యం చోడరాజ్యాభిలాషిణా,
మత్పితృవ్యే పురా న్యస్తం విజయాదిత్యభూభుజే".

చోడరాజ్యమును పొందఁగోరి పూర్వము వేంగీరాజ్యమును నా పినతండ్రియగు విజయాదిత్యభూభుజునకు నొసంగి యున్నాను.

స చ పంచదశాబ్దాని పంచానన పరాక్రమః,
మహీం రక్ష న్మహీనాథో దివం దేవోపమో గతః.
ఇత్యుక్త్వా తాం ధురం దత్తాం గురుణా చక్రవర్తినా.

'శివునివంటి పరాక్రమవంతుఁడును దైవసమానుఁడు నగు విజయాదిత్యుఁడు ౧౫ సంవత్సరములు పరిపాలించి దివంగతుఁడయినాఁడు.'

ఈశ్లోకమును బట్టి కులోత్తుంగునకు తన పినతండ్రియం దెట్టిసుహృ ద్భావము కలదో తేటపడుచున్నది. తరువాత కులోత్తుంగుఁడు వేం గీరాజ్యభారమును వహింపవలసినదిగా రాజరాజును నియమించెను. ఆతఁ డీపదవిని వహించిన తరువాత సుఖమును సురక్షణమును లేక, గురుపాద సేవవలనఁ గలిగెడి యానంద మీరాజ్యపాలనాధికార మీయనందున నొక్కసంవత్సరము మాత్రము పరిపాలించి తల్లిదండ్రుల కడకుఁ బోయెను. తరువాత వీరచోడకుమారుని రప్పించి వేంగీరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడవై పరిపాలింపవలసిన దని చక్రవర్తి యాజ్ఞాపించెను. ఎట్టకేలకు నీతని నొప్పించిరి.

> "ఇ త్యాశిషం సమధిగమ్య నృపా దవంధ్యాం
> దేవ్యా స్తదాగ్రజ నృప ద్వితయా క్రమేణ
> ఆనమ్య తా నవనతో కుమార స్సృష్ట
> స్స్వదేశగమనాయ న హైః కథంచిత్."

ఈప్రకారముగా రాజుయొక్కయు, దేవియొక్కయు, అగ్రసోదరులిరు వురి యొక్కయు దీవనలను బొంది, వారికి నమస్కరించి తన చిన్న తమ్ములయిన నృపకుమారుల నమస్కారములను బొంది స్వదేశము నకుఁబోవుటకై యొప్పింపఁబడియెను" అని వక్కాణింపఁబడియుండెను. వారిచేత వేంగీదేశము స్వదేశముగఁ బరిగణింపఁబడియె నని యీశ్లోక మువలన స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది. కులోత్తుంగ చోడచక్రవర్తియు, వారిదేవియు, వారలకుమారులను చోడదేశమును స్వదేశముగా భావింపలే దనియు, వేంగీదేశమునే స్వదేశమునుగా భావించిరనియు ఇది స్పష్టపరచుచున్నది. వీరచోడుఁడు—

> 'శాకాబ్దే శశి ఖద్వ యేందుగణితే సింహాధిరూఢే రవౌ
> చంద్రే వృద్ధిమతి త్రయోదశితిథౌ వారే గురోర్వృశ్చికే,
> లగ్నేథ శ్రవణే సమస్తజగతీరాజ్యాభిషిక్తోభరం
> లోకస్యా ద్వహతి స్మ పట్టమనఘం శ్రీవీరచోడో నృపః'

శకసం. "౧౦౦౧ న రవి సింహమందుండఁగాఁ జంద్రుడు వృద్ధియందుండ త్రయోదశీగురువారమున శ్రవణానక్షత్రయుక్త వృశ్చికలగ్నము నఁ బ్రఖ్యాతిగాంచిన శ్రీవీరచోళనృపాలుఁడు సమస్తభూమికి నభిషిక్తుండై పట్టముఁగట్టుకొనియె నని వ్రాయఁబడినది. అనగా వీరచోడుఁడు వేంగిరాజ్యమున క్రీ. శ. ౧౦౭౯ దవ సంవత్సరమునఁ బట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యె నని భావము. ఇంతవఱకు దత్తత విశ్వసనీయ మైనదికాదని యనేక ప్రతిబంధక కారణములు గలవని తెలిసికొంటిమి. కావున దత్తత వ్యవహారము కులోత్తుంగునిపక్షమున వ్యవహరించిన చోడచక్రవర్తుల కుటుంబములోని కొందఱు ప్రముఖుల కల్పనమని మనకిపుడు సులభముగా బోధపడుచున్నది.

రెండవ విషయము.

రాజరాజనరేంద్రుఁడు మరణించిన వెనువెంటనే వేంగిసింహాసనము నెవ్వరధిష్ఠించి రనువిషయము చర్చింపవలసియున్నది. వీరచోడుని శాసనములనుబట్టి ప్రథమమందు వేంగిసింహాసనమధిష్ఠించి రాజేంద్రచోడుఁడు (కులోత్తుంగుఁడు) చోళరాజ్యమును సంపాదింపవలె ననుకోరికతో వేంగిరాజ్యమును తనపినతండ్రి యైన విజయాదిత్యున కప్పగించితి ననియు, నతఁడు ౧౫ సంవత్సరములు పరిపాలనముచేసి దివంగతుఁ డయ్యె ననియు చెప్పఁబడియున్నవిషయ మింతకుఁబూర్వమే తెలిసికొనియున్నవారము. ఈశాసనములో నుదాహరింపఁబడిన విధానమునుబట్టి రాజరాజనరేంద్రుని సవతితమ్ముఁడైన విజయాదిత్యునికిని, కుమారుఁడైన రాజేంద్రచోడునకు నేవిధమైన మనస్స్పర్ధలు గాని విరోధము గాని లేకుండుట మాత్రమేగాక పినతండ్రియందు కులోత్తుంగునకు మంచిగౌరవము, విధేయత గలదని తేటపడుచున్నది. ఇందుకు ప్రతిబంధకములయిన మరికొన్ని విషయములు కలవు. ఈనడుమ ఈ ౭-వ విజయాదిత్యునిశాసనములును, వీనికుమారుఁడు రెండవశక్తివర్మయొక్క శాసనమొక్కటియు బైటపడినవి. అందు విజయాదిత్యుని శాసనము లాతని ౧౨-వ పరిపా

లనసంవత్సరమున లిఖింపఁబడినవి. ఇయ్యవి ప్రస్తుతము మద్రాసు మ్యూజియమునం దున్నవి. వీటినకలు నామిత్రులయిన శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావు గారికడ నున్నది. అందు రాజరాజనరేంద్రుని మరణానంతరము.

పరోక్షే రాజరాజస్య భ్రాతు ర్ద్వైమాతురస్య యః,
పర్యగ్రహీ న్మహాశ్రియం వీరశ్రియా యుతః.

అని తాను స్వయముగా పరాక్రమముచేతనే రాజ్యలక్ష్మిని గ్రహించితి నని వక్కాణించుచున్నాడు. మఱియు నింకొక విశేషవిషయమును గూడ తెలుపుచున్నాఁడు.

గృహీత్వా స్వసుతే స్నేహాత్ రాజ్యం శ్రీశక్తివర్మణి,
న్యస్తం తస్మిన్ ధరా మేకం సంరక్ష్యాబ్దం దివంగతే.

తనకుమారుఁడైన శక్తివర్మ యెడగలస్నేహముచేత నతనికే రాజ్యము నొసంగగా నొకసంవత్సరముమాత్ర మాతఁడు పాలించి దివంగతుఁడైనవాఁడట. అభిమన్యుని గోల్పోయినపార్థుని వలెనె రుచియు సుఖము నెఱుంగక యున్నానని దెలుపుకొనుచు—

'ఆసీనే విబుధైః కులక్రమగతై రాష్ట్రై రలం బోధితో
ధర్మం స్థాపయితుం కథం చి దకరోత్ బుద్ధిం ధరారక్షణే

ధర్మమును దలపోసి ధరారక్షణమందు బుద్ధికలిగి బుధులుప్రోత్సహించుటచేత మరల రాజ్యభారమును వహించితి నని వక్కాణించుచున్నాఁడు. ఇది క్రీ. శ. ౧౦౭౩ దవ సంవత్సరము నాఁటిశాసనము. ఈని కుమారుఁడగు రెండవశక్తివర్మశాసనములో గూడ విజయాదిత్యుఁడు వేంగీ రాజ్యమును బలాత్కారముగా గ్రహించెననియె వక్కాణింపబడియున్నది. ఈ రెండవ శక్తివర్మ శాసనమువలన శక్తివర్మ క్రీ. శ. ౧౦౬౪ గవ సంవత్సరమున బరిపాలనముచేసినట్టు గన్పట్టుచున్నది. వీరిశాసనము

*చూడుము. మద్రాసు గవర్నమెంటువారి మ్యూజియము కనెమరా లైబ్రరీల అడ్మినిస్ట్రేషన్ రిపోర్టు. 1925—1926.

† ఎపి, రిపో. 1913—14, పేజీ. 7

లలో తాము కులోత్తుంగుని వెడలఁగొట్టి రాజ్యమును వశము చేసికొంటి మని వీరును చెప్పియుండలేదు. ఇతరులసహాయముతో తామీరాజ్యమును పొందితి మనియైన చెప్పియుండలేదు. తాము బలాత్కారముగా నేల గ్రహింపవలసి వచ్చెనో అదియును దెలుపలేదు. వీరిస్థితి యిట్లుండఁగా చోడరాజ్యమును బాలించెడు మొదటివీరరాజేంద్రుఁడు తనయైదవ, యేడవపరిపాలన సంవత్సరములోని శాసనములలో తాను వేంగీ మండలమునుజయించి యారాజ్యము చాళుక్యవిజయాదిత్యునకొసంగితి నని చెప్పుకొనియున్నాఁడు. ఇతఁడు పెరుంబేరుశాసనములో, ముమ్మర ములగు సరములో నైదుసారులు; ఆహవమల్లుఁడు పాఱిపోవునప్పుడు ఆతని వెన్నుఁజూచితిననియు, వేంగైనాడు తిరిగి స్వాధీనముచేసికొంటిననియు, తనతోఁబుట్టినపెద్దన్న ప్రతిన నెఱవేర్చితి ననియు, తనవద్దకు వచ్చి తనపాదములను బూజించిన సలుక్కివిజయాదిత్యునకు రాజ్యము నొసంగితి ననియు వ్రాయించుకొన్నాఁడు.

ఈ వీరరాజేంద్రుఁడు మఱియొక శాసనములో ఇదివఱకు మేము జయించిన వేంగీదేశమును సంపాదింపకుండ తిరిగి పోము. మీకు బలము గలవారు రండి. మీకు శక్తియున్న రక్షించుకొనండి" అని పలికినట్లుగాగూడ వ్రాయఁబడి యున్నది. అనంతవర్మచోడగంగుయొక్క కొర్ణి శాసనములో—

"సరాజరాజః ప్రథమం జయశ్రియః పతి ర్బభూవ ద్రవిలాహవోత్సవే,
విరాజమానామథ రాజసుందరీముద్వాహ వంశచోడమహీభృదాత్మజాం.

త్యక్త్వా వేంగీం సపది పరిణా మోదయేద్యాంయుపన్యాం
చోడవ్యాజే మహతి విజయాదిత్య మద్ధా మిమక్షుం
ఆపన్నానాం పరమ శరణం రాజరాజో విచిత్రం
లక్ష్మీభాజం సుచిరమకరోత్ పశ్చిమాయామ్ దిశాయామ్."

అని వ్రాయఁబడి యున్నవి. †

---

* సౌతిండియన్ ఇన్‌స్క్రిప్షన్సు. సం 3. భాగ 2. పే 203.

† ఆంధ్ర హిస్టారికల్ రీసర్చిసొసైటీ జర్నలు. భాగం 3.

ఇందు రాజరాజు ద్రవిడులనోడించి చోడ భూపాత్మజయగు (రాజేంద్ర చోడతనయ) రాజసుందరిని వివాహమాడెననియు, అస్తమించుచున్న సూర్యునివలె వృద్ధుఁడైన విజయాదిత్యుఁడు వేంగిని విడిచి పెట్టినతోడనే చోడులవలన సంభవించుచున్న కష్టసముద్రములో మునిఁగిపోవుచుండ దీనశరణ్యుఁడగు రాజరాజు పశ్చిమభాగమున చాలకాల మభివృద్ధినొందు నటుల గావించెను. ఈపరస్పరవిరుద్ధము లయినశాసనములను సమన్వయపఱచి సిద్ధాంతము చేయుట బహుకష్టసాధ్యము. రాజరాజనరేంద్రుఁడు కీర్తిశేషుఁ డయినవెనుక వేంగీరాజ్యాధిపత్యమును గుఱించి పక్షము లేర్పడి గొప్ప యుద్ధములు జరిగినమాట సత్యము. ఆకాలమున నీదేశమున స్వపక్షాభిమానులగు వీరనాయకు లెట్టిప్రతిజ్ఞ వహించుచుండిరో యీక్రిందిశాసనమువలనఁ దెలియఁగలదు.

"స్వస్తిసర్వలోకాశ్రయ శ్రీవిష్ణువర్ధనమహారాజు కోనేరిన్మయింగొండాను శ్రీపరాంతక దేవరకు రాజాధిరాజు పూనినపూనికి ఏను నావంశమునవారును శ్రీపరాంతకదేవరను కొలువంగలవారము. ఒరులం గొలువము. ఒరుండు మ మ్మేలెనేని తనయాలిని మాకిచ్చెదువాండు. ఏము ఒరులం గొలిచితిమేని మాయాణ్డ్రవానికిచ్చిన వారము. ఇమ్మార్గము శ్రీభీమేశ్వర సన్నిధానమున సత్యముచేసి ఒగుంగొంటెమి. డకరేమి, లిఖితం వీరరాజేంద్రచోడాచార్యః."

ఇట్లు ఒడ్డవాదిచోడయ వీరంగొట్టనచోడన, వీరంగొట్టమున సూరయ, జంతురునాటి భీమన, రాపర్తిబేతయ, సరుడనాంటి వీరచోడండు ప్రతిజ్ఞలు చేసి శాసనములు వ్రాయించిరి.*

వీటిలో కాలము తెలుపఁబడియుండలేదు. తా మేరాజు కొఱకు ప్రతిజ్ఞచేసి యుండిరోవానిపే రుదాహరింపఁబడినది. అతఁడు పూర్వచాళుక్యులయు, చోడులయు బిరుదములను వహించియుండెను. 'సర్వలోకాశ్రయ, విష్ణువర్ధన బిరుదములు' పూర్వచాళుక్యులును, 'కోనేరిన్మయిం

* సౌతిండియన్ ఇన్‌స్క్రిప్షన్సు. సం. 4. 1622—1275.

గొండారు, పరాంతక దేవర' అను బిరుదములు చోడులును వహించి యుండిరనుట వాస్తవము. వీనిలో నుదాహరింపఁ బడినరాజు రెండు వంశములకు సంబంధించినవాఁ డగుటచేత నాబిరుదములను వహించుట కర్హుఁడై యుండెను. మన మెఱిఁగినంతమట్టుకు నట్టి బిరుదములను వహించినవాఁడు పూర్వచాళుక్యుఁడగు రాజరాజనరేంద్రుని కుమారుఁడు, రాజేంద్రచోడుఁ డనుపేరుగల కులోత్తుంగుఁ డయి యున్నాఁడు. రాజ రాజనరేంద్రుడుగాని, వానిసవతితమ్ముఁడు విజయాదిత్యుఁడుగాని వాని కుమారుఁడు శక్తివర్మగాని చోడబిరుదములను వహించియున్నట్టు గాన రాదు. అట్లేకులోత్తుంగునకు పూర్వమున నున్న చోడరాజు లెవ్వరును పూర్వచాళుక్యులు వహించిన బిరుదములను వహించియుండ లేదు. మఱియు నాశాసనముల లిఖించిన లేఖకుని పేరు రాజేంద్రచోడాచారి. ఒకటి రెండుశాసనములిలో వీరరాజేంద్రచోడాచారి అనికూడ గలదు. 'రాజేంద్రచోడ' అనునది తండ్రికి యువరాజుగ నుండినపు డున్న కులోత్తుంగుని కిఁగల మొదటినామము. నిశ్చయముగా యువరాజు నెడగల భక్తి విశ్వాసములను జూపుటకే యువరాజు నామమును లేఖకుఁడు గూడ వహించియుండెను. ఇంతియగాక యాలేఖకుఁడు రాజునకు ప్రియుఁడును, ముఖ్యలేఖకుఁడుగను గూడ నుండెను. ఎందుకన నతనికాలమున నాతని శాసనములను బెక్కింటిని నతఁడే లిఖయించి యుండెను. కనుక రాజేంద్రచోడాచారి వీరరాజేంద్రుని భృత్యుఁడుగాఁడు. కులోత్తుంగుని, వాని యధికారమును నాశనముఁ జేయుటకై ప్రయత్నించెడు బలవంతుఁడగు శత్రువు కులోత్తుంగునకుఁ గలడని యాశాసనములు చాటుచున్నవి. ఇవు డాశత్రువెవ్వరో, ఎందుకొఱకు ద్రాక్షారామ భీమేశ్వర సన్నిధానమున నట్టిభయంకరము లయిన ప్రతిజ్ఞల నేల పూనవలసి వచ్చెనో మనము పరిశీలింపవలసి యున్నది.

వీరచోడుని చెల్లూరిశాసనములో తనపినతండ్రియగు నేఁడవవిజయాదిత్యుని పరాక్రమమునఁ బంచాననుఁడని కులోత్తుంగుఁడు చెప్పినట్లు వ్రాయఁబడియుండెను. ఇట్లుండు నేకాలమునందును కులోత్తుంగుఁడు

విజయాదిత్యునియెడ శత్రుత్వముగాని, శత్రుభావముగాని కలిగియుండె
నని తలంచుటకు సాధ్యపడదు. అట్లే విజయాదిత్యుఁడు తనయన్నకుమా
రుని రాజ్యమునుండి కుటుంబముతో వెడలఁగొట్టి అన్యాయముగా
రాజ్య మాక్రమించుకొన్నాఁడని నమ్ముటకు సాధ్యము కాదు. ఇదే నిజ
మైనయెడల వేంగీరాజ్యమునకు రాజప్రతినిధిగా తనకుమారుఁడయిన
వీరచోడుని నియమించిన పదునైదుసంవత్సరముల తరువాత తనపితృ
వ్యుఁడగు విజయాదిత్యునిగుఱించి యట్టి గౌరవాస్పదము లయినవిశేష
ణముల నుపయోగించి ప్రసంగించుట సంభవింపదు. ఆశాసనములోనే
యీయూహను బలపఱచునట్టి మఱియొకవాక్యము గలదు.

'చోడరాజ్యాభిలాషి యై వేంగీరాజ్యమును పూర్వము తనపితృవ్యుఁ
డయిన విజయాదిత్యున కొసంగగా నాతఁడు పదునైదు సంవత్సరములు
పరిపాలించెను. అతనివెనుక కులోత్తుంగుని పెద్దకొడుకగు రాజరాజు
(రెండవ) వేంగిరాజ్యమును బొంది యొకసంవత్సరము మాత్రము
రాజభారము వహించెను'. ఇప్పుడీవాక్యము మనల మఱికొంచెము దూర
ము ముందుకు తీసికొని పోవుచున్నది. విజయాదిత్యుని తరువాత
నేయాటంకమును లేకుండ రాజ్యము సులువుగా కులోత్తుంగుని కుమా
రుఁడగు రాజరాజునకు వశమయ్యె ననియు, నెట్టికలవరమును లేకుండ
సక్రమముగా నాతని పరిపాలనము యథావిధిగ జరుగుచుండెననియు
బోధపడగలదు. కనుక చోడరాజ్యము నభిలషించి రాజేంద్రచోడుఁడు
వేంగిరాజ్యమును తనపితృవ్యుఁడగు విజయాదిత్యునికి నొసంగె
నని చెప్పినమాట విశేషప్రాముఖ్యమును వహించునదియై యుండెను.
ఇందువలన విజయాదిత్యునకును, ఆతనియన్నకుమారుఁడైన రాజేం
ద్రచోడునకు మనస్పర్థలు కలవేమో యని యనుమానింప నగత్యము
లేదు.

అట్లయిన యీశత్రు వెవ్వరై యుండును? పశ్చిమ చాళుక్యులు కారను
మాట సత్యమని తెలిసికొనుచున్నాము. వీరరాజేంద్ర చోడ చక్రవర్తి

యే శత్రువని నిస్సందేహముగాఁ జెప్పఁదగును. అనేక కారణములవలన వీరరాజేంద్రుఁడు వేంగీరాజ్యముపై దృష్టిఁబఱపి యుండెను. అతఁడు వేంగీరాజ్యమును గలుపుకొని తన రాజ్యమును, తనయధికారమును విస్తరింపఁ జేయవలయు ననియు పెఱుగు చున్న పశ్చిమ చాళుక్యుల యధికారము నడ్డుకొనవలె ననియు నత్యాతురముతో నుండెను. ఈవేంగీ రాజ్యమును తమకు లోఁబడిన సామంతరాజ్యముగ నుంచు కొనవలయు నని చోడులును, పశ్చిమ చాళుక్యులును మూఁడుతరముల నుండి పోరాడుచుండిరి. వేంగీరాజ్యమును స్వాధీన పఱచుకొనవలయు నని వీరరాజేంద్రుఁడు పెక్కుమాఱులు వేంగీరాజ్యముపై దండెత్తి వచ్చినటులు వాని శాసనములను బట్టి తెలిసికొనఁ గలము. ఈదండ యాత్రల నన్నిటను నాతఁడు విజయముగాంచి యుండలేదు. మఱియు నీయుద్ధములలో కులోత్తుంగుఁడు పశ్చిమచాళుక్యులయు, పూర్వగాంగులయు తోడ్పాటుతో వారలను దఱిమివేసి, వేంగీరాజ్యము యొక్క స్వాతంత్ర్య గౌరవమును నిలిపియుండవచ్చును. కనుక వీరరాజేంద్రుఁడు పశ్చిమచాళుక్యులతోడి పోరాటములలో, అనఁగా ౧౦౬౩-౭౦ సంవత్సరముల నడుమ నెపుడో యొకింత జయము యొక్క సూచనలు గానఁబడినప్పుడు ద్రాక్షారామములో భీమేశ్వర సన్నిధానమున స్థానిక నాయకులు ప్రతిజ్ఞలుచేసి తమశాసనములను వ్రాయించియుందురు. డాక్టరు అయ్యంగారును, వారియోచన ననుసరించెడు తదితరపండితులును చరిత్రప్రాముఖ్యమును గాంచిన వీరచోడుని శాసనమునువిస్మరించి, కులోత్తుంగుని వీరరాజేంద్రునికి యువరాజునుగఁ జేసి యతనికి విజయాదిత్యునకు వైరము గలదను వింతసిద్ధాంతమును గల్పించుటలో పొరబడి రని చెప్పదగును. ఏమైనను వీరరాజేంద్రుఁడు తనకాళ్లపైఁబడి వేడికొన్నందునఁ గరుణించి విజయాదిత్యునకు వేంగి రాజ్యము నొసంగితినని తన పెరుంబేరు శాసనములోఁ జెప్పుకొన్నది డంబము కొఱకే గాని, వాస్తవముగా నతఁడు వేంగీరాజ్యమును స్వాధీనముఁ జేసికొని నిరాటంకముగాఁ బరిపాలించినట్లు గన్పట్టదు.

ఇప్పుడు మన మీపండితుల యొక్క వింతసిద్ధాంతము లొక్కొక్క దానిని గొని వివరముగ విషయములను బరిశీలించి యెంతవఱకు సమర్థనీయములో విమర్శించి చూతము. తన ఏన్షెంటు ఇండియా అనుగ్రంథములో డాక్టరు అయ్యంగా రిట్లు వ్రాయుచున్నారు.*

"గంగయికొండ చోళుని అల్లుఁడును, తూర్పుచాళుక్యుఁడు నగు రాజరాజు మరణించెను. అతనికి కనీసము కులోత్తుంగుఁ డను ప్రఖ్యాతనామము గల 'రాజేంద్రుఁ' డను నొక్కకుమారుఁడును, 'కుందవై' యను నొక్క కొమరితయుఁ గలరు. కాని మొదటివీరరాజేంద్రునిసహాయమువలన వేంగిరాజ్యము కులోత్తుంగుని పితృవ్యుఁడగు విజయాదిత్యునిపర మయ్యెను. ఇందుకై పొసఁగిన వివాదము పశ్చిమచాళుక్యుఁడగు వీరరాజేంద్రుఁడు విజయవాడి (బెజవాడ) వద్దజరిగిన యుద్ధములో విజయమును పొంది వేంగిరాజ్యపీఠమున విజయాదిత్యుని గూరుచుండఁబెట్టెను."

కాని దిగువనురాజేంద్రచోడునకును, మొదటివీరరాజేంద్రునకును యువరాజుగనుండి "వాయిరాగర"మను ప్రదేశమున నేనుఁగులను బట్టుటయు, సక్కరకొట్ట దుర్గమున ముట్టడించుటయు, నను రెండు ఘనకార్యములను నెఱవేర్చితినని కులోత్తుంగుఁడు తనమొదటి శాసనములలోఁ జెప్పుకొని యుండె నని డాక్టరు అయ్యంగారు విస్పష్టముగా వ్రాయుచున్నారు.†

తనమేనమామయగు వీరరాజేంద్రునకు యువరాజుగ నుండినయెడ వేంగీరాజ్యమునకై వివాదము కలుగుటకు కారణమేమి? ఎవరినడుమ నట్టి వివాదము సంభవించెను? వాదిప్రతివాదు లెవ్వరు? అయ్యంగారివాదము ననుసరించినను, వేంగిరాజ్యమునకై పొసఁగిన వివాదములో విక్రమాదిత్యుఁడెవరి పక్షమున నుండెనో తెలుపఁబడలేదు. రాజ్యమును న్యాయముగాఁ బొందదగిన హక్కుదారుఁడగు కులోత్తుంగుఁడు వీరరాజేంద్రు

* ఏన్షెంటు ఇండియా, పేజి 121.

† ఐబిడ్ పేజి 124; 180. 181.

నకు యువరాజుగ నుండెను. అతనికి ప్రతిస్పర్థియని చెప్పఁదగిన విజ యాదిత్యుఁడు తనవలన రాజ్యమును బొందినవాఁడేగదా? ఇఁక యుద్ధ మెవరితోడ? నిశ్చయముగా డాక్టరు అయ్యంగారు విషయములను తాఱుమాఱు గావించినా రని చెప్పఁదగును. వీరరాజేంద్రుఁడు తనకు యువరాజును, మేనల్లుఁడు నగుకులోత్తుంగుని విడిచి యెక్కడనో మేన ల్లుని పితృవ్యుఁడగు విజయాదిత్యునికేల రాజ్యము నీయవలసి వచ్చెను? కనుక వీరరాజేంద్రుఁడు విజయాదిత్యునకు వేంగిరాజ్యము నొసంగెననుట సాధ్యమైనదియు, విశ్వసింపఁదగినదియుఁ గాదు. అతఁడెప్పుడును విజ యాదిత్యునకు మిత్రుఁడుగా లేఁడని యీ క్రింది నిర్వివాదాంశముల వలన స్పష్టపడఁగలదు. ఈకాలమున విజయాదిత్యుఁడు వీరరాజేంద్రునకుగర్భ శత్రువును, పశ్చిమచాళుక్యచక్రవర్తియు నగు ఆహవమల్లుఁడను నామాంతరమునఁ వహించిన మొదటి త్రైలోక్యమల్లసోమేశ్వరునకు సామంతుఁడుగనుండి ౩౨౦౦౦ గల నోలంబవాడివిషయమును బరి పాలించుచుండెను. విజయాదిత్యుని మంత్రి యగుదండనాయకసం ధివిగ్రహి దేవపయ్య యొక్క క్రీ. శ. ౧౦౬౬-వ సంవత్సరమున లిఖింపఁ బడిన యొక శాసనములో విజయాదిత్యుఁడు త్రైలోక్య మల్లుని పాద పద్మారాధకుఁ డని వర్ణింపఁబడి యుండె.*

కనుక తనకు శత్రువగు ఆహవమల్లునకు సామంతుఁడుగ నుండిన విజయాదిత్యునకు వేంగిరాజ్యమును వీరరాజేంద్రుఁ డిచ్చె ననుమాట విశ్వసింపఁదగినది కాదు. అందును ముఖ్యముగా కీర్తిశేషుఁడయిన తన సోదరుఁడు వేంగిరాజ్యమును జయించి తిరిగి స్వాధీనము చేసికొనవలసిన దని చెప్పినవు డట్టిది సంభవించి యుండదు.

డాక్టరు అయ్యంగారివాదము నిలువఁజాల దనుటకు నవీనముగా వెల్వడిన మఱియొక శాసనప్రమాణము గలదు. పూర్వగాంగులలోని వాఁడయిన అనంత వర్మ చోడగంగుని కొర్ని శాసనములో నిట్లు వ్రా యఁబడి యున్నది. అస్తమించుచున్న సూర్యునివలె విజయా

* సౌతిండియను ఎపిగ్రఫీ అన్యూయల్ రిపోర్టు 1925. పే. 75.

దిత్యుఁడు వృద్ధుఁడైయుండి పడమటి దిశవలెనున్న వేంగిని విడిచిపోవు నపుడు చోడులవలనఁ బెట్టఁబడినకష్టముల సముద్రములో మునిఁగిపోవు చుండ, దీనరక్షకుఁ డయిన తనతండ్రి రాజరాజు విజయాదిత్యుని పడ మటి రాజ్యమునఁ జాలకాల మైశ్వర్య మనుభవించునటుల గావించెను.* ఇందుఁ దెలుపబడినటుల విజయాదిత్యునకు కష్టములను గలిగించి బాధిం చినచోడు లెవ్వరు? కులోత్తుంగున కాకాలమున సైన్య మున్నట్లుగాని, అతఁడు స్వతంత్రిముగాఁ బ్రవర్తించినట్టుగాని, శాసన ప్రమాణములు గన్పట్టవు. మఱియు నతఁడు చాళుక్యుఁడు గాని చోడుఁడుగాఁడు. అది యునుగాక మనఃపూర్వకముగా నిష్టముతోఁ దనపితృవ్యునకు రాజ్యము నొసంగి యుండి యతని బాధించె ననుటయు విశ్వసింపఁదగినదికాదు. డాక్టరు అయ్యంగారు విశ్వసించు రీతిగా వీరరాజేంద్రుఁడు తన పెరుం బెరు శాసనములో డంబముగాఁ జెప్పుకొన్నట్టు విజయాదిత్యునకు రాజ్యము నొసంగినమాట వాస్తవమే యైనయెడల విజయాదిత్యుని కొఱకు తూర్పుగాంగ రాజయిన రాజరాజు చోడుల నేల యెదుర్కొన వలసి వచ్చెను? కనుక డాక్టరు అయ్యంగారును వారిపక్షమువారును వీరరాజేంద్రుఁడు వేంగిరాజ్యమును విజయాదిత్యున కొసంగె నని చెప్పు టలోఁ బొరబడి రనుట స్పష్ట మగుచున్నది.

రాజరాజనరేంద్రుని మరణానంతరము వీరరాజేంద్రుఁడు వేంగీరాజ్య ముపై పలుమాఱు దండెత్తె ననుటను డాక్టరు అయ్యంగారు నమ్ముచు న్నారు. వేంగీరాజ్యముపై తనవాఁడైన విజయాదిత్యుని పట్టాభిషిక్తుని గావించియున్నప్పుడు ప్రతిసంవత్సరము దండయాత్ర లేల సాగింప వలసి వచ్చెను? విజయాదిత్యుఁడు శత్రువు కాని యెడల యెవ్వ డెవ నితో యుద్ధము సేయుచుండెను? వేంగీరాజ్యము పాలించుచున్న రాజె వ్వరో. ఆతనికి ప్రతిస్పర్ధిగా నిలిచి రాజ్యముకొఱకు వివాదము పెట్టు కొన్న దెవ్వరో, డాక్టరు అయ్యంగారు వక్కాణించి యుండ లేదని యిది వఱకే తెలిపి యుంటిని. విజయాదిత్యుని దయతో కులోత్తుంగుఁడు

* న్సుత్రా. పే 128. బంతులు 80-91.

వేంగీరాజ్యము పై నిలిపి యుండెనని యిదివఱకె తెలుపఁబడి యుండెను. (వీరచోడుని చెల్లూరు శాసనము చూడుఁడు) కాబట్టి కులోత్తుంగుఁడు మొదటి వీరరాజేంద్రునకు యువరాజుగ నుండలే దనియు, విజయాదిత్యుఁడు వీరరాజేంద్రునివలన వేంగీరాజ్యముపై నిలుపఁబడి యుండ లేదనియు స్పష్టమగుచున్నది. వీరివాద మిట్లుండ నింక ప్రొఫెస్సరు వేంకటరామయ్యరు గారు కులోత్తుంగుఁడు తనపిత్రార్జితరాజ్యమగు వేంగీరాజ్యమునకు తనపితృవ్యుఁడగు విజయాదిత్యుని తనకుఁ బ్రతినిధిగాఁ బట్టాభిషిక్తుని గావించిన విషయము నొప్పుకొనుచు చోడసామ్రాజ్యాభిలాషి యై ముందు క్రమముగాఁ దగు కాలములోఁ బొందవచ్చు నను ధైర్యముతో ౧౦౬౩-వ సంవత్సరములో వీరరాజేంద్రునకు యువరాజుగనుండఁగోరి,యట్లు గావించె నని వాదించుచున్నారు.*

ఇయ్యది వీరచోడుని శాసనములో కులోత్తుంగుఁడు మొదట వేంగీరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడై క్రమక్రమముగా కేరళ, పాండ్య, కుంతలములను ఎల్లదేశములను జయించి పిమ్మట చోడసామ్రాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁడయ్యె నని తెలుపఁబడిన యభిప్రాయమునకు వ్యతిరేకమైనవిరుద్ధవాద మై యున్నది.

వీనివలన వీరరాజేంద్రునకు యువరాజు నగుదు ననుతలంపుతోగాని,లేక ముందు క్రమముగా చోడసామ్రాజ్యము పొందుదు ననుతలంపుతోఁ గాని, వేంగీరాజ్యమును విడిచిపెట్టి యుండ లే దనియు, చోడసామ్రాజ్యసింహాసనమును పొందుకోరికతోనే తన పితృవ్యునకు వేంగీరాజ్యము నొసంగె ననియు స్పష్టపడుచున్నది.

౩.క మూఁడవ విషయము.

మణిమంగళము శాసనములో గంగయికొండ చోడుఁడు తనకు తండ్రిగగాక తన తండ్రియొక్క కనిష్ఠసోదరునిగా రాజేంద్రదేవుఁడు

* 1925 వ సం॥ మద్రాసులో జరిగిన ఓరియంటల్ కాన్ఫరెన్సు ప్రొసీడింగ్సు పేజి. 143. 145 చూడుము.

చెప్పఁబొనియున్నవాడు.[1] దీనినిబట్టి కుంభకోణము కాలేజిపండితు లగు యల్. శ్రీనివాసయ్యరుగారు రాజాధిరాజు, రాజేంద్రదేవుఁడు మొదటి వీరరాజేంద్రుఁడు గంగయికొండచోడుని పుత్రులు గారనియు, సోదర పుత్రులనియు వ్రాయుచున్నారు. దీనిని జయంగొండారుకవి బల పఱచుచున్నాఁడు. (చూ. 1927 మార్చి 23వ-తేది హిందూ.) కనుక కులోత్తుంగుఁడు గంగయికొండచోడునకు దౌహిత్రుఁడగుటవలనఁదన మేనమామ యగు వీరరాజేంద్రునికంటెను, అతనికుమారుఁ డగు అధి రాజేంద్రునికంటెను చోడసామ్రాజ్యమును బొందుటకు నెక్కువహక్కు కలిగియుండెను. అప్పు డిట్లు జరిగియుండవచ్చును. ౧౦౬౨వ సంవత్సర ములో తూర్పుచాళుక్యుఁ డగు రాజరాజు మరణము నొందినతరువాత వానికుమారుఁడగు కులోత్తుంగుఁడు వేంగిరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుఁ డయ్యెను. కొద్దికాలమునకుఁ బిమ్మట కులోత్తుంగుని. మామగా రగు రాజేంద్రదేవుఁడుకూడ మరణముఁ జెందెను. అప్పుడు కులోత్తుంగుఁడు గంగయికొండ చోడునకు దౌహిత్రుఁ డగుటవలన మామగారియనం తరము చోడసామ్రాజ్యమున కభిషిక్తుఁడు కావలయు నని కొంతకాలము నుండి యుబలాటము పడుచున్నవాఁడుగావున మామగారిమరణవార్త విన్నవెంటనే వేంగిరాజ్యమున పితృవ్యుఁడగు విజయాదిత్యుని నిలిపి, తాను దక్షిణదేశమునకుఁ బోయెను. అనేకహేతువులచే నతఁ డిట్లు గావించి యుండవచ్చును. పశ్చిమచాళుక్యులకును చోడులకును గల తగవులకెల్ల మూలకారణమైయున్న వేంగిరాజ్యమును కేవలము బాలు రుగా నున్నతనకొమాళ్ల స్వాధీనములో నుంచుటకంటె, తనపితృవ్యుని స్వాధీనములో నుంచుట యుక్తమని తలంచి యుండును. ఇదియును గాక మఱియొక కారణముగూడఁ గన్పట్టఁగలదు. తనపితృవ్యుఁడగు విజయాదిత్యునియెడ నాతనికి భక్తివిశ్వాసములు మెండు. వేంగిరాష్ట్ర మునఁదాను లేనికాలమునఁ దనపితృవ్యుఁడు తనపక్షమున నుండుటవలనఁ స్వదేశములోఁ దనయధికార మెక్కువగా బలపడు నని యాతఁడు తలంచి యట్లు చేసియుండవచ్చును.

---

1 చూడు. సౌతిండియన్ ఇన్‌స్క్రిప్‌; వాల్యూం 8 పార్టు 1, పేజీ 59.

కాని, చోడరాజ్యములోఁ గులోత్తుంగుఁడు తలంచినట్లు జరుగ లేదు. దుర
దృష్టవశమునఁ గులోత్తుంగుడు రంగము చేరునప్పటికే వీరరాజేంద్రుఁడు
చోడసామ్రాజ్యమున కభిషిక్తుఁడు కావలయు నని చాలకాలమునుండి
కోరికతో నుండుటచేతఁ దనస్థానమును విడిచి బహుదూరము వచ్చిన
వాఁడగుటచేత, వేంగీరాజ్యమునకుఁ బోఁదలంచుకొనలేదు. కాని వీర
రాజేంద్రచక్రవర్తి విశేషపరాక్రమవంతుఁ డగు ప్రతిస్పర్థిగ నేర్పడుట
వలన నతనికోరిక సులువుగా ఫలింపలేదు. కావునఁ గులోత్తుంగుఁడు
తనప్రతిస్పర్థిని జయించి, చోడసామ్రాజ్యమును సంపాదించుటకై వీర
రాజేంద్రుని పరిపాలనకాలమునంతను (అనఁగా నేఁడేండ్లకాలము)
ప్రవాసమునఁ గడగండ్లుపడుచు కాలముఁ గడుపవలసి వచ్చెను.

అతఁడు యువకుఁడుగా నున్నకాలమున సక్కరకొట్టమును జయించి
వాయిరాగరమునే నేనుఁగులను బట్టుకొనుట జరిపియుండె నని శాసన
ములలోఁ జెప్పఁబడి యుండెను. ఇయ్యవి యాతఁడు రాజమహేంద్ర
వరమునఁ దనతండ్రికి యువరాజుగ నుండినపుడు జరిపినవేగాని తన
తాత గంగయికొండచోడునకు గాని, తనమేనమామ వీరరాజేంద్రుడు
నకుగాని యువరాజుగ నుండినపుడు జరిపినవి కా వని మనము తెలిసి
కొనఁ గలము. వేంగిరా జగు రాజరాజనరేంద్రుఁడును, చక్రకొట్య
మణ్డలాధీశ్వరుఁడగు ధారావర్షుఁడును నొండొరులతో వైరములు
గల్పించుకొని పోరాడుచుండి రనియు, సమయము చిక్కినపు డొండొ
రుల రాజధానీ పట్టణములను దగులఁ బెట్టుకొనుచుండి రనియుఁ గొన్ని
శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది.[1]

ఇందువలన చక్రకొట్యమండలముపై (బస్తరురాజ్యము) కులోత్తుంగుని
దండయాత్రకాలమును నిర్ణయించుటయు, నాకాలమున నెవనికి యువ
రాజుగ నుండెనో తెలిసికొనుటయు, సాధ్యము కాగలదు. ధారావర్షుని
కడపటిసంవత్సర మాతనిసామంతులలో నొక్కఁ డగు మహామండ
లేశ్వర చంద్రాదిత్యునిశాసనములో నుదాహరింపఁబడిన ౧౦౬౦ గా

1 ఎపి. ఇండి. సం 6. పే. 25.

ఎత్తుకొనవచ్చును. ఈశాసనములో ధారావర్షుని రాజధాని బరసూరు పట్టణములో చంద్రాదిత్యుఁడు తనపేరిటఁ జంద్రాదిత్యసముద్రమను పేరిట నొకచెరువుఁద్రవ్వించి దానికట్టమీఁదను చంద్రాదిత్యేశ్వరుఁడను పేరుతో నొకశివాలయమును నిర్మించినట్లు తెలుపఁబడినది. ఈశివాలయపోషణార్థ మతఁడు ధారావర్షునినుండి యొకగ్రామమును గొని దానము చేసినట్లుగాఁ దెలుపఁబడినది. ఈచంద్రాదిత్యుఁడు చోడుఁడనియు, కాశ్యపగోత్రుఁ డనియును, కడపమండలమును బాలించిన పూర్వచోడులతో సంబంధముగలవాఁడనియు, కులోత్తుంగుని పక్షమున నాతనితో దండయాత్రవెడలివచ్చె ననియు, అతఁడు జయింపఁబడిన రాజ్యములోనుండి తరువాతఁ గొంతకాలమునకు నచటనే స్థిరపడి ధారావర్షునికి సామంతుఁ డయ్యెననియు శాసనపరిశోధకులు చెప్పుచున్నారు.[1]

ఇట్టిపరిస్థితులు వేంగిచక్రకోట్యమండలముల మధ్య జరుగుచుండిన యుద్ధములు ముగిసినపిమ్మట గొంతకాలమునకు గాని సంభవింపవు. కనుక ౧౦౬౦ లేక ౧౦౫౮ లకు పూర్వమే యుద్ధము ముగిసియుండును; గనుక నాయుద్ధములలోఁ బాల్గొన్నకులోత్తుంగుఁ డాసంవత్సరములకుఁ పూర్వమె తనతండ్రికి యువరాజుగ నుండి నడిపియుండ వలయును గాని, గంగయికొండచోడునికి గాని, వీరరాజేంద్రచోడునికి గాని యువరాజుగ నుండి జరిపినవి కా వని బోధపడఁగలదు.

తండ్రిమరణానంతరము కులోత్తుంగుఁడు వేంగిరాజ్యమును బొందియుండియుఁ దనకై చోడరాజ్యమును సంపాదింపఁ గోరి, ఎందుకు వేంగీరాజ్యమును పితృవ్యునకు విడిచిపెట్టెనని యొకప్రశ్నము పుట్టవచ్చును. అతఁడు చక్రవర్తియై వేంగీ చోడరాజ్యములను పాలింపవలె ననుపెద్దకోరికతోఁ జేసినపనికాని మఱియొకటి కాదు. ఇతఁడు దీనిని సామాన్యదృష్టితో నాచరింపలేదు, ఇతఁడు మంచిసూక్ష్మబుద్ధిగలవాఁడును, రాజ్యాంగవేత్తయు, మంత్రాలోచనాపరుఁడు నగుట

1 సౌతు ఇండియన్ ఎపిగ్రఫీ 1908—9, 8 పే. పేరా 65.

వలన నెప్పుడును పశ్చిమచాళుక్యులకు సామంతుఁడుగా నున్నతనపిన్న తండ్రిని తనపక్షముననుండి తనకుఁదోడ్పాటుగా నుండుటకై దూరదృష్టితోఁ గావించెను. మఱియు విజయాదిత్యుఁడు తనతండ్రి పరిపాలన కాలమున నత్యాప్తిని గాంచి పశ్చిమచాళుక్యుల యండను జేరియున్న వాఁడుకావున నాతని మనోవ్యథ నుడిపి సంతోషపఱచి తనప్రక్క నుంచుకొనుటకై యుతం డిట్లు గావించెను.

విజయాదిత్యుఁడు ౧౦౬౪ మొదలుకొని ౧౦౬౬ వఱకు నోలంబవాడి విషయమునకుఁ బాలకుఁడుగా నుండి, పశ్చిమచాళుక్య రాజగు మొదటి సోమేశ్వరునకు సామంతుఁడుగ నున్నట్లు శాసనమువలనఁ దెలియు చున్నది.[1]

మఱియు విజయాదిత్యుని రెండవ కుమారుఁడగు శక్తివర్మయొక్క ప్రకటింపఁబడని తామ్రశాసనమువలన నతఁడు ౧౦౬౪-వ సంవత్సరమున వేఁగీరాజ్యమును బరిపాలించుచుండినట్లు గన్పట్టుచున్నది.[2]

ఈసంవత్సరము విజయాదిత్యుని పరిపాలనకాలములో చేరినదైయున్నది. విజయాదిత్యుని ర్యాలితామ్రశాసనములోఁ దాను పుత్రుని యెడఁ గల ప్రేమచేత వానినిరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తునిఁ జేయఁగా నాతఁ డొక్కసంవత్సరముమాత్రము పరిపాలించి, యకస్మాత్తుగా మరణించెననియు, అభిమన్యుఁడు చనిపోయిన వెనుక అర్జునుని రీతిగా రాజధర్మమును, వీరధర్మమునుగూడ పరిపాలించుటకై బుధుల ప్రబోధనమును పురస్కరించుకొని, మరలి రాజ్యాధికారమును వహించితినని చెప్పకొని యున్నాఁడు.[3]

కనుక నాకాలమున దనకుమారుని వేంగీరాజ్యమున నిలిపి, తాను నోలంబవాడివిషయమును బరిపాలింప విజయాదిత్యుఁడు పోయియుండును.

---

1. ఎపి, నం 382—1925 ఆఫ్ సౌతిండియన్ ఎపిగ్రఫీరిపోర్టు 1295. పేజీ. 75. ఎపి. ఇండి. సం 4. పే 313.
2. 1913-వ నం 8 ఎపిరిపోర్టు 1914. పేజీ 88. ప్యారా 10.
3. ఎపి. రిపోర్టు 1925. పేజీ 77. పేరా 5.

ఇతఁడు ౧౦౪౬వ సంవత్సరమునుండి పశ్చిమచాళుక్యులకు సామం
తుండుగా నున్నవాఁడు గావున వారితోడి మైత్రిని బలపఱచుకొనఁగోరి
అట్లు పోయియుండెను. మఱియు విజయాదిత్యుని త్రామశాసనము
లోఁ జెప్పఁబడిన యులంకారమువలన నీతఁ డర్జునివలెనే తనకుమా
రుని వేంగీరాజ్యమున నిలుపఁగోరెను ; కానియదృష్టము వేఱుగా ను
న్నందున నతఁడు మరణించుట సంభవించినది. అభిమన్యుని మరణము
వలెనే శక్తివర్మ మరణముగూడ నుండెనని యందలి యలంకారము
వలన నూహింపవచ్చును. తనతండ్రి యగువిజయాదిత్యుఁడును, సోద
రుఁ డగుకులోత్తుంగుఁడును లేనికాలమున శక్తివర్మ మొదటి వీరరా
జేంద్ర చోడచక్రవర్తితో జరిగిన యుద్ధములో మృతినొంది యుండ
వచ్చును. రెండవశక్తివర్మ చనిపోయినతరువాత స్వల్పకాలము వేంగీ
రాజ్యము వీరరాజేంద్రుని వశమున నుండెను. తరువాత విజయాదిత్యుఁ
డే పూర్వగాంగుఁడైన రాజరాజుయొక్కయు, కులోత్తుంగుని యొక్క
యు బశ్చిమచాళుక్యులయొక్కయుఁ దోడ్పాటుతో వీరరాజేంద్రుని దేశ
మునుండి తఱిమివైచెను.

కులోత్తుంగుఁడు ప్రవాసమున నున్నకాలమున నేమిచేయుచుండెనో,
మన కేమియుఁ దెలియరాదు. అతఁడు పశ్చిమచాళుక్యుఁ డగు నాహ
వమల్లునితోడను, బహుశః తనపినతల్లిపెనిమిటి యగు తూర్పుగాంగ
రాజయిన రాజరాజుతోను, ఆహవమల్లుని కుమారుఁ డగు రెండవ
సోమేశ్వరునితోను మైత్రి నెఱపుచు, వీరరాజేంద్రునిజయించి చోడరాజ్య
మాక్రమించుకొనుటకై సమయముకొఱకు వేచియుండును. ౧౦౭౦ వ
సంవత్సరమున వీరరాజేంద్రచక్రవర్తి మరణించెను ; గాని పశ్చిమ
చాళుక్యచక్రవర్తియగు నాఱవ విక్రమాదిత్యుఁడు తన మామగారగు
వీరరాజేంద్రచక్రవర్తి మరణించగానే వెంటనే కాంచీపురమునకుఁ
బోయి తన బావమఱది యగుఅధిరాజేంద్రునిఁ బట్టాభిషిక్తునిఁగా
వించి, స్వదేశమునకుఁ బోయెను. ఆతని ప్రభుత్వమును దేశములోని
ప్రజ లొప్పుకొనక యతనిఁ జంపివేసి రని బిల్హణుఁడు తనవిక్రమాంక

చరిత్రమున వక్కాణించి యున్నాఁడు. ఆసమయమునఁ గులోత్తుంగుఁడు చోడసామ్రాజ్యము నాక్రమించుకొని, తాను పట్టాభిషిక్తుఁడై, నాటనుండి యవక్ర పరాక్రమముతో నేఁబదిసంవత్సరములు చాళుక్య చోడసామ్రాజ్యములను పరిపాలించెను. అతనిలో రెండు కుటుంబములవారి సత్త్వములును గలిసిపోయి యుభయ వంశములు ప్రఖ్యాతిఁ గాంచిన వగుటచేతఁ గుళోత్తుంగుఁ డనునామ మాతనికి సార్థకమయ్యెను. పుట్టుకచేతఁ దాను చాళుక్యుఁ డయినను, దౌహిత్రుఁడగుటచేత చోడసామ్రాజ్యమునకుఁ గూడ హక్కుదారుఁ డయ్యెను. అతఁడు కాంచీనగర సింహాసనమునఁ జాళుక్యచోడసామ్రాజ్య మను నామముతో చాళుక్య వంశమును నిలిపెను.

రాజమహేంద్రవరము. చిలుకూరి వీరభద్రరావు.

కళింగోత్సవము.

ఒకమహా పురుషుని జయంతి జరుపుట మన కందఱకును పరిచయ
మైన విషయమే! అట్టిమహాపురుషుల కనేకులకు జన్మస్థానమై, చిత్ర
కళలకు శిల్పమునకు సాహసికజీవనమునకు - వేయేల - ఒకజాతిని
మాహాత్మ్యప్రాప్తమైనస్థితికి దీసికొని రాగల నాఁగరకత కాటపట్టయి
అలరారి, నేడు దిక్కుమాలి దైవవశమున నామమాత్రావశిష్టమై
యున్న ఒకానొక రాజ్యము, దేశము, జాతియొక్క స్మారకవర్ధం
త్యుత్సవముజరుపుట అపూర్వ మైనవిషయము. పూర్వచాళుక్యాన్వ
యతిలకుఁ డగురాజరాజ నరేంద్రుని యశోగీతికలు మఱల నొకసారి
వినిపించినయాంధ్రదేశీయేతిహాసపరిశోధకమండలి వారే కళింగరాజ్య
పూర్వవైభవమును వర్ధంత్యుత్సవరూపమున స్మృతిపథమునకుఁ
దెచ్చి, మనల నొకసారి పులకాంకితశరీరులను గావించియుండిరి.
ఆయుత్సవస్మరణమే మనలఁ గన్నులనుండి యొకసారిగా నానంద
విషాద సూచకము లయిన బాష్పకణముల రాల్పఁ జేసి యుండెను.

కళింగమును కాలగర్భమునుండి స్మృతి పథమునకుఁ దెచ్చుటకు
మండలి వారు జరిపిన వైభవస్మారకోత్సవము వేనోళ్లఁ బ్రశంసింపఁ
దగినది. అందలి నిగూఢభావము గుర్తించుట మిక్కిలి కష్టము. దానిని
ధ్యానించుచు నిమీలితనేత్రులమయి ఆనందాబ్ధియందు మునిఁగి
తేలియాడవలసినదే !

కళింగ మిప్పటికి నామమాత్రావశిష్టమై యున్నది. కళింగరాజ్యసీమ
లీనాడుగుర్తించుట కయినను దుస్సాధ్యములై యున్నవి. కళింగప్రజల
ప్రాచీనసభ్యత యెట్టిదో. నిరూపించుటకైన నేటికాళింగుల స్థితి
తోడ్పడుటలేదు. కళింగవైభవము ననుభవించి, కళింగ కవుల కవితార
సము నాస్వాదించిన మహానగరములు నేడు రూపుమాసి జాలిఁగొలుపు
చున్నవి. కాళింగుల లలితకళావైభవము నేడు, అజ్ఞానులచే నిరరుల

కారోపింపఁబడి, ఏతద్గౌరవము వారిచే ననుభవింపఁబడుచున్నది. ఇంతేల? నేటికళింగమునకు ఊరునుఁ బేరును ప్రతిష్ఠయును లేకుండఁబోయి నది. సముద్రాంతరసీములకు సాహసముతో నరిగి, తమయుత్కృష్టనాగ రకతను ధర్మములను కళలను వ్యాపింపఁజేసి కీర్తనీయులయిన ప్రాచీన కాళింగుల ప్రతిభను స్మరించు కాళింగుఁడొకఁడైనను లేనికాల మిది. మండలివారు జరిపినయుత్సవము లోకమునకు కంఠ్లు తెఱచినది. కాల వశమున మందులయినవారికి జీవశక్తిని పోసినది. 'నేను కాళింగుఁడ'నను గర్వము ప్రతికాళింగుని హృదయమునందును మొలకలెత్తి వృద్ధిఁజెందు టకుదోహదముగావించినది. ఇంతదనుక విస్మృతమై, శిలాతామ్ర శాస నావశిష్టమైయున్న దివ్యచారిత్రమును పునస్స్మరణ గావించుటకు పరి శోధనకై ఉత్సాహోదగ్రుల నీయుత్సవము పురికొల్పినది.

కాళింగులు ఓఢ్రజాతీయు లని ఓఢ్రులును, ఆంధ్రజాతీయు లని యాంధ్రు లును, కళింగదేశము ఆంధ్రావనియం దిమిడి యున్నదని ఆంధ్రు లును, ఓఢ్రదేశమునఁ గలసి పోయెనని వాదించుచున్నారు. కాళింగుల భాష పూర్వమేదో నిరూపించుట కవకాశమే లేదు. ఇట్టి విపరీత పరి స్థితులందు కళింగదేశచారిత్రము నన్వేషించుటకు ఈయుత్సవము కారణ మగుచున్నది.

ఈవర్ధంత్యుత్సవ సందర్భమున సమావేశమయిన ఆంధ్రోత్కళచారి త్రిక పండితుల యొక్కయు, కవులయొక్కయు ఉత్సాహము వర్ణనా తీతము. ప్రకృతియుఁ బ్రాచీనకళింగమును సంస్మరించి యొకపరి దుః ఖించియు, నేడు పుత్రకుల దీక్షాస్ఫూర్తికలరి, పరమమూర్తియై, ఆనం దము ననుభవించినదో యన్నట్లు చూపట్టెను, ఒడ లెఱుంగక మహావే గముతో నిండారఁ బొర్లి, ప్రవహించి ప్రాచీనకళింగనగరము నాలిం గనముఁ జేసికొనిన వంశధారాస్రవంతియు, నెడలేక వర్షించిన మేఘుఁ డును, రాష్ట్రాంతర భూములనుండి యొంతేని శ్రమలకోర్చి యేతెంచిన మహనీయులును దీనికి సాక్షిభూతులు.

ఇట్టివర్ధంతులు ఎన్నోని జరుపవలసి యున్నది. ఆంధ్రులచరిత్రమును వారిమహాపురుషుల యశోదీప్తులును ప్రతియాంధ్రుని హృదయ సీమ లందును వ్యాపించి ప్రజ్వరిల్లవలయును. కొండవీటి రాజమహేంద్రవర ముల రెడ్డిరాజుల ప్రాభవములు, పల్నాటివీరుల సాహసపటిమ, కాకతీ యుల తేజోవిలాసము, విజయనగరాంధ్రుల వైభవస్ఫూర్తి, మఱల మఱల మనకండ్లయెదుటఁ బ్రదర్శితము కావలయును.

భావనామూర్తులయిన కవులచే గేయ రూపక అద్భుత కథారచనరూప మునఁ గీర్తింపఁ బడవలయును. నాడే ఆంధ్రుల భాగ్యోదయభానుఁడు తెలుఁగు సీమల వెలుఁగఁగలఁడు. మండలివారు రాబోవుసంవత్సరము లందు, గిరిన అమరావతి, ధరణికోటలందు శాతవాహనుల క్షాత్రతేజ మును, ఓరుగంటి మంటికోటబురుజులమీఁద గాకతీయశౌర్యవైభవము ను, కార్యమపూఁడి రణరంగమున పల్నాటివీరుల సాహసకీర్తులను. కొండవీటి గిరిదుర్గమున రెడ్డిరాజుల విద్యాగోష్ఠిని, మహానవమి మం టపమున సాళువనారసింహ, కృష్ణదేవ అచ్యుతరామరాయాదులనాటి ఆంధ్రుల పౌరుషమును, మధుర తంజావూరులందు 'ఆంధ్రనాయక రాజుల సుఖ కవినోదప్రసంగములను ఒకసారి స్మరింపఁజేయుదురుగాక.

రాజమహేంద్రవరము. భావరాజు వేంకట కృష్ణరావు.

జైనులమతకథలు – ౨ అంజనచోరుడి కథ.

శ్లో. సైవైకా సుగతిః, తదేవ చ సుఖం, తేఏవ దృగ్బోధనే,
సిద్ధానా మపరం యద స్తి సకలం, త న్మే ప్రియం నేతరత్,
ఇ త్యాలోచ్య దృఢం తఏవ చ మయా చి త్తే ధృతా స్సర్వదా,
త ద్రూపం పరమం ప్రయాతు మనసా హిత్వాభయం భీషణం.

—ఆచార్యపద్మనంది.

ధైర్యానికి గానీ స్థైర్యానికి గానీ, సిరికి గానీ, సంపదలకు గానీ, భారతవర్షమే జన్మస్థానము. అనేకతరగతుల బుద్ధివైభవం కలవాళ్లేమి, అనేకతరహాల చిత్రవిచిత్ర ప్రకృతులు గలవాళ్ళేమి, భారతవర్షంలో కుప్పతిప్పలుగా దొరకుతారు. అందులోనూ ఏరకానికి ఆరకాలు అన్నికాలాల్లోనూ సమృద్ధి. ఈవిషయం ప్రాచీనభరతవర్షపు చరిత్ర పరికిస్తే విశద మవుతుంది. మరి దీనికి తగినకథ ఒకటి వుంది. అది మన అంజన చోరుడిదే. అంజనచోరుడికథ కుపోద్ఘాతంగా జినదత్తశ్రేష్ఠిచరిత్ర కొంచెం చెబితే గాని అసలుకథకు ప్రణాళిక కుదరదు.

జినదత్తశ్రేష్ఠి మగధదేశస్థుడు. అతనిజన్మస్థలం రాజగృహం. ఆకాలంలో రాజగృహాన్ని పాలించేరాజుగారికీ ఈకథకూ అట్టే సంబంధం లేకపోయినా, పేరుమాత్రం సర్వార్థసిద్ధి అనిఅంటారు. జినదత్తుడు మాంచిఆస్తికుడు. జినపాదాబ్జమత్తమధుకరుడు. ఆయన కేవలమూ దైవభక్తి ఆస్తికబుద్ధీ మాత్రమేగాకుండా, దానాలేం ధర్మాలేం వ్రతాలేం ఉపవాసాలేం విశేషంగా ఆచరిస్తూ, ఆకాలంలో పదిమందికీ మేలుబంతిగా వుండేవాడు. దానాలూధర్మాలూ అనడంతోటే చాలమంది పాత్రాపాత్రవివేచనం అక్కర్లేకుండా డబ్బుపారవెయ్యడం అనుకుంటారు. కాని అదికాదు. ఏవిధమైన దానాలూధర్మాలూ చేస్తే, లోకంలో విజ్ఞానమూ విభవమూ వృద్ధి అవుతుందో, దైవభక్తి తరణోపాయం సిద్ధిస్తుందో, అవే దానాలూధర్మాలూ అనాలెగాని తక్కినవి కావు.

శ్రేష్ఠిజినదత్తుడు సంపన్నుడుకూడాను. కాబట్టి అతని ధర్మశ్రద్ధాదులు మరింత రాణించినాయి. జైనశాస్త్రాల్లో ఎన్నెన్ని దేశవ్రతాలూ సామయికవ్రతాలూ చెప్పారో, అన్నీ అతడు ఆచరించాడు. పుస్తకదానము విద్యాదానము ఔషధదానము మొదలయిన లోకహితాన్ని చేసేవిన్నీ, తన్మూలకంగా ఆముష్మికాన్ని సాధించేవిన్నీ అయినదానా లెన్నెన్ని వున్నవో అన్నీ చేశాడు. చివరదశలో విరక్తిగా ఆధ్యాత్మికోపాసన చేస్తూ కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు.

ఇట్లా వుండగా ఒకమాటు కృష్ణపక్షచతుర్దశి వచ్చింది. ఆనాడు అర్ధరాత్రివేళ శ్మశానానికి పోయి జినదత్తుడు కాయోత్సర్గాన్ని ఆచరిస్తూన్నాడు. సరిగ్గా ఆసమయానికే అమితప్రభుడనీ విద్యుత్ప్రభుడనీ ఇద్దరు దేవతలు లోకసంచారం చేస్తూ, ఆశ్మశానం దగ్గరికి వచ్చారు. అందులో అమితప్రభు డన్నాడుగదా - 'నేస్తమా ! చూచావోయి ఈశెట్టిని. మహాగట్టివాడుగా వున్నాడు. ఇంతగాఢాంధకారంలో - ఇంత నిశ్చలమైనమనస్సుతో ఇతడు కాయోత్సర్గం చేస్తున్నాడు. దృఢనిశ్చయం అనేది ఒకటి వుందీఅంటే - ఎవ్వడైనాసరేనోయ్ శ్రేయస్సు సాధిస్తాడు'

అమితప్రభుడి స్వభావంవంటిదిగాదు విద్యుత్ప్రభుడిదీ. ఆయనకు 'పరగుణపరమాణూన్ పర్వతీకృత్య' వుంటే, ఈయనకు దానికి భిన్నంగా, 'పరజనపరివాదాన్ పర్వతీకృత్య' అనే స్వభావం వుంది. ఆయన పైకి ఎప్పుడూ ఏమీ అనకుండానే లోలోపల్లో లోలోపలనే గుణగ్రాహిత్వాన్ని ఇముడ్చుకుంటాడు. కాని ఎప్పుడైనా కర్మంజాలక అన్నాడా, విద్యుత్ప్రభుడు వెంటనే కృశానువిశ్వాసనుసేస్తాన్ని వెల్లడిస్తాడు. ప్రస్తుతం జినదత్తుడివిషయంలో గూడా ఈయనసంగతి ఇల్లాగే అయింది. అమిత ప్రభుడిమాటను చెవినిసోకనీయకుండా విద్యుత్ప్రభు డన్నాడుకదా - ఆఁ దొరికినాదొరికినాడయ్యా దొరగారి ప్రశంసకు పాత్రము ! ఏమిటో ! ఈల్లాంటి చలచిత్తులూ దాంభికులూ, కాయోత్సర్జనం చేయబూనితే, ఇంకనైన విద్యలు అసలే లేకుండా పోవాలె. హరిః - ఓం అన్న ప్రతీవాడూ అవధానే కాగల్గితే, లోకం నిలవద్దూ. ఇంతకూ నాకు నమ్మకం లేదు ఇటువంటి జాప్యాలు!

తర్వాత క్రమంగా వారిద్దరికీ మాటపట్టింపు వచ్చింది. పరీక్ష చేతామంటే పరీక్ష చేతా మనుకొన్నారు. అమితప్రభుడు గెలుపు తనదే అని అన్నాడు. విద్యుత్ప్రభుడు 'ఇంతకుముందే గదా ఇద్దర్ని పరీక్షించి వచ్చాము. ఈప్రునుకుడు మూడోవా డవుతా' డన్నాడు. ఈదెప్పుడుమాటలకు అమితప్రభుడు కోపించుకొని, సరే కథ కానీ అన్నాడు. వెంటనే విద్యుత్ప్రభుడు తనవిద్యాప్రభావంచేత జినదత్తుడికి ఎన్నివిఘ్నాలో కలుగచేయ నారంభించాడు.

కాని వీరిద్దరి పంతాలూ పాపం జినదత్తుడిపాలికి 'పిల్లికి చెలగాటం ఎలుకకు ప్రాణసంకటం' లాగా అయింది. అయినా ధీరప్రజ్ఞుడు కాబట్టి, 'అన్నింటికీ చలింపక నిలిచాడు. 'అయిందా?' అని అమితప్రభు డన్నాడు. నీకే ఈమాటు గెల్పా వన్నాడు. విద్యుత్ప్రభుడు. అంతట వారిద్దరూ కూడబలుక్కొని జినదత్తుణ్ణి సమీపించి అన్నారు - 'అయ్యా; జినదత్తా! ఇటు చూడు. మేము సిద్ధులము. నిన్న ఈరాత్రంతా పరీక్షించి నీనిశ్చలత్వానికి అబ్బురపడ్డాము. కాబట్టి నీకేదైనా కోరిక వుంటే చెప్పు. ఇచ్చి వెళ్లతాము' అన్నారు. జినదత్తుడు లేచి నమస్కరించి అన్నాడు - 'అయ్యా ! ధన్యుణ్ణి అయ్యాను. మీలాంటివారిదర్శనమే అనేకకోర్కెలను కురుస్తూ కల్పవృక్షాలనుకూడా

ధిక్కరింపబడాలి వుంటుంది. అందులో నాబోటివానిపై దయగలగడం అనేది పిచ్చు కుంటువానిపై గంగాప్రవాహం వంటిదిగదా. అయినా కోరుకోమ్మంటే కోరుతాను.

దేవు లిద్దరూ తప్పకుండా కోరమన్నారు. "అల్లాగైతే నాకు మరే ఏకోర్కెలూ లేవు. వలసినన్ని సంపద లున్నాయి. ఏదో జినభగవానుని కృపవల్ల పుత్త్రులూ కళత్రం వగైరా లన్నీ చక్కగానే వున్నాయి. ప్రపంచంలో ఎన్నెన్ని జైనదేవాలయా లున్నవో, వాటి నన్నింటినీ రోజూ సందర్శించి వస్తూవుండవలె నని వుంది. ఇది లభించే సాధనం ఏదైనా వుంటే, దయచెయ్యండి" అన్నాడు.

జినదత్తుడి భక్తిభావానికి మెచ్చుకొని వారుభయులూ అతడికి ఆకాశగామిని అనేవిద్యను ఇచ్చారు. జినదత్తుడికోర్కె సఫలమైంది. అతడను కున్నాడుగదా—

శ్లో. యైర్నిత్యం న విలోక్యతే జినపతి ర్నస్మర్యతే నార్చ్యతే,
న స్తూయేత న దీయతే మునిజనే దానం చ భక్త్యా పరం,
సామర్థ్యే సతి తద్గృహాశ్రమపదం పాషాణనావా సమం,
తత్రస్థా భవసాగరేఽతివిషమే మజ్జంతి నశ్యంతి చ.

—పంచాశిక.

[అనగా-తగినంతసామర్థ్యం వుండిన్నీ - అందుకు దగ్గ సంపదకూడా వుండిన్నీ ఎవ్వడు ప్రతినిత్యమూ తప్పకుండా జినేశ్వరుని సందర్శింపబూనడో, సందర్శనం ఒకవేళ అసంభవమైనా, నోట ఒక్కమాటైనా స్మరించడో, దేశకాలపాత్రాదులు అనుకూలంగా వుండికూడా, అర్చింపనైనా అర్చింపడో, తుదకు నోటితో స్తుతింపనుకూడా స్తుతింపడో, మునులకు దానముకూడ నీయడో వాడిదికూడా వక గృహస్థాశ్రమమనే అనిపించుకొంటుందా? అది గృహస్థాశ్రమంకాదు: కాని మాంచి చట్రాత్తో జేసిన వోడమాత్రం అవును. అట్లాంటి వోడలోఎక్కి సంసారసముద్రాన్ని దాటగోరే వారు ఇక తరించడం మాట అల్లావుంచుదాము. మునిగి నశించడం తప్పదుకదా]

పిమ్మట-అదిమొదలుకొని అతడు ప్రతీదినం జాముప్రొద్దుండగా లేవడమున్నూ, కాలకృత్యాలు తీర్చుకొని సుప్రసిద్ధము లయిన జైనక్షేత్రాలకూ జైనతీర్థాలకూ వెళ్లడమున్నూ, అక్కడినదుల్లో స్నానాలు చేసి, ఆయాదేవతా మూర్తులను దర్శించి పూజించి నుతించి తిర్కారావడమున్నూ, అలవాటైంది. శెట్టిగారు ఈవిధంగా మళ్లా ఇల్లుచేరేటప్పటికి నాల్గు అయిదు గడియల ప్రొద్దు అవుతుంది. అంతట తనవ్యాపారాలు అన్నీ చూసుకుంటూ మధ్యాహ్న కాలానికి వచ్చిన అతిథిఅభ్యాగతీ మొదలయినవారికి పరిచర్యలు చేసుకుంటూ, కాలం గడుపుతూ వుంటాడు. ప్రతీనిత్యం ఇల్లా జరగడం వల్ల అతనిమనస్సుకు అనిర్వచనీయమైన ఆనందమున్నూ కలుగుతున్నది. గుట్టుచట్టంగా దాంభికాలూ ధర్మాసనాలూ లేకుండా, యథాశక్తి దైవారాధనా మొదలయినవి కూడా సంభవిస్తున్నవి. ఇక అతనికి కావలసినదేం వుంటుంది?

౧౬౧

ఎంతగోప్యంగా సంచరిస్తూ వున్నా, లోకంలో ప్రతివాడి చర్యలూ ఎవరో ఒకారు కనిపెట్టేవుంటారు. దానివల్ల లాభంవున్నా, అథవా లేకపోయినా 'ఎక్కడికి పోతాడు ? ఎందుకుపోతాడు ? ఏంచేస్తాడూ ?'—అనే సందేహాలు అల్లాంటివారిని పిశాచాల్లాగ బాధిస్తుంటాయి. కాబట్టే వాళ్లు ఆవేశం పట్టినవాళ్లలాగ, తమజిజ్ఞాస ఏదోరకంగా తేలేదాకా వదలిపెట్టరు. ఇది లోకులకు సహజం.

ఈవిధంగానే జినదత్తుడియింట్లో సోమదత్తుడని వక నౌకరు వుండేవాడు. సోమదత్తుడంటే జినదత్తుడికి చాలా అభిమానం. కారణమేమంటే—వకమాఱు మామూలుగా శ్మశానంలో కాయోత్సర్గం చేద్దామని వెళ్లినప్పుడు, అక్కడ దిక్కులేకుండా పారవేయబడి, యింకా కండ్లనైనా తెరవని పిల్లాడి యేడ్పు వినబడ్డది. వెంటనే ఇతడా పిల్లవాణ్ణి తెచ్చి పెంచి తనయింట్లోనే నౌకరుగా వుంచుకొని పోషిస్తున్నాడు. అది మొదలుకొని ఆకారణం వల్ల - అంటేదిక్కులేనివాణ్ణి తానుపెంచడంవల్ల - అతడికి సోమదత్తుడంటే చాలా అభిమానం. తాను నిత్యకృత్యాలల్లో వ్యాపారకార్యాలు నిర్వహిస్తున్న వేళలలో ఆపిల్లవాడు సర్వదా చేతిక్రింద హాజరుంటాడు. వాడికి తెలియకుండా, మఱి ఏపనులున్నూ జినదత్తుడింట్లో జరగవు. కాని, తెలియందల్లా ఇది వక్కటే.

సోమదత్తుడు-ఆలోచించా డాలోచించాడు.-ఎన్నాళ్లో ఆలోచించాడు. ఏమీ తేలలేదు. అంతకంతకూ సంశయం ఎక్కువైంది. ఎన్నివిధాల పొంచినా, ఎన్నివిధాల అన్వేషించినా, ఎన్నిపనులు చేసినా, అంతుపట్టలేదు. క్రమంగా రాత్రింబగళ్లూ సర్వకాలసర్వావస్థలలోనూ «శెట్టిగారు యెక్కడికి వెడతాడూ? ఏంపనికి? ఎందుకుగాను? ఇంతరాత్రిలో వెడతాడూ? ఎల్లావెడతాడూ? ఎక్కడినుంచి వస్తాడూ ? ఆకాశంలోంచి వూడిపడ్డమోస్తరుగా ఇంతవేగంగా వెళ్ళడం యేమిటి? రావడమేమిటి?"-అనేసందేహాలు అతడికి పిచ్చియెత్తినట్టు చేసినాయి.

చివఱకు వకనాడు ఏం చేశాడంటే, 'ఇక మనం ఇతన్ని పట్టుకోలేము. కాబట్టి స్వయంగానే అడుగుదా' మనుకున్నాడు. అట్లాగే సిద్ధాంతం చేసికొని వకనాడు శ్రేష్ఠిగారు వంటరిగా కూర్చున్నప్పుడు, దగ్గఱికి వెళ్లి నిలబడ్డాడు. అయితే సోమదత్తుడిల్లా అప్పుడప్పుడూ జినదత్తుణ్ణి సమీపించడమున్నూ అలవాటే. ఆయనకూడా చిఱునవ్వుతో ఏంకావాలనో కనుక్కొని వాణ్ణి సమాధానపెట్టడమున్నూ అలవాటే. కాబట్టి జినదత్తుడు అడిగాడు - 'ఆఁ చెప్పు. ఏంకావాలె?'

సోమదత్తుడు తనకేమీ అక్కఱలేదని జవాబు చెప్పాడు. అతనిముఖంలో మాత్రం ఏదోకావాలనే కన్పడింది. జినదత్తుడిల్లా రెండుమూడుమార్లు అడగడమున్నూ అతడు అక్కఱలే దనడఁ అయింది. చివఱకు విసుగెత్తి శెట్టి అన్నాడుగదా, 'మఱి ఏమీ లేకపోతే, ఎందుకు, నిలబడ్డావూ?' అని. ఈమాఱుమాత్రం ఎందుకోస్వరం మాఱింది. సోమదత్తుడు నీళ్లునముల్తూ ఆరంభించాడు-'ఏం లేదండీ, మఱీ...మీరూ,......

దినమూ...వెళ్ళతారే, తెల్లవారేసరికి' అనిగంటసేపటికి వాక్యం ముగించాడు. జిన దత్తుడికి అతని అవస్థచూడడంతోనే జాలికల్గింది. అయినా అజాలిని అణచుకొని-నిర్లక్ష్యంగా ఏం వెళ్లితే? వెళ్ళకూడదూ? అన్నాడు.

"కంపితస్వరంతో-లేదండీ. నేనామాట అనలేదు. తెలుసుకుందామని అడిగాను. మీరు తఱుచు ఎక్కడికి .వెళ్లరు. ఇన్నాళ్లనుండీ చూస్తున్నానుగదా! ఏదో విశేషం లేంది. కాబట్టి నన్నుకూ..."అని దిక్కుమొగంతో జినదత్తుడివైపు చూచాడు సోమదత్తుడు. శెట్టిమనస్సు చివుక్కుమన్నది. అంతట ఆయన అతణ్ణి దగ్గఱ కూర్చుండబెట్టుకొని, మొదటినుండి తనకు కాయోత్సర్గంచేసే అభ్యాసము మొదలుకొని, ఆకాశగమనం లభించినంతదాకా, సంగతిసందర్భాలన్నీ చెప్పాడు. చిట్టచివఱకు శెట్టిగారన్నారు గదా-"నాయనా! సోమదత్తా! నావిషయం విన్నావుగదా? నీసందేహాలన్నీ తీఱిపోయాయని తలుస్తాను. ఇంతేనా!-ఇంకేమైనా కావలెనా?" అని.

సోమదత్తుడిమనస్సుకు పూరట చిక్కింది. కాని - ఆ ఆకాశగమనవిద్య తనకు గూడా లభిస్తే తానుకూడా రెండోకంటికి తెలియకుండా, ఎక్కడికంటే అక్కడికి వెళ్లవచ్చుగదా అనిపించింది. సరే ఇంక ఆలస్యమేముందీ? ఈకోరికకూడా జినదత్తుడికి తెల్పాడు. జినదత్తుడు—కానీ లే. ఆలోచించి చెబుతానన్నాడు "ఆలోచనం ఏమిటండీ బాబయ్యా! నన్ను కనుపునబుట్టిన పిల్లడికిమల్లేనే ఆదరించారు. పెంచి పోషించారు. అట్టిస్థితిలో నాకు ఈశ్రేయస్సును కలిగిస్తే నేనున్నూ మీయాశ్రయం వల్ల భగవత్సేనచేసి తరిస్తాను."-అన్నాడు సోమదత్తుడు. జినదత్తుడు సరే నని మంత్రోపదేశం చేశాడు. ఆనాడుమొదలుకొని మహానియమంగా ఆమంత్రాన్ని జపించాడు సోమదత్తుడు. మంత్రజపం చేయవలసిన సంఖ్య అంతా నెరవేరింది. పిమ్మట సిద్ధికై ఉత్సర్గం (జైనమతంలో పురశ్చరణ అన్నమాట. పురశ్చరణ అంటే ఏదైనా జపంచేసి దానిసిద్ధికై చివఱహోమాదులు చేయడం ఆర్యులలో ఇల్లా చేయటానికి పురశ్చరణ అనీ జైనుల్లో ఉత్సర్గమనీ పేరు.) చెయ్యడంమాత్రం తరవాయి.

ఇట్లా వుండగా కృష్ణచతుర్దశీదినం వచ్చింది. ఆరోజుకు ముందే ఆరురోజాల నుండీ జినదత్తుడు చెప్పిననియమాలని జరుపుతూ సోమదత్తుడు ఉత్సర్గం చెయ్యాలసిన విధానాన్ని నెరవేరుస్తున్నాడు. ఇక చివఱరోజు చతుర్దశి. అదికూడా తటస్థపడి సగం దాదాపు వెళ్లిపోవస్తున్నది. అంటే పగలంతా గడిచిపోయింది. సాయంకాలం కావడంతోటే జినదత్తుడు ఏచెట్టుదగ్గర సిద్ధిని పొందగల్గాడో, ఆమఱ్ఱిచెట్టుక్రిందనే వూడలూ వుట్టూ బాగా వున్నకొమ్మక్రింద, నేలను బాగా అలికాడు. రంగురంగుల ముగ్గులన్నీ పెట్టాడు. పూజాదులన్నీ సాంగంగా సక్రమంగా జరిపాడు. తళతళలాడే బాకులు సందులేకుండా కొనలు పైకివుండేటట్టు అచ్చట పాతిపెట్టాడు. ఇఖ చెయ్యవలసిన దేమిటంటే చెట్టెక్కి సరిగ్గా ఆకొమ్మమీదకువచ్చి కూర్చొని తలక్రిందుగా ఆకత్తులమీద పడి ప్రాణం వదులుకోవాలసింది మాత్రం వున్నది. ఇది వక్కటే తరవాయి.

సరి. సోమదత్తుడు అందుకుగూడా సిద్ధపడ్డాడు, ఆకాశగమనవిద్యమీద వుండే ఆసక్తి అతణ్ణి తొలగనియ్యడం లేదు. కాబట్టి ఇక ఆలస్యం ఎందుకనుకోని గబగబా మఱ్ఱిచెట్టుఎక్కి చిట్టచివరికొమ్మకు పాకిపొయ్యాడు. ఏస్థలంలోనుంచి తాను తలక్రిందుగాపడితే కత్తులమీద పడతాడో, ఇదివఱకే గుఱిచూసికోని వున్నాడుకాబట్టి సంశయం లేకుండా సరిగ్గా ఆకొమ్మమీదికి వచ్చాడు. ఇక తలక్రిందుగా దూకడానికి ముందు ఒకసారి క్రిందచూతా మనుకున్నాడు. అదేవిధంగా ఆకొమ్మమీద కూర్చోని క్రిందజూచేసరికి - అమ్మయ్యో! వళ్లు కంపర మెత్తింది. ఎఱ్ఱగా ఆకుంకుమా - అపూవులూ-ఆఅక్షతలూ - ఆదీపాలూ - అతన్ని ఒక్కమారు ఇట్టట్టు చేశాయి. ఈదెబ్బతో అతని మనస్సులో ఆందోళనం ఆరంభమైంది.

ఆందోళనం ఏమిటీ? అది ఆందోళనమా? తుపానే. శతకోటి జన్మాలెత్తినా దొరకని మనుష్యజన్మాన్ని - 'ఏతి జీవంత మానందో నరం వర్షశతా దపి' అని ప్రశంసించిన మనుష్యజన్మాన్ని-సుఖంగా-ఇతరుల వత్తిడిలేకుండా గడుస్తూవున్న ఆనందమయమైనజీవితాన్ని - ఒకనిమిషంలో - ఏమోమంత్రసిద్ధి అనేది ఉంటుందో వుండదో,-ఎవరుచూశారూ? కాబట్టి-ఇట్లాంటి పవిత్రమైనా - ప్రేమాస్పదమైన జీవితాన్ని - ఏదోపిచ్చి ఆకాశగమనవిద్య లభిస్తుందనే వూహతో - ఎట్లా వ్యర్థం చెయ్యనా? - అని సందేహం ఆరంభించి, మెల్లిమెల్లిగా-అట్టే విజృంభించి-అట్టేవిజృంభించి, అనేకయుక్తి ప్రత్యుక్తులతో - అనేకపూర్వపక్షరాద్ధాంతాలతో - అనేకసంకల్ప వికల్పాలతో - మహోద్ధంషంగా - ఉత్తరోత్తర లూపసాగింది. ఈమహావాయుపథంలో పాపం సోమదత్తుడిమాటకేం గాని, మహామహా ధీరులమని చెప్పుకొనేపెద్దలకే బుద్ధి పెడతల బడుతూవుంటుంది. ఇక అనాథ-సోమదత్తుడు చలించాడంటే ఆశ్చర్యమేమున్నదీ? చివఱకు ఇట్లా రాద్ధాంతాలు చేసికోని 'ఏమైనా సరే. బంగారంలాంటిప్రాణాన్ని బండలు చేసికోవడంకంటే, బుద్ధిహీనమైన పని ఇంకోటి వుంటుందా? కాబట్టి జినదత్తుడి మాట నమ్మి జీవాన్ని పోగొట్టుకో కూడదు' - అని నిశ్చయం చేసికొన్నాడు. ఇక ఆలస్యమేముందీ? వెంటనే చెట్టుదిగి వచ్చాడు.

దిగి రాగానే మళ్ల అతనికి ఆలోచనం గల్గింది. "ఏమిరా ఇదీ? ఇంతకంటె తెలివితక్కువ ఏ ముంటుందీ? అయ్యోయ్యో! ఎన్నాళ్లో కష్టపడ్డాను! ఎన్నాళ్ళో ఉపవాసాలు చేసి కృశించి, తీరా సిద్ధికాబోయ్యేటప్పటికి ఇంత పిరికితనం వచ్చిందే? ఏంచెయ్యనూ? ఫలం సందేహాస్పద మనికదా నేను దిగివచ్చాను. నిజమే అనుకుందామా? మానవజీవితం! ఇదిమాత్రం స్థిరంగా వుంటుందని నమ్మకం ఏమి? ఇక్కడనుండి నూటిగా ఇంటికి చేరతామన్న పూచీ యేంవుందీ! ఏదో మంచి అవకాశం దొరికింది. శ్రేయస్సులను చెప్పేవాళ్లు నిజంగా లభిస్తారా? ఏమో అమాయికుడున్నూ ఆదరం గలవాడున్నూ కాబట్టే జినదత్తుడు చెప్పాడునాకు పోనీ సిద్ధివిషయంలో సందేహమా?—అంటే

నాకండ్లయెదట రోజూ అతడు వెళ్లివస్తున్నాడుగాడా? ఆయా దివ్యక్షేత్రాలనుండీ పూలూ బుక్కాయీ తెల్లవారేసరికి ప్రత్యక్షంగా - ప్రసాదమని తెస్తున్నాడే. ఇల్లాంటివిషయం అసత్యమని తోసెయ్యడ మెల్లాగా? ఛీ. వెధవమనస్సు. కాస్తసందు దొరికితే దిగదీస్తుంది. జినదత్తుడంతవాడికి శిష్యుణ్ణై ఈమాత్రం సాధింపలేకపోతే, ఇఖ నాప్రయోజకత్వం ఏమిటీ" - అని అంటూ, మళ్లా రెట్టింపుఉత్సాహంతో గబగబ చెట్టెక్కి యథాస్థానానికి వెళ్లికూచున్నాడు.

కూచోని క్రిందికి చూసేప్పటికి, మళ్లా యథాప్రకారమే. ఆధైర్యం శరత్కాలపు మబ్బులాగా వీడిపోయింది. కృతఘ్నుడికి చేసిన వుపకారంమల్లే పట్టుదలకాస్తా భగ్నమై నామరూపాలు లేకుండావెళ్ళింది. మళ్ల యథాప్రకారంగా విచికిత్స—అంటే దూకుదామా వద్దా అనిఆలోచన - ఆరంభం. "ఏమో దూకితే ఇంతా సిద్ధికాకపోతేనో-అనేసందేహం, జినదత్తుడైతేమాత్రమేం వంచించేనిమిత్తం చెప్పకూడదా? ఎవరినని నమ్మడానికి వీలూ? అంథా కలికాలంగదా. ఎవడితిప్పలు వాడివి. పైకి శ్రీరంగనీతులు చేప్పేవారేగాని చెయిజారితే దిద్దేవా రున్నారా? కాబట్టి జినదత్తుడైనా వాళ్లతాత (మాటవరుసకు) ఇంటో ఘనదత్తుడైనా, నమ్మకమెట్లా?...ఏమైనా కానీ ఈపని ఎంతమాత్రం యుక్తంకాదు."—అని అనుకోడంతో అది పూర్తిఅయింది, వెంటనే ఇదేం పనీ?...అనుకోని చక్కా చెట్టు దిగి వచ్చాడు.

"బాగున్నది! కష్టపడంది ఫలం వస్తుందా? ఏదో పండుతుందనే ఆశపెట్టుకోని దున్నీ చక్కబఱచీ వెదజల్లి నానాతంటాలూ పడితే ఫలం గల్గుతుందిగాని, నోట్లో వేలుపెట్టుకోని దొంతెమ్మలాగ్గా కూచుంటే, ఫలం గల్గుతుందా? చివఱకు అన్నమైనా బియ్యం కడిగి పొయ్యిమీదబెట్టి మంటవేస్తే ఉడుకుతుందిగాని, 'ఏమో ఆలోచన చెప్పారు. ఇంతా కట్టెలూ వృథా అయిపోయి, బియ్యమూ చెడిపోయి, అన్నమూ లభించకపోతే ఏంజెయ్యనూ?" అనుకోని కూచుంటే, ఉపాయంచెప్పినవాళ్లందర్నీ ఊరూవృహం ఎత్తిపొయ్యేట్టు తిడితే, అన్నం దొరుకుతుందా? కనుకా యత్నం చెయ్యాలి. పైని ఫలసిద్ధి చూడాలె' - అని అతనిమనస్సు మళ్లా పురిబెట్టింది?

వెంటనే మళ్లా జినదత్తుడు చెట్టెక్కాడు. 'ఏంతవెఱ్ఱాడివోయి. ఈమాత్రం ఆలోచనలేకుండా, ప్రాణాలు ధారవోస్తావా? ఆత్మహత్య చేసికోని శాశ్వతంగా అంధకూపాలల్లో పడతావా?" - అనే భావం మహాప్రచండవేగంతో ఆర్భాటంగా వచ్చి ఫెళీమని కొట్టుకొన్నది. సోమదత్తుడు - మళ్లా చెట్టుదిగి వచ్చాడు. క్రిందికి రావడంతోటే మళ్లా - ఆశాకిరణాలూ, పైకెక్కడంతోటే - నిరాశామేఘాలూ - కమ్ముకొంటున్నాయి. ఈవిధంగా సోమదత్తుడు ఆతరంగాల్లో ఒకబాఱ ఒడ్డుకూ - పదిబారలు లోతుకూ - కొట్టకోపోతూ, తంటాలుపడుతున్నాడు. అంతు లేనేలేదు. ఇఖ ఈసంగతి కాస్తసేపు నిలిపిపెట్టి, దీనికి అతుకు పెట్టేందుకై, ఇంకొకకథ ఆరంభించాలె. ఇది ఆరం

భిస్తేనే కాని సోమదత్తుడి సోద పూర్తి కానేకాదు. కాబట్టి అవాంతరకథకు పోక తప్పదు. కాని, ఒకవిధంగా చూస్తే ఇంతవఱకూ చెప్పిన సోమదత్తుడికథే అవాంతర కథ. అసలుకథే అంజనచోరుడిది. కాబట్టి ఇదే ముఖ్యమని కూడా తేలుతుంది.

అంజనచోరుడి అసలుపేరు నిర్వాణాంజనుఁడు. అతని తల్లిదండ్రులుకూడా మంచి కులశీలాదులూ చదువుసంధ్యలూ కలవారే. ఇంత పరువూ మర్యాదాగా బ్రదికిన బ్రాహ్మణకుటుంబం వారే. అయితే మాత్రం లాభమేమిటి? నిర్వాణాంజనుడు చౌర్యం చేయడంలో బిరుదం సంపాదించి కాలికి అందవేసుకొన్నవాడు. చిన్నప్పుడు తల్లీదండ్రీ ఇతణ్ణి మహామహోపాధ్యాయుణ్ణి చెయ్యాలె నని చేసినసంకల్పం చెట్టుమట్టం అయిపోయినా, ఏదో స్వసామర్థ్యంవల్ల కర్ణీసుతసూత్రాలకు వ్యాఖ్యానం రాయదగినంత వార్తికకారు డయ్యాడు.

ఏవిద్యలో అయితేమాత్రమేం ప్రత్యేకప్రావీణ్యం సంపాదించే నేర్పు వుంటే సరి. పేరుప్రఖ్యాతులూ వాటంతటవి వెతుక్కొని వస్తవి. అంజనచోరుడు చోరశాస్త్రాన్ని అంగప్రత్యంగసహితంగా బోధించి సమకాలంలో తనలాంటి శిష్యులను సహస్రాలకొద్దీ తయ్యారు చేసినవాడు. ఆకాలంలో అతడు పరిశీలించని శాస్త్రం లేదు. బంది పోటుగొట్టని ప్రభువులు లేరు. అతడు వాసంచేయని కారాగారం లేదు. నోరెఱుగని పోరుపెట్టే పిల్లకైనా సరే 'అంజనచోరు' డంటే హడలు.

కాని అల్లో అంజనచోరుడు చాలా దయాళువు. వూళ్ళుదోచినా - ఖజనాలు కొల్లగొట్టినా - దార్లుకాచినా, రాజకీవి. కూడా వేలకొద్ది పరిచారకులూ స్తోత్రపాఠకులూ - కథలూ కాలక్షేపాలూ చెప్పేవాళ్లూ - దానాలు ధర్మాలు - ఓ! - లెక్కలేనన్ని హడావుడ్లూ, తదంగం వాడికున్నాయి. రాజశాసనం వాణ్ణి చూచినవెంటనే తలనరికి వెయ్యమని వున్నా - లక్షాధికులు [లక్షాధిపతు లన్నమాట] అతడంటె కంఠంవఱకు అనూయవున్నా - పాలకులకు వాడంటే భగ్గుమన్నా - అతడు ఎదట బడ్డాడంటే కుక్కినపేలు.

ఇట్లాంటిస్థితిలో మగధదేశంలో అతడిఆజ్ఞ బండ్లమీద పరుగెత్తుతుంటుంది. అంజనచోరుడు ఇంత ప్రసిద్ధిగాంచినా, అతని నిజరూపం లోకులకు తెలియదు. ఇఖ అతని వునికి అసలే తెలియదు. ఏమంటారా? అతడు విశ్వరూపి. ఒక్కక్షణంలోవున్న రూపమూ - గుణమూ - వునికీ - వేషమూ- ఇంకోక్షణంలో వుండవు. ఈక్షణంలో మగధదేశంలోహాజరైతే - ఉత్తరక్షణంలో ఓడ్రదేశంలో కుశలం. ఎక్కడబడితే అక్కడ అంజనచోరుడు క్షణంలో అవతరిస్తాడు. ఎంతలోబడితే అంతలో అంతర్ధానం అవుతాడు. రెండో విశ్వరూపసందర్శనమే. ఇఖ వేరే మాట లేనేలేదు.

స్థితి ఇట్లా వుంటుండగా సోమదత్తుడు ఆకాశగమనసిద్ధికై వుత్సర్గం చేసిన్నాటిరాత్రి, అంజనచోరుడు మహాఖులాసాల్తో, తా నుంచుకొన్న సానియింటికి సరసానికి వెళ్ళివున్నాడు. ఆసమయంలో అంజనసుందరి (అంటే - అంజనచోరుడిసాని)

అన్నదిగదా—"ఏం? నీవు ఎంతచాతుర్యం గలవాడివైతే ఏం? ఎంత సంపాదించేవాడవైతే నేం?"

అంజనచోరుడంతట ఆమెను అనునయించడం ఆరంభించాడు. సుందరి కొంతసేపు బెట్టుచేసి చివఱకు మహారాణీకనకాంబిక మెడలో వున్నహారం కావాలె నన్నది ఎప్పుడు చూచావు నీవని అంజను డడిగాడు. 'ఇవాళ్ళే. జినమందిరానికి ఆమెవచ్చింది. చూచా' నన్నాది ఆమె. 'ఓసి, దీనికేం భాగ్యం, తెస్తా నుండు' అని అంటూనే కత్తి దూసికొని రాజప్రాసాదంవైపు వెళ్ళిపోయాడు - అంజనచోరుడు సరాసరీ అంతఃపురంలోకి ఎట్లాదూరాడో దూరాడు. రాజున్నూ రాణిన్నీ నిద్రిస్తున్నారు. వెంటనే రాణిమెళ్లోవున్న రత్నహారం తెంచాడు. రాజు వులిక్కిపడి లేచి అంజనచోరుణ్ణి చూశాడు. కత్తిదూసికొని పైకి దూకాడు. అంజనచోరుడు ఫకాలు మని నవ్వి—ఏం? ప్రాణాలమీద ఆశ వుందా? లేదా? అంజనచోరుడిపైకి కత్తిమాసినమగాడు ఇంతవఱకూ ఎవ్వడూ లేదు అంటూ కత్తిజళిపించాడు. రాజుగారు కలతతో ఒకనిమిషం తటపటాయించాడు. ఈలోపల ఆరంతస్థులప్రహరీగోడా అమాంతంగా దాటాడు అంజనచోరుడు. రాజు వెంబడించి అతనివెంట అమాంతంగా దూకుతూ అంజనచోరుడని కేకవేశాడు. పరాకునిద్దరలో వున్నపహరావాళ్లంతా లేచారు. నిమిషంలో పట్నంలో నాల్గుమూలలా రక్షకభటులు సిద్ధపడ్డారు. అందులో కొందఱు రాజుగారినీ వెనుకకుపంపి మహాసాహసంతో అతన్ని వెంబడించారు.

ఒక్కక్షణం ఆగి, అంజనచోరుడు ఆలోచించాడు. ఆవేళ అతనిఅదృష్టం అడ్డంగా తిరిగినట్టు కనపడింది. ఇఖ ఏవేపువెళ్లినా-ఏసందుదూరినా - తప్పించుకొనే మార్గం తోచనేలేదు. ఇంతటి మహాభాష్యకర్తకుకూడా ఆరాత్రి ప్రత్యుపాయం తట్టిందికాదు. అంతట అతనేంచేశాడంటే. 'ఎటూ ఇకప్రయోజనం లేదు. వచ్చినంతవఱకు కాలికి బుద్ధిచెప్పడం యుక్తంగా వుంది' అనుకొని అగడ్తగోడను ఒక్కచెంగలింతతో ఎక్కిపోయ్యాడు. అప్పటికప్పుడే అక్కడకూడా కావలివాళ్లు తనకై కాచుకొనివుండటం జూచి ఎక్కసక్కెంగా 'ఓరీ పెద్దమ్మలారా;—పీడుగోరా! అంజనచోరుడూ. పారిపోతున్నాడురా!'—అంటూ బ్రహ్మాండమైన ఆఅగడ్తలో దూకాడు. వెంటనే కావలివాళ్లు గూడా దూకారు. నిమిషంలో ఆ అగడ్తఅంతా జనమయమై పోయింది. అయితే ఏంగనకా? అంజనచోరుడు మహాప్రయాసలో ఒడ్డెక్కాడు. ఇంతలో రాజుగారి ఆజ్ఞచొప్పున ముఖ్యాధికారి చాలావఱకు కావలివారికి అపాయం లేకుండా డోంగీలువేసి దాటించాడు. అంజనచోరుడు ఒడ్డు ఎక్కేసరికి గుక్కతిప్పుకోకుండా వాళ్లూ సిద్ధపడ్డారు.

అంతట అంజనచోరుడు ఒక యుక్తి చేశాడు. తాను అడవిదారిని పట్టివెళ్ళినట్టు కొంతదూరం పరుగెత్తి అక్కడ నక్కాడు. రాజభటులుగూడా వదలకుండా అడవిదారిని పడ్డారు. అంజనచోరుడు పదినిమిషాలాగి అలుపుతీర్చుకొని వెనుదిరిగి శ్మశానం వంకకు పరిగెత్తాడు. ఈ కాస్త అవకాశంలో అతిశీఘ్రంగా శ్మశానాన్ని చేరాడు.

అడవిదారికి పరుగెత్తిన కావలిగుంపు అంజనచోరుడి అడాపొడాగానక వెనక్కి మళ్లీ శ్మశానంవైపు మళ్లారు. శ్మశానంలో ఏదోదూరాన దీపాల్లో ఒకరో ఇద్దరో మనుష్యులూ లీలగా కనుపించారు. అంతట వాడే అంజనచోరు డయ్యుంటాడన్న ఆశతో నోట చొంగలు బడ పరుగెత్తి వస్తున్నారు.

రాజభటులబారినుండి తప్పించుకొనినా దన్నమాటేకాని, మరి స్థిమితం ఎక్కడా? ఒకవైపువాళ్ళు మళ్ళీ తన్ను వెంటాడి వస్తూండటాన్ని గమనించాడు. కాని ఆచెట్టుక్రింద సోమదత్తుణ్ణిచూసి ఈయేడ్పు యేమిటని అతన్ని అడిగాడు. సోమదత్తుడు మొదటినుంచి జరిగింది చెప్పాడు. అంతట అంజనచోరుడు 'తాను ఎలాగూచస్తానుగదా. ఈమూలంగా చస్తే మంచి దనుకొన్నాడు. గభీలు మని నిమిషంలో చెట్టెక్కి తల్లక్రిందుగా దూకాడు. తల వెయ్యివ్రక్కలుగా చీలిపోయింది. ఆకాశగమనవిద్యాదేవి ప్రత్యక్షమై ఏం కావాలెన్నది, 'నాకేమీ వద్దు. ఈసోమదత్తుడికి నీవిద్యను అనుగ్రహించుమని వేడాడు. దేవి ప్రసన్నురాలై వారిద్దరికీ. ఆవిద్యను అనుగ్రహించింది. ఇంతలో కావలితురుష్ దిగింది. అంజనచోరుడూ సోమదత్తుడూ బుఱ్ఱుమంటూ పైకి ఎగిరారు. రాజభటులు నిరాశులై వెళ్ళిపోయారు.

తర్వాత అంజనచోరుడు సోమదత్తుణ్ణి వెంటపెట్టుకొని జినదత్తుడింటికి వెళ్ళాడు ఆవిద్యతోనే. అప్పుడే తొలికోడి కూసింది. జినదత్తుడు తీర్థయాత్రకై బయలుదేరుతున్నాడు. గడపలోనే వీరిద్దర్నీ కలుసుకొని సంగతంతా విన్నాడు. పిమ్మట మామూలుగా తీర్థస్నానాలనూ దివ్యక్షేత్రదర్శనాలనూ చేసికొంటూ మగ్గురూ జినదత్తుడి ఇల్లు చేరారు. జినదత్తుడు వారిద్దరికీ సదుపదేశం చేసి, ఇటు పైని సత్ప్రయత్నాలూ సత్కార్యాలూ చేయవలసిం దని అంజనచోరుణ్ణి ప్రార్థించాడు.

అంజనచోరుడు సరే అని అదిమొదలుకొని జైనదీక్షగ్రహించి మునిగ్రాయైనాడు. రాజాగారిరత్నహారం మఱల చేర్చాడు. వెనుకటిదుర్వృత్తులను వదలి ఇప్పుడు లోకానికల్లా ఆదర్శపురుషుడై అనంతసిద్ధుల నార్జించాడు అంజనచోరుడు. ఈయంజనచోరుణ్ణి గురించే నేమిదత్తకవి ఇల్లా ప్రశస్తిని రాశాడు:—

శ్లో. పరోపకారిణా తేన జినదత్తేనధీమతా, చారణస్య మునేః పార్శ్వ
జైనీం దీక్షాం శివప్రదాం. గ్రాహిత స్త్వాంజనః సోఽపి తా ము
చ్చైః ప్రతిపాలయన్, క్రమా త్కేవలాన మాసాద్యో లోకాలోక
ప్రకాశకమ్. శేషకర్మక్షయం కృత్వా ప్రాప్తవాన్ మోక్షమక్షయమ్

అంజనచోరుడికథ ముగిసినది.

చెన్నపురి.

పంచాగ్నుల ఆది నారాయణశాస్త్రి.

శాతవాహనవంశీయుల శాసనములు.

భావరాజు వేంకటకృష్ణరావు.

శాత లేక సాతవాహనుల శాసనములలో చాలాభాగము బొంబాయిరాజధానియం దున్న కార్లీ, నాసికగుహాలందు గాన్పించెను; మిగిలినవి కొన్ని ఆంధ్రదేశమున అమరావతి, కొడవోలు మున్నగుతావులందును లభించెను. వీటినన్నిటిని ఆంధ్రులచరిత్ర సమూలముగా చదువదలచుకొన్న విద్యార్థులకు ఆంధ్రభాషలో చేతికందివచ్చుటకై యొక్కచోట సంపాదించి ప్రకటింపదలచితిని. ఈ శాసనముల పఠనము వలన ఆవంశీయుల చారిత్రమేగాక, వారికాలపునాటి ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక ధర్మపరిస్థితులు మున్నగునవి కూడ వెలుకపడగలవు. ఆంధ్రులచరిత్ర మసలు మొదట ఆంధ్రజాతీయు లగు శాతవాహనుల చరిత్రతో ప్రారంభమగుచున్నది. శాతవాహను లాంధ్రజాతివారాయను సంశయము నివర్తితముగాని యీదినములలో - "శాలివాహన-శక-వర్షము*"న కాదిపురుషు డెవ్వడో నిశ్చితముగాని యీదినములలో- చరిత్రాన్వేషణమందు పూర్ణోత్సాహము గల ప్రతివ్యక్తియు చరిత్రాధారము లగు నీశాసనములను చక్కగా పరిశీలించి సందేహములను బాపుకొనవచ్చును.

ఇంతవరకు ఆంధ్రదేశములో శాతవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించలేదు. ఈవంశీయులలో మొదటివారి శాసనములు ఇంచుమించుగా అన్నియు పశ్చిమదేశములందే లభించియుండెను. అందువలన శాతవాహను లాంధ్రులుకారని వాదము చెలరేగెను. కాని యీవాదము సిద్ధాంతము కాలేదు. మనదేశమందు ఇంకను శాలివాహనుల శాసనములు దొరకగల వనునాశ కలదు. చరిత్రపరిశోధనకై సాయ

* శాలివాహనునకును శకశబ్దమునకు ముడివెట్టి శాలివాహన శకవర్షము లనుట యీనాటిసంప్రదాయము. పూర్వశాసనములందు శకాబ్దము లనియే గలదు. శాలివాహనశకాబ్దము అని కానరాదు.

౧౬

పడుచున్న ప్రభుత్వమువారి ఆర్కియోలాజికలు డిపార్టుమెంటువారు దేశ మంతటను చుట్టుపెట్టి తిరిగినచో శాతవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించగలవని నా దృఢవిశ్వాసము. ఇంతకు ఆంధ్రదేశమును వారు శ్రద్ధగా పరీక్షించి యుండనేలేదు. ఈయుపేక్షకుతోడు కృష్ణాజిల్లాయందలి భట్టిప్రోలు, బుద్ధవనిస్థూపములను నిర్మూలములు గావించి యింజనీరింగు శాఖవారు ఆనకట్టలు - లాకులు కళింగులు కట్టుటకు నచ్చటి స్థూపములందలి కట్టడములందలి చలువరాళ్ల నన్నింటిని పెల్లగించి సున్నము చేసుకొనుటకు కాల్చివేసిరి. ఆ రాళ్లమీద నేవైన యక్షరములుండె నేమో యామహాత్ములు చూచి జాగ్రత్తపెట్టి యుండలేదు. మన దురదృష్టవశమున పూర్వము మహాపట్టణములు నగరములుగా నుండినస్థలము లన్నియు నేడు పాడువారి దిబ్బలతో నిండియున్నవి. దేశమం దెక్కడెక్కడ చూచినను బౌద్ధకాలమునాటి-అనగా శాతవాహనుల రాజ్యకాలమునాటి-స్థూపములను సూచించు "లంజదిబ్బలు" అని పిలువబడుచున్న పెద్ద మట్టిదిబ్బలు గానవచ్చుచున్నవి. ఈ దిబ్బల నన్నింటిని ఆర్కియోలాజికలు శాఖవారు దేశమంతా తిరిగి అన్వేషించి త్రవ్వించినచో నూతనశాసనము లెన్నేని వెలికి రాగలవు.

ఇంతవరకు లభించిన శాసనములను తెలుగున ప్రకటింపవలసినదని నామిత్రులు శ్రీయుత కోలవెన్ను రామకోటీశ్వర రావుగారు నన్ను పురికొల్పిరి. వారి యాదేశానుసారము ఈ ప్రయత్నమును సంకల్పించితిని. ప్రాకృతమందున్న శాతవాహనుల శాసనముల నాంధ్రమునందు ప్రకటించుట కిదియే ప్రథమప్రయత్నము. ఈ శాసనములలో నొక్క శాతవాహనులవేగాక వారి సమకాలీనరాజుల శాసనములు కూడ చేర్పదలచితిని. వాటి పఠనము ఆంధ్రదేశ చరిత్రమున కావశ్యకమని నా నమ్మకము.

ప్రస్తుతము ప్రకటింపబూనుకొన్నవి నాసిక, కార్లీగుహలలో చెక్కబడినవి. వీటివెనుక అమరావతి మొదలయిన ఆంధ్రదేశస్థములయిన తావులందు లభించినవాటిని ప్రచురింతును. ముందు నాసిక గుహలందలి శాసనముల నెత్తుకొందును. నాసిక కార్లీగుహాల వర్ణనలకై చదువరి యింగ్లీషుభాషలో బర్గెసు ఫెర్గసను పండితులు రచించిన

"రాక్ కట్ టెంపిల్స్ ఆఫ్ ఇండియా" అను గ్రంథమును, బొంబాయి రాజధానియం దున్న వెస్టరన్ ఇండియా ఆర్కియోలాజికల్ శాఖవారి రిపోర్టులలో నాల్గవ సంపుటమును చూచుకొనవచ్చును. మొదట నీ శాసనముల నన్నింటిని రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటీవారి బొంబాయి బ్రాంచివారు తమ పత్రికలో (జర్నలు) ఏడవసంపుటము నందు ప్రకటించియుండిరి. ఈశాసనముల కర్థములు చెప్పి వ్యాఖ్యలు రచించి అందలి చరిత్రాంశములను లోకమునకు స్వర్గీయులయిన డాక్టరు రామకృష్ణగోపాల భండార్కరుగారు ౧౮౭౪ వ సంవత్సరమున "ట్రాన్సాక్షన్సు ఆఫ్ ది లండన్ కాంగ్రెసు" నందు వెల్లడించిరి. మరల వీటినన్నిటిని పరిశీలించి బూలర్ పండితుని ఆంగ్లభాషాంతరీకరణములతో సంప్రతించి, పఠించి, దోషములను తనయోపిన కొలది సంస్కరించి డాక్టరు భగవాన్‌లాల్ ఇంద్రాజిగారు చరిత్రాత్మకమైన వ్యాఖ్యను రచించి 'బొంబాయిగెజటీర్' నాలవసంపుటమున నాసికజిల్లాచరిత్రతో చేర్చి వ్రాసియుండిరి. ఈమూడింటిని పురస్కరించుకొని ఫ్రాంసు దేశీయుడును, ప్రాకృత సంస్కృతభాషాకోవిదుడును, మహాపండితుడు నగు సేనార్టుమనీషి తిరిగి చక్కగా పరిష్కరించి కీర్తిశేషులయిన డాక్టరు హుల్షుగారి కోరికపయిన 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' ఎనిమిదవ సంపుటమున బ్రచురించిరి. ఇట్లు ముమ్మారు సంస్కరింపబడిన మూలములబట్టి నేను వాటి నిక్కడ సంపాదించితిని.

ఈ శాసనముల నిపుడు ప్రకటించుటలో-నాయుద్దేశము ననుసరించి-ప్రాకృతభాషామూలమును, అందులకుగల సంస్కృతఛాయను, సులభమైన ఆంధ్రీకరణమును ఇచ్చెదను. సంశయాస్పదములును, చర్చనీయములును అగు విషయములను, పదములను, పేళ్లను వీలయినంతవరకు చర్చించి మతభేదములను వివరించి నా యభిప్రాయము నిత్తును. పాఠకులు నా మతమునువమాత్రము యథార్థమనిగాని, దోషరహితమని గాని యూహింపకుందురుగాక. ఆంగ్లభాష రానివారికి సయితము వీలయినంతవరకు దోడ్పడుట కీప్రయత్నము తలపెట్టితిని కావున నిది యెంతవరకు సఫలీకృతమైనదో పాఠకులే నిర్ణయింప నర్హులు.

నాసికగుహాలందలి శాసనములు.

౧

[ఇది రెండవగుహాయొక్క వసారా వెనుకగోడపై నున్నది.]

మూలము.

సిధమ్. రాఞొ వాసిఠిపుతస సిరిపుళుమయిస సంవఛరె ఛతె ౬ గింహా పఖె పచమె ౫ దివసె......

సంస్కృతము.

సిద్ధమ్! రాజ్ఞో వాసిష్ఠీపుత్రస్య శ్రీపుళుమాయిస్య సంవత్సరే షష్ఠే ౬ గ్రీష్మపక్షే పంచమే ౫ దివసే

ఆంధ్రీకరణము.

సిద్ధం[1] [స్వస్తి] వాసిష్ఠీపుత్రుడయిన శ్రీ పుళుమాయిరాజుయొక్క విజయ రాజ్య సంవత్సరములు ౬ గు గ్రీష్మఋతువున పంచమపక్షమున...దివసమున...[2]

సంగ్రహవ్యాఖ్య.

ఈశాసన మసంపూర్తిగ నున్నది. దీనిని ఎందుల కిట్లు విడిచిరో తెలియదు. దీని తరువాయి ఎక్కడనైన చెక్కబడినదేమో కూడ కాన్పించదు. తొలుత నిది సంపూర్తిగా చెక్కబడియుండె ననియు, నది కొంత కాలమునకు శిథిలమయి పోయియుండె నని

1 సిద్ధం అనుట విజయసూచకము. ఇది బౌద్ధ సంప్రదాయము. తరువాతకాలమున, అనగా బ్రాహ్మణధర్మ విజృంభణ కాలమున "స్వస్తి" యని వాడుటాచారమైనది. ఈ ప్రాకృతశాసనము లన్నిటిలోను 'సిద్ధమ్' అని శాసన మారంభ మగుచున్నది. మన కీమాట ఓనమాలనాడే తెలియవచ్చెను. ఓం నమః......సిద్ధం నమః అని.

2 ఈ శాతవాహనుల శాసనము లన్నిటియందు విజయరాజ్యసంవత్సరమును ఋతువును పక్షమును దినమును చెప్పు సంప్రదాయము కనపించును. ఆకాలమున దక్షిణాపథమున మాసముల పేరులు గాని, కలియుగాబ్దములు గాని మరి యేయితరయుగాబ్దములుగాని వాడుకలో నున్నట్టు కన్పట్టదు.

యు నూహించు కొనవలయును. ఈశాసనమందు పేర్కొనబడిన పుళుమాయిరాజు గోతమిపుత్ర శాతవాహనుని కుమారుడు.

౨

[ఈశాసనము మూడవగుహ ద్వారముపైన వసారాగోడకు వెనుకతట్టున ఉన్నది.]

మూలము.

౧ సిద్ధం ! రాఞో వాసిఠిపుతస సిరిపుళుమాయిస సవఛరె ఎకునవీసె ౧౯ గింహానపఖే బితీయె ౨ దివసె తెరసె ౧౩ రాజరాఞో గోతమీపుతస హిమవతమెరు

౨. మందరపవత సమసారస అసిక అసక ముళక సురఠ కుకురాపరంత అనుప విదభ ఆకరావతి రాజస విఝ చవత పారిచాత సహ్య కణ్హగిరి మచ సిరిటన మలయ మహింద

౩. సెటగిరి చకోర పవత పతిస సవరాజలోకమండలపతిగహీత సాసనస దివసకరకర విబోధిత కమలవిమలసదిసవదనస తిసముదతోయ పీతవాహనస పరి పుణ చదమడల ససిరీక

౪. పియదసనస వరవారణ వికమచారు వికమస భుజగపతి భోగ పీనవాల విపులదీఘ సుంద[2]భుజస అభయొదకదానకిలిననిభయకరస అవిపనమాతు సుసూసాకరస సువిభత తివగ దెసకాలస

౫. పొర జన నివిసెస సమసుఖదుఖస ఖతియ దపమానమదనస సకయవనపల్హవ నిసూదనస ధమోపజిత కరవినియోగకరస కితాపరాధెపి సతుజనె అపాణహింసా రుచిస దిజావర కుటుంబవివధ

పాఠభేదములు.—

1 అసిక నుసిక అని కొన్నిచోట్ల పాఠమున్నది. కాని యది సరియైనదిగాగన్పట్టదు.

2 సుందర పోయిన అక్షరము 'ర' అని తోచుచున్నది.

౬. నస ఖఖరాతవస నిరవసెన కరస సాతవాహనకుల యసపతిఠా పనకరస సవ మండలాభివాదితచ.ళ.ణసవినివతిత చాతువణ స కరస అనేక సమరావజితసతుసఘస అపరాజిత విజయపతాక సతుజనదుపధసనీయ

౭. పురవరస కులపురిస పరపరాగత విపులరాజసదన ఆగమాన నిల యస సపురిసానం అసయస సిరీయం-అధిఠానస ఉపచారానం పభవస ఎకకుసస ఎకధనుధరస ఎకసూరస ఎక బంహాణస రామ

౮. కెసవాజున భీమసెనతుల పరకమస చణఘను సవ సమాజకారకస నాభాగ నహుష జనమెజయ సకర యయాతి రామాబరీన సమ తెజస అపరిమితం అఖయం అచింతం అభుతం, బవెన గరుళ[3] సిధయఖరఖస విజాధర భూత గధవ చారణ

౯. చంద దివాకర నఖత గహా విచణ సమరసిరసి జితరిపుసఘస నాగ వర ఖధాగగన తలం అభివిగాఢస కులవిపుల సిరికరస సిరిసాత కణిస మాతుయ మహాదేవీయ గొతమీయ బలసిరీయ సచవ చనదాస ఖమాహింసానిరతాయ తపదమనియ

౧౦. మొపవాసతపరాయ రాజరిసివధుసదం అఖిలం అను విధీయమా నాయ కారితదెయధమ [కెలస]ప[వత][4] సిఖరసదిసె తిరణ్హు పవతసిఖరె విమాన వర నివిసెస మహిఢీకలెణ ఎతచలెణ మహాదేవీ మహారాజమాతా మహారాజపితామహి దదాతి నికాయస భదావనీయానం భిఖుసఘస

౧౧. ఎతసచ లెణస చితణునిమితం మహాదేవీయ అయకాయ సెవ కామొ పియకామొ చ ణ[తా] [దఖిణా][4]పథెసరొ పితుపితి

[3] గరుడ అని చదువవచ్చును.

[4] ఈ [ ] గుర్తులలోని అక్షరములు స్పష్టముగా రాతిమీద గానరాకపోయినను ఊహించి చదువుటకు ఇతర శాసనములబట్టి అవకాశమున్నది.

యొ ధమసెతుస దదాతి గామం తిరణ్హుపవతస అపరదఖిణ పసె
పిసాజి పదకం సవజాత భోగ నిరతి[5]

ప్రాకృతమూలమునకు సంస్కృతము.

౧. సిద్ధమ్. రాజ్ఞో వాసిష్ఠీ పుత్రస్య శ్రీపుళుమాయస్య సంవత్సరే
ఏకోనవింశతి గ్రీష్మే పక్షే ద్వితీయే ౨ దివసే త్రయోదశ్యాం
రాజరాజస్య గౌతమీపుత్రస్య హిమవన్మేరు

౨. మందర పర్వత సమసారస్య అసిక అశ్వకముళక సురాష్ట్ర కుకు
రాపరాంతానూప విదర్భాకరావంతి రాజస్య వింధ్య ఋక్షవత
పారియాత్ర సహ్య కృష్ణగిరి మఞ్చ శ్రీగిరి మలయ మహేంద్ర

౩. శ్వేతగిరి చకోర పర్వతపతేః సర్వరాజలోకమండల ప్రతిగృహీత
శాసనస్య దివసకరకర విబోధిత కమలవిమల సదృశవదనస్య
త్రిసముద్రతోయ పీతవాహనస్య పరిపూర్ణ చంద్రమండలసదృశ

౪. ప్రియ వదనస్య వరవారణవిక్రమచారు విక్రమస్య భుజగపతిభోగ
పీనవాల వివులదీర్ఘ సుందర భుజః అభయోదక దానకలన నిర్భ
యకరస్య అవిపన్నమాతృశుశ్రూషాకరస్య సువిభక్త త్రివర్గ
దేశకాలస్య

౫. పౌర జన నిర్విశేష సమసుఖదుఃఖస్య క్షత్రియదర్పమానమర్దనస్య
శక యవన పహ్లవ నిషూదనస్య ధర్మోపార్జిత కరవినియోగ
కరస్య కృతాపరాధేపి శత్రుజనే అప్రాణహింసారుచేః ద్విజా
వరకుటుంబ వివర్ధ

౬. నస్య ఖఖారాటవంశ నిరవశేషకరస్య సాతవాహనకుల యశః
ప్రతిష్ఠాపనకరస్య సర్వమండలాభివాదితచరణస్య వినివర్తిత
చాతుర్వర్ణ్యసంకరస్య అనేకసమరావజితశత్రుసంఘస్యఅపరాజి
తవిజయపతాకస్య శత్రుజన దుష్ప్రధనీయమనస్య

౭. పురవరస్య కులపురుషపరంపరాగత విపులరాజశబ్దస్య ఆగమ నిల

5 శాసన మసంపూర్తిగా నున్నట్లును తోచును.

యస్య, స్వపురుషాణా మనన్యశ్రీయోధిష్ఠానస్య ఉపచారాణాం ప్రభవస్య ఏకాంకుశస్య ఏకధనుర్ధరస్య ఏకశూరస్య ఏక బ్రహ్మణః రామ

౮. కేశవార్జున భీమసేనతుల్యా పరాక్రమస్య క్షణఘనోత్సవ సమాజ కారకస్య నాభాగ నహుష జనమేజయ సగర యయాతి రామాంబరీష సమ తేజసః అపరిమిత అక్షయ అచింత్యాద్భుత ప్రభావేన గరుడసిద్ధ యక్ష రాక్షస విద్యాధర భూత గంధర్వ చారణ

౯. చంద్ర దివాకర నక్షత్రగ్రహావీక్షణేన సమరశిరసి జితరిపుసంఘస్య నాగవరస్కంధాద్గగనీతలమభివిగాఢస్య కులవిపుల శ్రీకరస్య శ్రీశాతకర్ణేః మాతుః మహాదేవ్యా గౌతమ్యా బలశ్రీయా సత్యవచన దానక్షమాఽహింసా నిరతయా తపోదమనియ

౧౦. మోపవాస తత్పరయా రాజఋషివధూ శబ్దమఖిల మను విధీయమానయా కారిత దేయధర్మయా కైలాస పర్వతశిఖరస దృశే త్రిరశ్మి పర్వత శిఖరే విమాన వరం నిర్విశేషే [మహిఢీశలెణ ఏతచలెణ] మహాదేవీమహారాజమాతా మహారాజపితా మహీ దదాతి నికాయస్య భద్రావనీయానం భిక్షుసంఘస్య

౧౧. ఏతస్య చ లేణస్య చిత్రనిమిత్తం మహాదేవ్యా ఆర్యకాయాః సేవాకామః ప్రియకామశ్చ దక్షిణాపథేశ్వరః పితృప్రీత్యా ధర్మ సేతుః దదాతి గ్రామం త్రిరశ్మి పర్వతస్య అపరదక్షిణ పార్శ్వే పిశాచీ పద్రకం సర్వజాత భోగనిరతిః .

ఆంధ్రీకరణము.

సిద్ధం! వాసిష్ఠీ పుత్ర శ్రీపులుమాయి చక్రవర్తి విజయ రాజ్యసంవత్సరములు ౧౯, గ్రీష్మ ఋతుపు ౨ వ పక్షమున ౧౩ వ దినమున సత్యవచోనిధియును క్షమ యందును అహింస యందును నిరతురాలును తపస్సు, ధర్మము ఉపవాసనియమములందు తత్పరురాలును రాజ

ఋషివధువునకు అను విధేయములయిన అఖిలధర్మముల నాచరించు సాధ్వీమణియును ;—రాజులకు రాజును, హిమవంత మేరు మందర పర్వత సమబలుండును, అసిక అసక (అశ్వక) ముళక (ముండక) సురఠ (సురాష్ట్ర) కుకుర, అపరాంత అనూప విదర్భ అకరావంతీదేశములకు రాజును, వింధ్య ఋక్షవత పారిచాత (పారియాత్ర) సహ్యాకగిరి (కృష్ణగిరి) మచ (మఞ్చ) శ్రీస్థాన (శ్రీగిరి) మలయ మహేంద్ర శ్రేష్ఠగిరి చకోరపర్వతములకు పతియును, సర్వరాజలోకమండల ప్రతిగృహీతశాసనుడును, సూర్యకిరణములచే కిలికింతె వెట్టబడి వికసించిన శుభ్రమైన కమలమువంటి ముఖముకలవాడును, మూడుసముద్రములయందు జలము త్రావిన అశ్వములు (మేఘములు) వాహనములుగా గల వాడును, పరిపూర్ణమైన చంద్రమండలము వలె మనోజ్ఞమయిన ప్రియ వదనము కలవాడును, వరవారణ విక్రమ చారు విక్రముండును, నాగేంద్రునివలె బలిష్ఠములయి మిక్కిలి దీర్ఘములయి సుందరములయినబాహువులు గలవాడును, అభయదానములచే తడియారని అభయహస్తములు కల వాడును, నిరంతర మాతృశుశ్రూషకుడును, త్రివర్గసాధనమునకు దేశకాలముల నెఱిగిన వాడును, పౌరజనుల యొక్క విశేషమయిన సుఖదుఃఖములు తనవిగా భావించుకొనువాడును, క్షత్రియుల యొక్క దర్పమును మానమును మర్దించిన వాడును, శకయవనపహ్లవులను నిర్జించిన వాడును, ధర్మోపార్జితములయిన సుంకములను తప్పఅన్యములను కొని వినియోగింపనివాడును, కృతాపరాధు లయిన శత్రువులందు సయితము ప్రాణహింస చేయనొల్లని వాడును, కడ జాతి కుటుంబములను ద్విజకుటుంబములనుగూడ నొక్కవిధముగ సంరక్షించువాడును, ఖఖారట వంశమును నిరవశేషము గావించిన వాడును, సాతవాహనకులము యొక్కయశమును ప్రతిష్ఠించినవాడును, సర్వమండలాభిప అభివాదితచరణుండును, చాతుర్వర్ణసాంకర్యమును నివర్తించినవాడును, అనేక సమరములందు శత్రుసంఘములందు నిర్జించినవాడును, పరాజయ మెరుగని విజయపతాకము గలవాడును, శత్రువుల కసాధ్యమై శ్రేష్ఠ

మయిన పురమును రాజధానిగా గలవాడును, కులపురుషపరంపరాగత
మైన విపులరాజ* శబ్దముగలవాడును, ఆగమశాస్త్రమునకు నిలయ
మైనవాడును, సత్పురుషుండును, సిరి కధిష్ఠానుండును, అంకుశమువంటి
వాడును, ఒక్కడే ధనుర్ధరుడును, శూరుడును, ఒక్కడే బ్రాహ్మణుడు
అని ప్రశంసింపదగిన వాడును, రామ కేశవ అర్జున భీమ సేనులతో
సమానమైన పరాక్రమము గలవాడును, ఉత్సవదినములందు పండుగ
లందును సమాజకారకుల కందరికిని ఔదార్యము ప్రకటించువాడును,
నాభాగ నహుష జనమేజయ సగర యయాతి రామ అంబరీషులతోడి
సమమైన తేజముగలవాడును, పవన గరుడ సిద్ధ యక్ష రాక్షస విద్యా
ధర భూత గంధర్వ చారణ చంద్ర దివాకర నక్షత్ర గ్రహములవలె
సమరములందు అపరిమితమును, అక్షయమును, అచింత్యమును, అభూ
తమును అగు పరాక్రమము గలవాడును, తనవరవారణమ స్తమునుండి
ఆకాశమునకు ఎగసి శత్రుసంఘముల నిర్జించినవాడును, తనకుల
మున కపారమైన సంపదలను సముపార్జనచేసినవాడును ;—అగు
శ్రీ శాతకర్ణి మహారాజులకు తల్లియు మహాదేవియు నగు శ్రీగోతమీ
బలశ్రీమహారాణి పెట్టించిన ధర్మము:—కైలాసపర్వత సదృశ మైన
తిరణ్హు (త్రిరశ్మి) పర్వతశిఖరముపై దేవతల విమానమును బోలిన
యీగుహను నిర్మింపించెను. మరియు నామహాదేవి ఆమహారాజమాత
ఆమహారాజపితామహి భద్రాయనీయ నికాయమునకు జెందిన భిక్షు
సంఘమునకు దీనిని సమర్పించెను. ఈగుహనెప్పటికప్పుడు మంచిస్థితి
యందుంచి, చిత్రముతో అలంకరించుచుండుటకై ఆర్యులైన నా
మహాదేవికి ప్రియసేవకుడును పౌత్రుడునగు దక్షిణాపథేశ్వరుడు (శ్రీపులు
మావిమహారాజు)ఆమెకు ప్రియ మగునట్లుగను తనతండ్రికి ధర్మువుగను
పిసాజిపదకమను గ్రామమును, ఈత్రిరశ్మి (తిరణ్హు) పర్వతమునకు
అపరదక్షిణాదిశాముఖముగా నున్నదానిని సర్వజాతభోగనిరతుడై
దానము చేసెను.

---

* ఈశబ్దమునకు కీర్తియనునర్థమునుగలదు. అది అట్లుండగా నిత డీమాటలవలన
కులపరంపరాగతముగ రాజశబ్దమునకు అర్హుడైనవాడును అనియును నర్థము వచ్చును.

సంగ్రహవ్యాఖ్య.

ఈ శాసనములో రెండవపంక్తియందు ఉదాహరింపబడిన పేళ్లనన్నింటినిగూర్చి తెలుసుకొన దలచువారు బొంబాయి గెజటీరు ౧౬ వ సంపుటమున నాసిక చరిత్రగల అధ్యాయమును, శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావు పంతులుగారి ఆంధ్రులచరిత్ర ప్రథమభాగమును, దేవదత్త రామకృష్ణ భండార్కరుగారు ఇండియన్ ఆంటిక్వేరి ४७ వ సంపుటమున ప్రకటించినవ్యాసమును చూచుకొనవలయును. సురాష్ట్ర అనూపఅకరావంతి కుకుర అపరాంత మున్నగునవి రుద్రదమనుని గిరినార్ శాసనమునందుకూడ గానవచ్చుచున్నది. మిగిలినపేళ్లలో 'అసక' అను నది "అశ్వక"అని, ముళక అనునది ముండక అని, సంస్కరించవచ్చును. అశ్వకులదేశ మేదియో నిర్ణయింప వీలు కాదు. భగవన్‌లాల్ ఇంద్రాజిపండితుడు విష్ణుపురాణమునందు ఉదాహృతులయిన "ముండకు"లే 'ముళక' లని నిరూపించుచున్నాడు. వీరు శక, తుఖార జాతులతో పాటు కలిపి పేర్కొనబడి యుండుటవలన ఇంద్రాజీపండితునియూహ బలపడుచున్నది. అయినను ఇందలి సందర్భశుద్ధి విచారింపవలయును. పారిచాతము పారియాత్ర మని సంస్కరించవచ్చును. మచపర్వతము మఝ్చ పర్వతము గావచ్చును. గహాత, గృహాస్థ అని సంస్కృతము గావించినటులు సిరిటన శ్రీస్థానగా చూచుకొనవచ్చును. కొందరు సిటగిరి స్వేతగిరియని యందురు; కాని శ్రేష్ఠగిరి యని కా కూడదా యని సందియము గలుగును.

గోతమీపుత్రుడు ధర్మోపార్జితకరవినియోగకరుడని పేర్కొనబడినాడు. ఈధర్మోపార్జిత శబ్దమునుబట్టి రాజు ధర్మము ననుసరించి పన్నులు గైకొనుచు, ధర్మానుసారముగనే యాధనమును వెచ్చించుచుండినట్లు స్ఫురించుచున్నది. మరియు "కులపురుషపరంపరాగత విపులరాజన్య" అను బిరుదములు ఒకవిశేషార్థమును సూచించుచున్నట్లున్నవి. ఇందలి "పురుష" శబ్దము, రాజ్యము పురుష పరంపరగా ననుభవింపబడుచున్నట్లు ద్యోతకము చేయుచున్నది. "విపుల రాజసద(శబ్ద)" యను సమా

సముతరువాతకాలపుశాసనములందు గానబడుచున్న "సమధిగత పంచ మహాశబ్ద"అనునట్లె వినబడుచున్నది. ఎందుచేత నన 'విపుల' శబ్దము, మహాఅను అర్థములో వాడబడినట్లు తోచును. "విపులరాజశబ్దము"రాజాధిరాజత్వమును సూచించుచున్నదనియు, శాతకర్ణి మహారాజాధిరాజగుటచేత నాపదముపయోగింపబడినదనియు ప్లీటుపండితుని వాదము.

"తిరణ్హు" శబ్దము, అప్పటి కాలపుటుచ్చారణనుబట్టి వికృతిరూపమును బొందినప్పటికిని, సంస్కృతమునందు "త్రిరశ్మి"యగుటకు సందియము లేదు. భద్రాయనీయులు బౌద్ధులలో స్థవిరసంప్రదాయమునకు జెందిన భిక్షునికాయమువారు. "ధర్మసేతు" శబ్దము సాధారణముగా ధర్మమనెడు వారధి (సేతువు) అని అర్థము. బలశ్రీమహాదేవి నిర్మించినగుహను దానపతి ధర్మసేతు వని పిలచి యుండుటలో నాశ్చర్యము లేదు. ధర్మసేతువు ఇంద్రాజి పండితు డన్నట్లు ఆగుహాధికారిపేరు గాజాలదు. పిసాజిపదకయను దత్త్రగ్రామము సంస్కృతమున పిశాచిభద్రక గావచ్చును. ఈతరువాత రాబోవు శాసనమునందు బేర్కొనబడిన "సుదిసన" గ్రామమునకే పిశాచీభద్రకమని పేరుండెనా యని' సంశయము కలుగుచున్నది. ఈశాసనము తటాలున వాక్యమయిన పూర్తిగాకుండ ముగియుటయు, నిది యీయబడిన మూడేండ్లనాటికే మరియొక శాసనమీయబడుటయు అందలి విషయముకూడ భద్రాయనీయశాఖయులకు జెందిన దగుటయు, ఆగ్రామముకూడత్రిరశ్మి పర్వతసమీపముననుండుటయుజూడ ఈరెండు గ్రామనామములు నొక్క గ్రామమునకే జెందునా అని సంశయము కలుగుచున్నది.

ఈశాసనము ప్రాకృతభాషయందున్నది. ఈశాసనము ఇంచుమించుగా రెండు వేల యేండ్లకు పూర్వమునాటిది. ప్రాచీన బ్రాహ్మీ, ఖరోష్ఠి లిపులు వ్రాయుట చదువుట నేర్చినవారు గాని ఇట్టి శాసనములు చదువజాలరు. అంతే కాదు. ప్రాచీనలిపిసంప్రదాయముకూడ తెలిసినవారు కావలెను. చదువరి యీశాసనములందు కొన్ని యక్షరములపై చుక్కలుండుట గమనించును. ఆచుక్కలు మూలమందుకూడ గలవు.

వాటికర్థము లేదనియు, నవి కాలవశమున నెండకు వానకుగలిగెననియు కొందరి యభిప్రాయము. కాని అది సరియైనది కాదని నానమ్మకము. ద్విత్వాక్షరములు వ్రాయునపుడు అక్షరముపై చుక్కపెట్టుట ప్రాచీన లేఖకుల సంప్రదాయమైనట్లు గానిపించెడిని.

3

(ఇది పై రెండవశాసనములోకలిసి శేష భాగమువలె నున్నది. కాని ఆశాసనము నకును దీనికిని నడుమ స్వస్తికములను చెక్కబడినది. అందువలన నిది పైదానియొక్క భాగము కాదనియు, దానికి సంబంధించిన దనియు తెలియుచున్నది.)

మూలము.

౧౧. సిద్ధం! నవనరస్వామీ వాసిఠీపుత్తో సిరిపుళుమవి ఆనపయతి. గోవధనె అమచ

౧౨. సివఖదిల యు అంహేహి సవ ౧౯ గి,ప౨,దివ౧౩ధనకటక సమనెహి యు ఎథ పవతె తిర [ణ్హుమ్హి.........]న ధవసెతుస లెనస పటిసథరణె అఖయ [నివి] హేతు ఎథ గోవధనాహారె దఖిణమగె గామొ సుదిసణా భిఖుహి దెవిలెణవాసెహి నికాయెన భదాయెనియెహి పటిగయ దతో ఎతస దానగామస సుదసనాస పరివటకె ఎథ గోవధనహారె పువమగె

౧౩. గామ సమలిపద దదామ ఎతత మహాఅరికెన ఒదెన ధమసెతుర లెణస పటిసథరణె అఖయనివిహేతు గామసామలిపద భి[ఖు]హి దెవిలెణ......... భదాయనయెహి పటిగహ్తె ఒయపపెహి ఎతస చ గామస సామలిపదస భిఖుహాల పరిహార

౧౪. వితరామ అపాలస అనోమస అలోణఖాదక అరఠసవినయిక సవజాతపరిహారిక చ ఎతే హి న పరిహారెహి పరిహరెహి ఎతచ

గామ సమలిపద పరిహారేచ ఎథ నిబథాకెహి సు[దస]నే
గానుస చ సుదసనాన వినిబథకారేహి అణతా మహాసేనా
పతినా మెధునెన [సాతకని]నా ఛతొంబటికా. వానకెహి హాథ
[ఘాతా] తొ దతాపటికా సవ ౨౨ గి పఖే దివ ౭ సత
కణినా కటాగొవథన వాథవాన ఫాసు [కాయొ] విణ్హు పాలెన
స్వామి వణాణాత నమొ భగవతెస పతి పతపత జినవరస బుధస.

సంస్కృతము.*

౧౧. సిద్ధమ్. నవనరస్వామీ వాసిష్ఠీపుత్రః శ్రీ పుళుమావి ఆజ్ఞాప
యతి, గోవర్ధనే అత్ర చ

౧౨. శివఖండిలాయ, అస్మాభిః సంవత్ ౧౯ గ్రీష్మపక్షే, ౨ దివసే
౧౩ ధనకటశ్రమణేభ్యః ఏతత్పర్వతే త్రిరశ్మై.........ధర్మ
సేతోః [లెణస]ప్రతిసంతరణే అక్షయనీవిహేతుః ఏతద్గోవర్ధన
హారే దక్షిణమార్గే గ్రామః సుదసన (సుదర్శనః) భిక్షుభ్యః
దేవీ [లేణ]వాసిభ్యః నికాయ భద్రాయనీయేభ్యః ప్రతిగృ
హద త్తిః ఏతస్య దానగ్రామస్య సుదసన (సుదర్శన) పరివాటి
కే ఏతద్గోవర్ధనహారే పూర్వమార్గే

౧౩. గ్రామం సామలిపదం (శ్యామలపథం) దదామ, ఏతన్మహా ఆర్య
కేణ [ఒదెన]ధర్మసేతోర్లేణస్యప్రతిసంతరణే అక్షయనీవిహేతుం
గ్రామం సామలిపదం (శ్యామలపథం) భిక్షుభ్యః దేవీ [లేణ]

*ఈసంస్కృతీకరణ మింకను పరిష్కరింపవలసి యున్నది. ఇయ్యది శుద్ధమని చదువరులు గ్రహింపకుందురు గాక.

[ ] ఇట్లు చతురకుండ లీకరణములందున్న పదములు ప్రాకృతములు. వాటిసంస్కృతీకరణ మింకను చేయవలసి యున్నది

( ) ఇట్లు వలయకుండ లీకరణము లందున్న పదములు శాసనము నందు పూరింపబడినవి. అవి అంత స్పష్టముగా గాన బడకున్నను శాసన పరిశోధకులు ఆపదము లున్నట్లు చదువుచున్నారు.

వాసభ్యః నికాయ భద్రాయనీయేభ్యః ప్రతిగ్రహాయ [పపెహి]
వేతస్య చ గ్రామస్య సామలిపదస్య భిక్షుహలపరిహారర్థం

౧౪. వితరామ; అపాలః అనేమః అలవణఖాదకః అరాష్ట్రనివేశకః
సర్వజాత పరిహారకః చపత్రైః హీనపరిహారైః పరిహృత్య దత్త
స్య పరిహారాన్ అత్ర నిబాధయ సుదసనే (సుదర్శనే) సుదసన
గ్రామంచ వినిబద్ధం కురు ఆజ్ఞప్తం మహాసేనాపతినా మెధునేన
(శాతకర్ణినా) ఋషివాటికావాసిభ్యః [హతభతా] దత్తపత్రికా
సంవత్ ౧౯ గ్రీష్మపక్షే...దివసే ౭ (శాతకర్ణినా) కృతా
గోవర్ధన వాస్తవ్యేన ప్రేషితా విష్ణుపాలేన స్వామినో అవ
నతేన భగవతః పతి పతేః జిన వరస్య బుద్ధస్య,

ఆంధ్రీకరణము.

సిద్ధం, నవనరస్వామియగు శ్రీపుళుమావి మహారాజు గోవర్ధనమం దున్న శివఖండిలున కిట్లు ఆజ్ఞాపించుచున్నాడు. మాచేతను మావిజయ రాజ్య సంవత్సరములు ౧౯-వ గ్రీష్మఋతువు రెండవ పక్షమున ౧౩-వ దివసమున తిరణ్హు పర్వత శిఖరమునందున ధర్మసేతువని పేరుగలదేవీ గుహాయందు నివసించుచున్న భద్రావనీయ నికాయమునకు జెందిన ధనంకటక వాస్తవ్యులగు శ్రామణులకు మహాదేవిగుహ నెప్పటి కప్పుడు మంచిస్థితిలో నుంచుటకై ధర్మముగా అక్షయముగా ఆయము సాగివచ్చుటకుగాను ఈయబడిన గోవర్ధన హార (విషయ) మున దక్షిణ మార్గమునసుదసణ (సుదర్శన) గ్రామమునకు బదులుగా యీగోవర్ధన హారమందే పూర్వమార్గమున యున్నసామలిపదగ్రామము ఈయబడినది. మహాఆర్యకునిచే నీయబడిన యీసామలిపద గ్రామమును మహాదేవి గుహాయందున్న భద్రావనీయనికాయులగు భిక్షువులకు వారనుభవిం చుటకై పుణ్యము కొరకు నిర్మింప బడిన ఆగుహకు అక్షయ్యముగా ఆ యముసు రాబట్టుటకుగాను, నీవు ఒసంగవలయును; ఈసామలిపదగ్రా మమును భిక్షుహలపరిహారముగా నిచ్చితిమి. [అనగా భిక్షువుల యున

బడిన భూముల కెట్లు సర్వకరములు (సుంకములు) పరిహరింపబడె నో అట్లె (నిచ్చితిమి). ఈగ్రామమును రాష్ట్రీయనియోగులు ప్రవేశింపకుండుటకును, అట్టివారు దీని చెంతనైన బోకుండుటకును, వారు ఉప్పుత్రవ్వుకొనకుండుటకును ఆవిషయమండలి పాలకులు (అనగా కావలి కై యుంచబడిన రాష్ట్రికులు) ఏవిధముగను సంబంధము కలుగజేసుకొనకుండుటకును కట్టడజేసి వేయేల సర్వజాతకరిపరిహారముగ ఇచ్చితిమి. ఈగ్రామమునకు అన్నివిధములగు సుంకములును మాచేత వదలి వేయబడినట్లు ప్రకటింపవలయును. సర్వకర పరిహారమైన యీసామలిపదగ్రామదానమును సుదసన గ్రామమునందు అప్రమత్తుండవై ప్రకటించుము. అట్లు చేయవలసినదని సుదసన గ్రామదానమును ఉపసంహరించుటకు నియోగింపబడిన రాజకీయులకు నీవు ఆజ్ఞాపింప బడితివి. ఈశాసనము మొదున మహాసేనాపతిచే లిఖియింపబడి అక్షుపటలికుడగు [శాతకర్ణి]చే సంరక్షింపబడుచున్నది. ఈదానశాసనము [శ్రీశాతకర్ణి] యొక్క విజయరాజ్యసంవత్సరములు ౨౭ వ యేట, గ్రీష్మ ఋతువు...పక్షమున ౭ సప్తమవాసరమున నీయబడినది. గోవర్ధనవిషయవాసు లగు కుటుంబికులకు నైశ్వర్యాభివృద్ధిగా విష్ణుపాలుడీ దానమును బ్రకటించుచు భగవానుడును జినవరుడునగు బుద్ధదేవునకు నమస్కారము లాచరించుచున్నాడు. నమో భగవతే జినవరాయ బుద్ధాయ.

సంగ్రహ వ్యాఖ్య.

ఈదానశాసనము చరిత్రకారున కనేకచిక్కులను కలిగించుచున్నది. పైని ప్రకటించిన ౨ వ దానశాసనము అసంపూర్ణముగా నుండుటయు, నిది దానిని అనుసరించియే యుండుటయు నొకటి దానియందు దత్త గ్రామము పిశాచి పద్రకమని యుండుటయు, దీనియందు సుదసనమని పేర్కొనబడుటయు రెండవది. పిశాచీపద్రకమే సుదసన గ్రామమని బూలరు,సేనార్టుపండితులమతము. అందులకు ఈదానశాసనమునం దివ్వబడిన పూర్వపుశాసనము యొక్క తిథి వారవర్షములు మొదటిదానితో

సరిపోవుచుండుట ప్రబలకారణము. ఈ రెండు గ్రామములును ఒక్కటేఅయి నం గావచ్చును. ఈశాసనము ధనకటక వాస్తవ్యులగు శ్రామణులను ఉదాహరించుచున్నది. మొదటిదానము, వ్యాకరణయుక్తమయిన వాక్యమయిన లేకుండ పరంపరాగతమైన ఆచారవిరుద్ధముగ "సర్వజాత భోగనిరతి" అని ముగింపబడుటయు, వెంటనే మఱియొక దానము పూర్వమీయబడిన దానిని ఉపసంహరించుకొనుచు నిచ్చుటయు చూడ నీరెండింటికిని నడుమగల మూడేండ్లలో నేవియో విపరీతములు పుట్టియుండె నని యూహించుకొనవలయును.

ఇందుగల ధనకటక శ్రామణులును, నవనర స్వామి యను మాటలు మిక్కిలి దురూహ్యము లయి యున్నవి. ధనకటము-ధన కటకమని కొందరి మతము; కాని దీనితరువాతి శాసనమందు బెనకట యని యుండుటచే నవనరస్వామి యనగా, కాథియవాడులోనున్న నవన(గ)రస్వామి యని కొందరర్థము చేయుచున్నారు. కాని యీమతము యథార్థమని నాకు తోచుటలేదు.

ఈధనకటమే ధనకటకమని నాయభిప్రాయము. నవనగరస్వామి యని శ్రీపుళుమాయికి విశేషణము చేర్చుటచేతను, గోతమిపుత్రుడు "పురవరస్య" అని పై రెండవ శాసనమందు దెలుపబడియుండుట చేతను, ఈ నవనగరము క్రొత్తగా అమరావతి చెంత గట్టబడిన నవనగరమని పిలువబడుచుండిన ధనకటకము గావలయు నని తోచుచున్నది. మరియు నీధనకటకమును, గోతమిపుత్రుడే నిర్మించినట్లుగూడ 'పురవరస్య' పైపదమును బట్టి యూహింపవీలగుచున్నది.

శాసనలేఖకుడగు మహాసేనాపతిపేరు సరిగా తెలియవచ్చుట లేదు. అక్కడ అక్షరములు అరిగిపోయినవి మహాసేనాపతియొక్క నియోగము శాసనలేఖనముగాక వాటిని సంరక్షించి చెల్లింపజేయుట యని గుప్తరాజుల శాసనములను బరీక్షించిన వారికెల్ల దెలియును.

ఈదత్తపత్రికను రక్షించునాతడు విష్ణుపాలుడట. వ్రాసిన వాడు మహా సేనాపతి. అక్షపటలికునిపేరును, దానపతియు స్వామియునగు మహారాజు పేరును ఇందు సంశయాస్పదములు. నవనగరస్వామిమాత్రమనియే గాని పుళుమావిచక్రవర్తియైనట్లు గాన్పింపదు. అట్లయినచో నిదియును పై ౨ శాసనములును, ఆతనితండ్రియగు గోతమీపుత్రుని నాటివా ? లేక పుళుమావియే ధనకటకాధీశ్వరుడైన చక్రవర్తియా? అని సందియము గలుగును.

రాజమహేంద్రవరము. భావరాజు వేంకట కృష్ణరావు.

రేడియో

పాతూరి పట్టాభిరామయ్యగారు, ఎం. ఏ,
(అధ్యాపకులు : నోబిలుకళాశాల, బందరు.)

వ్యాసం తెలుగులో వ్రాస్తున్నా వాడుకలో ఉన్న ఇతరభాష లలోని పదములనుగాని, సులభంగా తెలుసుకోడానికి అవసరమయ్యే ఇంగ్లీషుమాటలనుకాని వాడతాము. ఎందుకంటే విషయము బోధ పడడం అవసరమని మాఊహ. ఇప్పటికాలములో అభివృద్ధిచెందుతున్న శాస్త్రవ్యవహారాలు తెలుసుకోవడానికి అభిప్రాయాలు తెలియడం అవసరంగాని పేర్లు ఏవైతేనే మని అనుకుంటున్నాముకూడాను. దేశము లో సామాన్యజనులకు మోటారుకారంటేను డైనమో అంటేను తెలిసి నంతచులకనగా ఏదో క్రొత్తగా సృష్టించినబారెడు సంస్కృతపుమాట తో చెప్పితే తెలియదు.

అందుకని తెలిసేతెలుగుమాటలుంటే వాడక ఇంగ్లీషుమాటలకు తెలుగు ప్రత్యయాలు కలిపి వ్రాయము. సాధ్యమైనంతవరకు తేట తెలుగే వ్రాస్తాము.

ప్రవేశకం.

వార్తాపత్రికలలో బ్రాడ్‌కాస్టింగు అని రేడియోఫోను Radio Phone అని చాలామంది చదివివుంటారు. బ్రాడ్‌కాస్టిం గంటే వెదచల్లటం. ఏమి వెదచల్లటం? ఎట్లా వెదచల్లటం? వార్తలను ఉపన్యాసములను సంగీతమును ఒక కేంద్రప్రదేశమునుండి చుట్టు ప్రక్కలనుండుచోట్లకు యంత్రసహాయముతో ఎవరింట్లో వారు వినేటట్టు పంపడం. ఎంతదూరం వినబడేది పంపే యంత్రముయొక్క శక్తివల్లను, వినేయంత్రము Radio Phone యొక్క శక్తివల్లను గాలిలోని అనుకూల పరిస్థితులవల్లను నియమింపబడుతుంది. ఇప్పట్లో షుమారు పదిమైళ్లదూరం లగాయతు భూప్రపంచము అంతటను విన

దగినట్లు పంపేయంత్రాలు వున్నవి. వినడానికికూడా అట్లాగే పరిమాణంగల యంత్రా లున్నవి. వెదచల్లడం యెట్లాగంటే విద్యుచ్ఛక్తిని (Electricity) ప్రయోగించి ఆకాశములో Ether తరంగములను పుట్టించి వాటిని ప్రసరింపజేసి వాటితో వార్తలు మొదలైనవాటిని అన్నిదిక్కులకు అందచేయడంవల్ల ఈప్రసరింపచేయబడిన సూక్ష్మశక్తిగల విద్యుత్తరంగములను ఆకర్షించి వాటిని పెంపొందించి మరల వాటిని శబ్దరూపంగా మార్చి వినిపించడం రేడియోఫోనుయొక్క పని. ఇట్లా ప్రపంచమును వింతగొలుపుచున్న సాధనసామగ్రి విషయం మాదేశీయులకు అందులో ఇంగ్లీషురానివారలకు ముఖ్యంగా తెలియచెప్పవలెననే కుతూహలం మాకు కలిగింది.

అదిగాక మావూళ్లో సంపన్నగృహస్థులొకరు ఒకబలిష్ఠమైన రేడియోఫోనును నెలకొల్పి దానిమూలమున పగటివేళగాకపోయినా రాత్రివేళనయినా ప్రతిరోజూ కొలంబోలోనిసంగీతమును వింటున్నారు. దానినిచూచి మాయూరివారు చాలావింతగొని దానిసంగతియేమి అని నన్నుప్రశ్నించుటచేత ఈక్రిందివ్యాసములను వ్రాసి అందరికి మాచేతనైనమట్టుకు ఈనాటిశాస్త్రీయ విషయములను తెలిపి వారిజ్ఞానమును పెంపొందించవలె నని ఈవ్యాసరచనకు పురికొల్పబడితిమి.

విషయం గొప్పది. అనేకపరిశోధకులకష్టనిష్ఠురములవల్ల పైకి తేబడినది. ఒకవ్యాసమున పూర్తిచేయుటకు వీలులేనిది అగుటచే ఒకవ్యాసపరంపరను వ్రాసి ప్రజల కందజేయదలచితిమి. ప్రస్తుతవ్యాసములో వార్తాహరణచరిత్రమును సూత్రప్రాయముగా వ్రాయదలచితిమి.

---

* ఈథరుఅనే పదాన్ని ఆకాశమనే పదంచేత, తర్జుమా చేశాము. కాని, శబ్దగుణకమాకాశం" అనేనిర్వచనము ఇప్పట్లోవదలుకోవాలి. ఆకాశం గగనం శూన్యం అనే నిఘంటు వాక్యాన్నిబట్టి వాడవలసి వచ్చింది. శబ్దం వాయుతరంగముల ద్వారా మనకు గోచరమవుతున్నది. ఘనమో ద్రవమో వాయువో అగు పదార్థములం దేవస్తుసంచలనంకలిగినా శబ్దగోచరంకాదు. ఈథరులో ఏమీలేని చోటనూ, వస్తువున్న చోటనూ సమానముగావున్నట్టు వూహింపబడ్డది. ఇంద్రియాలవల్లను ఇంద్రియాలకు సహాయంచేసే ఇతర పరికరాలవల్లను తెలియబడదు. అందుచేత ఆకాశమనే పదాన్ని వాడినాము.

వార్తాహరణచరిత్ర.

అనాదినుంచీ, అనగా మానవజాతి మాటలనునేర్చి సంభాషించ గలిగి నప్పటినుంచీ కేకఅందనిదూరంలో ఉండేవాళ్లకు తమకబురుచెప్ప వలెనని కోరికఉండేది. దానికి పూర్వకాలంలో మనదేశంలో ఏమిచేసే వారో నేనుచెప్పలేనుకాని అమెరికాదేశములో ఇండియనులు Red Indians బుద్ధికుశలతతో కొన్నిమార్గాలు అవలంబించారు. అందులో ఉదాహరణకు ఒకటిచెపుతాను. చెట్టుయొక్కమానులను, గొట్టములవలె తొలిచినది, ఒడ్డునరెండుచోట్ల కొంచెములోతుగా పాతేవాళ్లట. వార్త పంపేవాడు ఒకగొట్టంమీద కొయ్యసుత్తితో మనటెలిగ్రాముగుర్తులవం టిగుర్తులతో దెబ్బలుకొట్టేవాడట. రెండోవాడు రెండోగొట్టానికి తన చెవినిమోపి ఆదెబ్బలపరంపరను విని, ఆవార్తను కనుక్కునేవాడట. ఇది చూస్తే సరిగా మనటెలిగ్రాము ఆఫీసులో జరిగేరీతిగానే ఉంది. కాని ఈ దెబ్బలు వినబడేదూరం బహుకొంచెమని వెంటనే ఊహించవచ్చును. అంతేగాక శబ్దంప్రసరించేవేగంకూడా విద్యుచ్ఛక్తిప్రసరించే వేగంకంటె చాలాస్వల్పము. విద్యుచ్ఛక్తి, వెలుతురూ, రేడియోతరంగాలూ, సెకండుకులక్ష యెనభైయారువేలమైళ్లు నడుస్తాయి. శబ్దమో సెకండుకు పద కొండువందల అడుగులుమాత్రమే. అందుచేత పూర్వపుపనిముట్లు కొం చెముదూరముమాత్రమే ఆక్రమించగలవు. కాని విద్యుద్వార్త ఎంతదూ రమైనా బహుకొద్దికాలంలో రాగలదు.

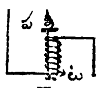
మధ్యకాలంలో, అనగా విద్యుద్వార్త ప్రచారంలోకి రాకమునుపు, సైన్యాలను నడపడానికీ కావలసినవార్తలుపంపడానికీ కనుచూపుమేరలో పగలు జండాలనూ, రాత్రి దీపాలనూ వాడి, వాటి కుడియెడమ గానీ పైకి కిందికిగానీ కదలికతో వార్తలు పంపేవారు. ఈపద్ధతి కొంత వరకు ఇప్పుడుకూడా ప్రచారంలో ఉన్నది. రిజర్వుపోలీసు ఉండేచోటికి వెళ్లితే అక్కడజండాలతో వర్తమానం పంపడంసైనికులు నేర్చుకుం టూఉంటారు. ఇట్లాంటిదే ఎత్తైనస్తంభానికి పైకీకిందికీవంగే చెక్కతగి లించిదానిని భూమిమీదఉండి ఆడించుటచేత మరికొంతదూరమును

జయించారు. వీటిని సిమఫోర్లంటారు. ప్రతిరైలుస్టేషను దగ్గిర వీనిని మన ముచూడవచ్చును. కాని ఇదిమాత్రం ఎంతదూరం పనికివస్తుంది? ఇంతే గాక ఇవివర్షంకురుస్తున్నా పొగమంచుపట్టినా ఎందుకూ పనికిరావు.

దీనికి తర్వాత గుఱ్ఱపుస్వారీలను ఉపయోగించి ఒక చోటనుంచి మరియొకచోటికి ఉత్తరాలు పంపేవారు. ఈపద్ధతి యొక్క అభివృద్ధివలననే త్వరగానడిచే యానముల నుపయోగించే పోస్టలుపద్ధతి స్థిరపడినది. అనగా కాలము పట్టినా దూరానవున్న మనవాండ్లతో వ్యవహరించ డానికి వీలయింది. కాని, మానవస్వభావ మేమంటే, ఎట్లాగైనా ప్రయత్నించి దూరమును కాలమును కూడా జయించాలని ఉంటుంది. ఇది మనపోస్టాఫీసులలో వుండే టెలిగ్రాములద్వారా చేయగలిగినారు. ఈటెలిగ్రాములు తీగెలసహాయముతో విద్యుచ్ఛక్తిని ప్రసరింపజేసి క్షణమాత్రకాలంలో ఎంతదూరమునకైనా వార్తలను పంపుటను కనిపెట్టినారు. దీనియొక్క ప్రారంభందగ్గిరనుంచీ ఇప్పటివరకు జరిగిన అభివృద్ధిని చెప్పవలెనంటే దాని కొకపుస్తకం అవుతుంది కానిక్లుప్తంగా కొంతచెప్పకపోతే దీనినుంచి తీగెలేని విద్యుద్వార్తాహరణము (Wireless Telegraphy) గాని, దూరశ్రవణము (Wireless Telephony) గాని గ్రహించడం చాలాకష్టము. ఈరెంటినికలిపి ఇప్పట్లో రేడియో Radio అని వ్యవహరిస్తున్నారు.

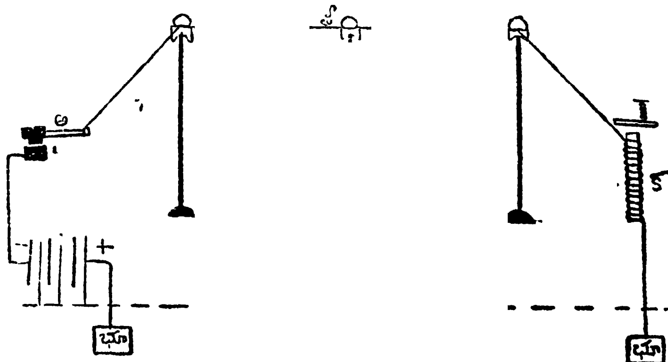
సరిగా పనిచేసినటెలిగ్రాముయంత్రమును కనిపెట్టినవాడు శామ్యుయెల్ ఎఫ్. బి. మార్సు అనునాయన. ఇంతకుముందు సర్ ఛార్లెసువీట్సను Wheatstone అనునాంగ్లేయపండితుడు ఒకరకపుతంతివార్తను కనుగొనెను. కాని అది యంతతృప్తికరముగా పనిచేయ్యలేదు. మార్సు ౧౮౩౨ వ సంవత్సరమున చిత్రలేఖనమును యూరపుఖండములో నేర్చుకొని తనదేశమగు అమెరికాకు మరలుచున్న యోడయందు డాక్టరు జాక్సను అనునాయనను కలుసుకొనెను. ఆయన పారిసునగరములో పరిశోధనలు జరుపుచున్న ఆంపేరుగారిని కలుసుకొని ఆయనవద్దనుండి ఒక ఎలెక్ట్రోమాగ్నెట్టును వెంట తెస్తూవుండెను. దీనినిచూడ మార్సుకు

వింతా గౌరవం కలిగినవి. నూతనఅభిప్రాయాలు తోచినవి. ఎలెక్ట్రో మాగ్నెటంటే యేమిటి ?



పై చిత్రమునుచూడుడు. 'క' అనేది బాటరీ. 'చ' అనేది కీ. అనగాబీగము. 'ట' అనేది తీగె చుట్ట. 'త' అనేది తీగెనుఅంటకుండా ఆచుట్ట లోనికి దొప్పించిన ఇనుపకడ్డీ. 'చ' అనేకీని నొక్కితే బాటరీనుండి విద్యుచ్ఛక్తి తీగెవెంట ప్రవహిస్తుంది. అట్లాప్రవహించినంతసేపు 'త' అనే ఇనుపకడ్డీకి వేరొక ఇనుపముక్కను ఆకర్షించే శక్తిఉంటుంది. కీనివదలగానే ఆశక్తిపోతుంది. 'ప' అనే ఇనుపముక్కను ఒకస్ప్రింగుకు వ్రేలాడగట్టితే 'త' కు ఆకర్షణ శక్తిఉంటే 'ప' దానిమీద పడి టంగు మనుమోత పుడుతుంది. ఆశక్తి 'త' కుపోగానే 'ప' పైకి ఈడ్వబడుతుంది. 'చ' ను ఎక్కువసేపునొక్కితే 'ప' 'త' మీదఎక్కువసేపునిలబడుతుంది. ఈఎక్కువసేపుతక్కువసేపునిల బడుటచే కలుగుశబ్దముల చేసినాడుమార్సు. ఆంగ్లభాషలో ప్రతిఅక్షరా నికి అంకెకు పొట్టిపొడుగుశబ్దములతో గుర్తులనుపెట్టి వాటిద్వారాటెలి గ్రాములనుఇప్పటికి మార్సుగుర్తులతోనేనడుపుచున్నారు. ఈగుర్తులనే మనరేడియోగ్రాం (అనగాతీగెలేనిటెలిగ్రాం) లోకూడానడుపుతున్నారు.

ఒక ఊరినుంచి ఇంకోఊరికి ఈయంత్రములను యెట్లా కలిపేది క్రిందిపటములో చూడవచ్చును.



కాని మొదటిపటంలో 'క' అనే బాటరీచివరలను ఎడ తెగని తంతితో కలిపినగాని శక్తిప్రవాహము ఏర్పడదు. ఈశక్తి కొన్నివస్తువుల లోనుండి ప్రవహిస్తుంది. కొన్నిట్లో ప్రవహించదు. ప్రవహించేవాటిని కండక్టర్లు Conductors అంటారు. ప్రవహించనివాటిని ఇన్సులేటర్లు Insulators అంటారు. కండక్టరుచుట్టు ఇన్సులేటరువస్తువును పూసిన దానిని ఇన్సులేటుచేసినకండక్టరు అంటారు. వెనుకటిపటములో 'ట' అనే తీగెచుట్ట ఇన్సులెట్ చేసినతీగె. అందువల్లతీగెలోనిశక్తి ప్రవాహము కండక్టరయినప్పటికి 'త' అనే ఇనపఖడ్డీలోకిపోదు. దానిచారిన మిగిలిన తీగెవెంబడి పోతుంది.

కండక్టర్ల పట్టీ.	ఇన్సులేటర్ల పట్టీ.
లోహములు.	పట్టు, దూది, గాజు
భూమి.	పింగాణీ, మైనము
శరీరము.	గంధకము, రబ్బరు
నదీప్రవాహము	మొదలగునవి.
మొదలగునవి.	

2-వ బొమ్మలో 'అ' ఒకఊరు. 'క' రెండవఊరు. 'అ' అను చోట కీనినొక్కితే శక్తిప్రవాహము 'అ' లో బయలుదేరి 'త' అనుతీగె గుండా 'క' కుపోయి, అక్కడ ఎలెక్ట్రోమాగ్నెటును శక్తివంతమునుజేసి అక్కడనుండి భూమిగుండా తిరిగి బాటరీ అంతమును చేరును. కీనివదలగానే శక్తి ఎలెక్ట్రోమాగ్నెటుకు పోయి స్ప్రింగుతో వ్రేలాడగట్టిన ఇను పముక్క పైకిలేచును.

ఈపటములో శక్తిపోవుట కొకతీగె, తిరిగివచ్చుటకొకతీగె లేదు. తిరిగివచ్చుటకు భూమిని ఉపయోగించినారు. ఇందుచే ఒకతీగె అవసరము తగ్గినది.

ఇట్టిప్రదర్శనమును చూపించినా మార్సును ఆదరించినవారు లేరు. ఆకాలంలో క్రొత్త అభిప్రాయాలను ప్రభుత్వమువారుగాని వర్తకశ్రేష్ఠులుగాని ఆదరించలేదు. పైగా అతనిని గేలిచేసి వెక్కిరించినారు. ఇది ఒక్కమార్సు గతియేకాదు. అంతకు ముందు ఉండిన

గొప్పనూతన విధానములను కనిపెట్టిన వారందరిగతియు నింతే. నూతన సిద్ధాంతములను కనుగొన్న పరిశోధకులను ఆయాకాలాలలో తగుల బెట్టినారు. శిక్షించినారు. జైలులో పడవేసినారు. అప్పటికిని శాస్త్రీయమగు సత్యము జయించక పోలేదు. 'సత్య మేవ జయతి'.

ఈకాలంలో పరిశోధకులకు కొంతగౌరవ మేర్పడినది. కాని ఏదైనను నూతనసిద్ధాంతమును వక్కాణించగానే పరిహాసం మాత్రం తప్పలేదు. ఎందుచేత? మానవస్వభావానికి మార్పుగిట్టదు. కాని రుజువును ఒప్పుకొనక తప్పదు.

మహానుభావుడగు మార్కొని ఇప్పటి సముద్రములలో నుండు తీగెలను ఖండఖండములను కలుపుతీగెలను వాటిద్వారా దూరమును కాలమును జయించుటను గూర్చి కలలను మాత్రము కనుచుండెను. ఆయనకాలములో వీనిని విని వెక్కిరించినా, తర్వాత అవి అన్నియు సిద్ధించినవి.

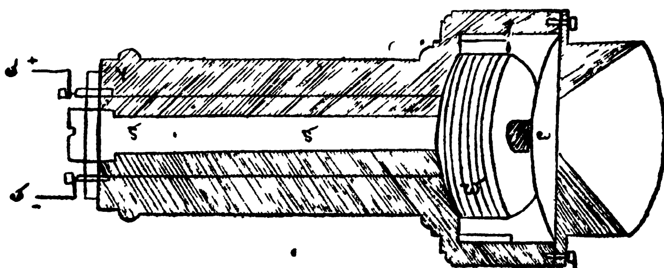
ఈపద్ధతిని సంకేతముద్వారా వార్తలు సాగుచుండినా మాటలుమాటలుగానే దూరమున నున్నవారికి వినబడేటట్లు చేయుడంకొరకు తర్వాతిపరిశోధకులు ప్రయత్నంచేశారు. వీరిలో ప్రథముడు, ముఖ్యమైనవాడు ఎలెగ్జాండరు గ్రాహంబెలు అనునాయన. ప్రథమమున ఈయన ప్రయత్నము ఒకతీగెమీద నేలనేకవార్తలను ఏకకాలమున పంపుటకై యుండెను. అనేకఎలెక్ట్రో మాగ్నెట్ల నుపయోగించి వాటిమూలమున వివిధశ్రుతులు గలరేకులను ప్రయోగించి వాటిమూలమున భిన్నవార్తలను ఒకమాటుగా ఒకతీగమీద నడుపుటకు ప్రయత్నించెను. సిద్ధాంతరీత్యా ఊహ బాగుండెను. ఒకటెలిగ్రాంకంపెనీవారు ఆతనికి ధనసహాయము చేసిరికూడాను. కానివాడుకలో ఆపనిముట్టు సరీగా పనిచేయలేదు.

విఘ్నపరంపర ఎదురుకొన్నా ఉత్తములు ప్రారంభించినపని వదలరు ; గనుక పరిశోధనను జరుపుచు ఒకనాడు తనతో సహకారిగా పనిచేస్తున్నవానితో "నీకాశ్చర్యమును కలిగించు క్రొత్తఆలోచన నాకొకటి తట్టింది. అది నీకు చెబుతానువిను. విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవాహబలమును

హెచ్చుతగ్గులుగా మార్చగలిగితినా మానవ ఉచ్చారణను టెలిగ్రాం ద్వారా పంపగలను సుమా అన్నాడు. ఇట్లా వారికర్మాగారంలో పని చేస్తుండగా ఒకనాడు ఒకఎలెక్ట్రో మాగ్నెట్టు యొక్క రేకు సరిగాపని చేయక ఆగిపోయెను. ఆగినదానిని మరల ఆడించుటకు బెల్ యొక్క సహకారి రేకును లాగగా, బెల్ కు ఒకవిధమగు వింతశబ్దము విన పడ్డది. ఏమిటది? ఏంచేసినావ్? ఏమిమార్చుకు? నే వచ్చిచూస్తాను? అని సహకారియగు వాట్సనును అడిగినాడు. ఆక్షణంలో 1875 వ॥నం జూను 2 వ తారీఖున టెలిఫోను పుట్టింది. ఈఆడుతున్న రేకుతీగెలో విద్యుత్ప్రవాహబలాన్ని వేరువేరుగా మార్చింది. బెల్లునగ్గిర వున్న పనిముట్టు అభిన్నప్రవాహాన్ని శబ్దంగా మార్చివేసింది. ఇంకేం కావాలి? బెల్లు ఊహాసిద్ధించింది. వాళ్లసంతోషానికి మేరలేదు. అదినిజమో కాదో అని అనేకసార్లు దాన్ని పరీక్షచేసి సిద్ధాంతం సరిగా ఉన్నదని రుజువు చేసుకొన్నారు.

మర్నాడు ఉదయాన బెల్లుయొక్క సూచనల ననుసరించి వాట్సను పనిముట్టును కట్టాడు. దానితో మూడో అంతస్తు మీదినుంచి క్రిందికి మాట్లాడడానికి ప్రయత్నంచేశారు. మాటలు సరిగా వినబడలేదు; గాని కొన్నికొన్ని భాగాలు వినపడ్డవి. పనిముట్టును కొంచెం వృద్ధిచేస్తే బాగా ఉపయోగిస్తుందని ధైర్యం వచ్చింది. పని ముట్టును క్రమక్రమంగా బాగుచేశారు. బెల్లు తెలివితేటలూ, వాట్సను నేర్పరితనమూ రెండూ కలిసి మాటను పంపేపని ముట్టూ, వినేపని ముట్టూ తయారుచేసినవి.

బెల్లు మొదట ప్రదర్శించిన టెలిఫోను పని ముట్టు బొమ్మను క్రిందచూడవచ్చు. మాటను తీగెలద్వారా పంపడానికి వినడానికి దాన్నే వాడారు.



ఈబొమ్మలో 'క' అనేది ఒక బలమైన మాగ్నెటు. 'చ' అనేది మాగ్నెటు కొనను అమర్చిన తీగెచుట్టబండి. 'ట' అనేది దానిముందర దగ్గిరగా అమర్చిన మాగ్నెటుగా చేసిన పల్చని ఇనుపరేకు.

'త' 'త' అనేవి తీగెచుట్ట యొక్క కొనలను దూరమున నున్న వేరొక ఇట్లాంటి పని ముట్టుకు కలిపే తీగెలు.

ఇందులో ఒక క్రొత్త సిద్ధాంతం వుంది. ఒకతీగెచుట్ట ఎదుట మాగ్నెటు ముందుకు కదిలినా వెనుకకువచ్చినా ఒకక్షణికమైన విద్యుత్ప్రవాహం చుట్టలో కలుగుతుంది. ఈప్రవాహబలము కదలికయొక్క పరిమాణంచేతా, తరుచుదనం (ఫ్రీక్వెన్సీ) చేతా నియమింపబడుతుంది. ఈవిధంగా ప్రవాహబలాన్ని మార్చగలిగారు. ఈపని ముట్టులోకి మాట్లాడితే మాటలశబ్దాని కనుగుణ్యంగా రేకు కదులుతుంది. ఈకదలికవల్ల వేరు వేరు బలంగలవిద్యుత్ప్రవాహం తీగెలగుండా దూరంగా వున్న పనిముట్టు లోకిపోయి, అక్కడిరేకు ఇక్కడి రేకు యొక్క కదలికను సరిగా అనుకరిస్తుంది. అందుచేత అక్కడిపని ముట్టును చెవికి పెట్టుకుంటే ఇక్కడ మాట్లాడినమాటలే అక్కడా సరిగా వినబడతవి.

ఇంతమాత్రంచేత మనంచూచే టెలిఫోను యింతేకాదు. మాటలు దూరం ఎక్కువైతే చెదరిపోతవి. అట్లాకాకుండా సరిగా వినబడడానికి కావలసినమార్పులు అనేకంచేశారు. వాటినిచెప్పడం మనకు అనావశ్యం. మూలసూత్రం తెలిస్తేచాలు. ఈకాలంలో ఖండఖండాలను కలిపే టెలిఫోన్లు ఉన్నవి. చాలావృద్ధిలోకీ వాడుకలోకీ వచ్చింది టెలిఫోను. ఈవిధంగా తీగెలలోగుండా విద్యుత్ప్రవాహాన్ని వారి వార్తలనూ పంపినారు. మాట్లాడినారు. కాని మానవజాతికి తృప్తిఏదీ? తృప్తివుంటే ప్రకృతి విశేషాలను మనము కనుక్కోగలుగుతామా? అదీగాక మధ్య తీగెలు తెగిపోవడం తీగెలుమోశే స్తంభాలు పడడం వ్యవహారానికి ఆటంకంరావడం కలుగుతూ వచ్చింది. వెనుక చెప్పినట్టు ఒకతీగెను తప్పించి భూమిని ప్రవాహంతిరిగి రావడానికి ఉపయోగిం

చారు. రెండోతీగెనుగూడా ఎట్లాగైనా తీసివేస్తే సౌకర్యంగా వుంటుంది. సముద్రాలలో కష్టపడి తీగెలు వేయడం బాధ తప్పిపోతుం దని ఆలోచించారు. కాని అది అంత తేలికకాదు. క్రొత్తక్రొత్త ప్రకృతి రహస్యాలు తెలుసుకోవలసివచ్చింది. అందుచేత చాలాకాలంపట్టింది; కాని కష్టించి పనిచేస్తే ఫలం లేకపోతుందా? ఈకష్టాలఫలమే మన రేడియో. ఈమాటువ్యాసంలో రెండోతీగెను తీసివేయడానికి చేసిన మొదటి ప్రయత్నాలూ, వాటినిరుపయోగం, ఆకాశతరంగాలూ ఊహించడం, వాటిని కనిపెట్టడం, వాటి సిద్ధాంతాలను గురించీ వ్రాస్తాము.

బందరు. పాతూరి పట్టాభిరామయ్య.

'జయంతి' కి విరాళములు.

శ్రీయుతులు, వింజమూరి. రంగాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్.,

వకీలు, గుంటూరు. రూ. ౧౦౦

,, బెల్లంకొండ రాఘవరావుగారు, పమిడిపాడు. ౧౦౦

,, విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, బి. ఏ., గొడుగుపేట, బందరు. ౨౫

,, అడవి బాపిరాజుగారు, బి. ఏ., లాకాలేజి, చెన్నపురి. ౨౫

,, కోలవెన్ను రామకోటీశ్వరరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.,

సంపాదకులు, త్రివేణి; చెన్నపట్టణము. ౨౫

,, కొత్తపాటి వేంకటసుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.,

వకీలు, గుంటూరు. ౨౫

,, గంధం వెంకయ్యనాయుడుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు, భీమవరము. ౨౫

,, తాడేపల్లి సంపూర్ణ లక్ష్మీనారాయణగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.,

నర్సారావుపేట. ౨౫

,, చెన్నాప్రగడ వెంకటసుబ్బారావుగారు, ఎల్. ఎమ్. ఎస్. డాక్టరు.

భీమవరము, చంద్రదంగి, నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు ౩౫

,, నందూరి వేంకటసుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు, ఏలూరు. ౨౫

,, నాయని సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., నర్సారావుపేట ౨౫

,, ప్రభల చంద్రశేఖరశర్మగారు, కొత్తపేట, తెనాలి ౨౫

,, ప్రభల రామబ్రహ్మానందముగారు ,, ౨౫

,, భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు,

రాజమహేంద్రవరము. ౨౫

,, ఇవటూరి కనకాచలం పంతులుగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టీ.,

పర్లాకిమిడి, గంజాం. ౨౫

,, పెమ్మరాజు సీతారామమూర్తిగారు, బొబ్బిలి, విశాఖపట్నంజిల్లా ౨౫

,, పోతాప్రగడ వెంకటచలపతిరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు,

బరంపురము, గంజాం ౨౫

శ్రీయుత, యఱ్ఱమిల్లి శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు, బి. ఏ., వకీలు,
బరంపురం, గంజాం. రూ. ౨౫

,, పాట్నూరి స్వామి బాబుగారు, నరసన్నపేట, గంజాం ౨౫

,, మోణంగి రజత నారాయణరావుగారు, హీరమండలం గంజాం ౨౫

,, త్రిపురాన సూర్యప్రసాదరావుగారు, సిద్ధాంతం గంజాం ౨౫

,, బి. రామచంద్రరావుగారు, పర్లాకిమిడి ,, ౨౫

,, అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు, బి. ఏ,. బి. ఎల్., వకీలు,
పార్వతీపురం, విశాఖపట్టణము ౨౫

,, అయ్యగారి మోహనరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు
పార్వతీపురం, విశాఖపట్టణముజిల్లా ౨౫

,, గిడుగు వేంకటసీతాపతిగారు, బి. ఏ., ఎల్టీ., పర్లాకిమిడి, గంజాం ౨౫

,, చేపూరి సుబ్బారావుపంతులుగారు, బి. ఏ. ఎల్టీ., విజయనగరము ౨౫

,, కిడాంబి రంగాచార్యులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., ,, ౨౫

,, ప్రభల లక్ష్మీనృసింహంపంతులుగారు, బి. ఏ., బి. యల్., వకీలు,
విశాఖపట్టణము. ౨౫

,, పందిరి మల్లికార్జునరావుగారు, రాజమహేంద్రవరము. ౨౫

,, కాసరబాదా, సదాశివరావుగారు, కాకినాడ. ౨౫

,, కొల్లిపర సూరయ్యగారు, కపిలేశ్వరపురం, కృష్ణాజిల్లా. ౨౫

,, అడివి శంకరరావుగారు, బి. ఏ, ఎల్. టీ., రాజమహేంద్రవరము. ౨౫

,, చెరుకువాడ వెంకట్రామయ్యగారు, ,, ౨౫

,, పి. భద్రయ్యగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టి., ,, ౨౫

,, వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు, ఎం. ఏ., ఎల్. టీ., ,, ౨౫

,, కానుకొల్లు సీతారామచంద్రఅప్పారావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.,
వకీలు, ఏలూరు. ౨౫

,, మల్లాది యజ్ఞనారాయణగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు,
బాపట్ల, గుంటూరుజిల్లా. ౨౫

,, దోర్బల శేషాద్రిశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., బి. యల్., వకీలు, బెజవాడ. ౨౫

,, వేమూరి శ్రీరాములుగారు, బి. ఏ., ఎల్. టీ., నర్సారావుపేట. ౨౫

,, తురగా లక్ష్మీనారాయణగారు, యం. బి, బి. యస్.,
బి. యస్., యస్. సి., బందరు. 30

శ్రీయుత, మంత్రవాది శేషయ్యాగారు, తెనాలి. రూ. ౨౫

,, బండారు వీరరాజేశ్వరరావుగారు, బి.ఏ., బి.ఎల్., గన్నరువ పేట, బెజవాడ. ౨౫

,, మునిపల్లె వెంకటేశ్వర్లుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., బాపట్ల. ౨౫

,, బచ్చు జగన్నాథదాసుగారు, ఎం. ఏ., ఎం. ఎల్., అడ్వొకేటు, చెన్నపట్టణం ౨౫

,, వింజమూరి గోవిందరాజాచారిగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్., వకీలు, చెన్నపట్టణము. ౨౫

మొత్తము. రూ. ౧,౨౯౦

మా ఉద్యమమువిూద అభిమానముంచి, మేము అడుగగానే విరాళము లిచ్చిన మిత్రవర్యులకు కృతజ్ఞతతో వందనాలు అర్పిస్తున్నాము. ఈవిరాళములు ఒక్కసంవత్సరముమాత్రమే ఇవ్వవలసి ఉంటుంది. తరువాత సంవత్సరాలలో సాధారణచందామాత్రమే.

కోలవెన్ను రామకోటీశ్వరరావు,
కార్యదర్శి, 'జయంతి.'